

Sastamalan Joulu

1992

Vammalan Lions Club

*Rauhaisaa Joulun aikaa
ja
menestyksellistä vuotta 1992*

Yhdyspankki, Vammala
Vammalan Seudun Osuuspankki
Suomen Säästöpankki - SSP Vammala
Kansallis-Osake-Pankki, Vammala

TÄSSÄ ON
PAIKKAKUNNAN
MONIPUOLISIN
JA EDULLISIN
LUOTTOKORTTI

TÄLLÄ LUOTTOKORTILLA
TANKKAAT PAIKKAKUNNAN
EDULLISIMPAAN HINTAAN
NYT JA TULEVAISUUDESSA
SUPERIN **AutoMatista**.

JOS SINULLA EI VIELÄ OLE
TÄTÄ KORTTIA, **ANOMUKSEN
SAAT MEILTÄ.**

**EDULLISET JA LAADUKKAAT
ELINTARVIKKEET VAMMALASSA**

K SUPERI
MARKET VAMMALA ROISMALAN RISTEYS PUH. 12854

**AVOINNA 9-20
8-18**

EDULLISEN RUOAN OSTOPIIKKA

K-TORIKESKUS

Vammala puh. 932-144 40

Into Linturi: Markkinat Vammalassa vuosisadan alussa.

Sastamalan Joulu

1992 *n:o 5*

- Kustantaja: Vammalan Lions Club
- Toimituskunta: Pentti Hannula, puheenjohtaja
Pentti Karhu
Pekka Kauko
Kalle Lomma
- Ilmoitushankinta: Raimo Savolainen, puheenjohtaja
Rauno Jalkanen
- Myyntitoimikunta: Asko Laiho, puheenjohtaja
Mauri Vanha-Kämpä
- Kansi: Rudolf Koivu
Kuva-aineisto Säästöpankkiliitto

Sastamalan Joulu on joulu- ja kotiseutuaiheinen.

Sastamalan Joulu kiittää kirjoittajia ja ilmoittajia arvokkaasta tuestaan ja toivottaa JOULUILOA JOKAISEEN KOTIIN!

Hyvää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta

Pentti Karhu
Lions Club r.y.
Vammala
presidentti

ME PALVELEMME

Kaikki, ainakin melkein kaikki ovat kuulleet puhuttavan Lions-järjestöstä ja sen yhteiskuntaa palvelevista jäsenistä, leijonista. Eikö vain? Moni on joutunut myös lähempään kosketukseen leijonatyön kanssa. Omien kokoustensa ja harrastustensa lisäksi leijonat toteuttavat monia näkyviä julkisia aktiviteetteja. Tämä kädessäsi oleva joululehti on siitä hyvä esimerkki. Tästä lehdestä saadun varat tulemme käyttämään lyhentämättöminä palvelutoimintaamme lähinnä nuorten ja vanhusten hyväksi. Lionstoiminta tapahtuu "Me palvelemme" hengessä. Voisi sanoa, että lionismi on talkoohengessä suoritettua palvelutyötä. Leijonien tämänvuotinen teema on sama kuin edellisenäkin vuonna: "Yhdessä nuorten kanssa." Teeman tavoite:

Auttaa nuorta saavuttamaan sellaiset elämäntavat, joiden avulla hänen tulevaisuudestaan muodostuisi onnellinen, terve ja tuloksellinen. On tärkeätä, että nuori on jo varhain selvillä siitä, mihin hän todella pystyy onnistuakseen elämässään.

Toteutus:

Vammalan ja Karkun leijonat ovat päättäneet yhdessä hankkia varoja, jotta ainakin näin aluksi kaksi peruskoulun opettajaa voidaan lähettää Lions-Quest ("Elämisen laatua nuorille") -koulutukseen. Pyrkimyksenä on saada nuoret moraalisesti niin vahvoiksi ja itsenäisiksi, että he pystyvät vastustamaan huonon toveripiirin vaikutusta, alkoholia ja huumeita. Me leijonat olemme sitä mieltä, että nuoriin kannattaa aina panostaa.

Kansainvälinen toiminta

Me osallistumme myös kansainvälisiin aktiviteetteihin. Mm. Vammalassa tehdyillä pumpuilla nostetaan vettä Kamerunissa, terveyskasvatuksen tasoa ja naisen asemaa. Seuraavalla toimintakaudella 1993-1994 leijonia odottaa suuri haaste, koska kaikki leijonat ympäri maailman on haastettu osallistumaan "Sight First"-kampanjaan. Tarkoituksena on auttaa poistamaan ehkäistävässä oleva

sokeus maailmasta. Koko maailmassa on tällä hetkellä yli 40 milj. sokeaa.

Sastamala-koti

Sastamala-koti ja sen asukkaat ovat olleet Vammalan leijonien aktiviteettikohde alusta alkaen. Olemme tyytyväisiä siitä, että Sastamala-kodin yhteyteen on kesällä valmistunut dementia-koti, jossa on 9 hoitopaikkaa hoitoa tarvitseville.

Kummiklubi

Moni vammalalainen varmaan huomasi heinä-elokuun vaihteessa Vammalan katukuvassa viikon aikana melkoisen joukon unkarilaisia. Vieraat olivat Vammalan leijonien unkarilaisen kummiklubin jäseniä perheineen, jotka olivat Vammalassa vierainamme. On ollut suurenmoista olla mukana perustamassa tätä kummiklubia Miskolcin kaupunkiin ja todeta näin jälkepäin, kuinka aktiivisesti heidän toimintansa on lähtenyt siellä käyntiin. He tulevat omassa maassaan viemään suurenmoisesti eteenpäin yhtä leijonien periaatetta: "Me palvelemme".

Sastamalan Joulu

Tämä joululehti, joka on kädessäsi, ilmestyy jo viidennen kerran. Kiitän Teitä hyvät lukijat, jotka olette lehtemme ostaneet ja lukeneet. Olette omalta osaltanne tehneet palvelutyömme ja sen jatkamisen mahdolliseksi. Kiitän myös kaikkia Teitä, jotka olette myötävaikuttaneet tämän lehden syntymiseen sekä sen saattamiseen lukijalle asti. Erityisen kiitoksen haluan vielä osoittaa päätoimittajalle Pentti Hannulalle, joka vaivojaan säästämättä on koonnutt luettavaksemme jo viisi Sastamalan Joulu -lehteä.

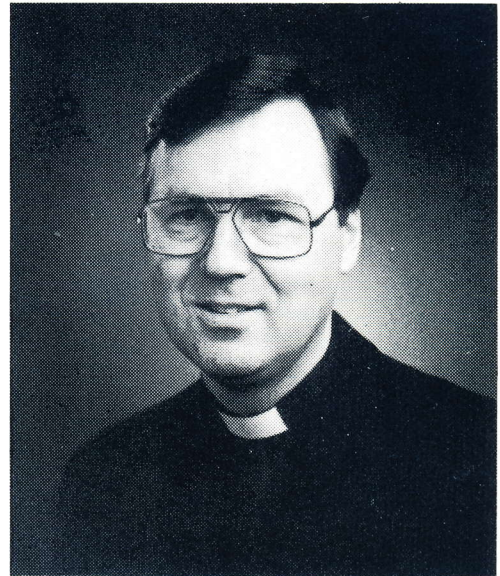
Toivotan Teille kaikille Hyvää ja Rauhallista Joulua sekä Onnellista Uutta Vuotta 1993.

Lionstyö – tuki huomisolle

Osmo Ojansivu

Hyvä uutinen

Kulunut vuosi on ollut huonojen uutisten vuosi. Kylästäymiseen asti on puhuttu ja kirjoitettu lamasta ja koko Eurooppaa koskevasta raha- ja talouskriisistä. Huonot uutiset eivät ole vain meistä etäällä olevaa persoonatonta viestintää. Mitä suuremmissa määrin ne ovat tuhansien ihmisten ja kotien arkitodellisuutta. Talousvaikeudet ovat laukaisseet myös muut patoutumat ja piilossa olleet vaikeudet. Yhä enenevässä määrin on kysymys jaksamisesta, luottamuksesta ja toivosta, siis hyvinvointimme keskeisimmistä asioista.

Tämän kaiken keskelle tulee kuitenkin taas joulu. Se voi olla aineellisesti köyhempi ja laihempi kuin mihin jo olimme tottuneet, mutta se on kuitenkin joulu - hyvän tahdon, valon ja ilon juhla. Kipeän arjen keskellä se on "lämmän henkäys talvisäässä". Ehkä se juuri tänä vuonna onkin meille entistä tarpeellisempi. Se voi avata suljetun tulevaisuuden. Sen sanoma voi puhutella uudella ja tuoreella tavalla. Se voi opettaa tajuamaan, että elämämme onnellisuuden kannalta keskeisin ei sittenkään ole rahassa ja tavarain paljoudessa mitattavissa. Ratkaisevaa ei ole määrä, vaan laatu. Silloin tärkeäksi

tulee ennen muuta se, miten kohtaamme toinen toisemme, mitä ihmisinä olemme. Jos jotakin tällaista alamme aavistella ja opetella, silloin joulu on välittänyt meille hyvän uutisen.

Ihmisen kokemuksista kaikkein raskaimpia on yksin jäämisen ja jättämisen kokemus. Ensimmäisenä jouluna seimeen syntynyt Lapsi kertoo meille Jumalasta, joka ei jätä ihmiskuntaansa, ei yhtäkään ihmistä oman onnensa nojaan. Hän tuli, jotta synkimpäänkin pimeyteen tulisi valo, jotta anteeksiantamus, luottamus ja uudelleen aloittaminen olisivat mahdollisia. Joulun lapsi, Jeesus, on myös Ristin Herra. Hän ei kysy, mitä tai millaisia me olemme tai mitä meillä on. Hänen lahjansa kuuluvat jokaiselle. Koskaan emme voi ammentaa niitä tyhjiin.

Joulun sanoma on Hyvä Uutinen. Synnyttäköön se meissä hyvää mieltä ja hyvää tahtoa toisiamme kohtaan.

**"Kunnia Jumalalle korkeuksissa
Ja maassa rauha ihmisille,
joita kohtaan Hänellä on hyvä tahto."
Hyvää ja Rauhaista Joulua!**

*Hyvää Joulua
ja
Onnellista
Uutta Vuotta*

Joulun kynttilä

*Kynttilä jouluun kuulut sä aina,
kuin pieni lapsi seimehen.
Luot lämpöä mieliimme,
kirkkautta silmiimme,
kun lauluhun yhtyä saamme.
Kiittäen Jeesusta, joulusta.
Syttyös kynttilä sydämiimme
joulun sanomaa tuomaan.
Taas Jeesus lapsone luoksemme,
nyt kirkkautta luomaan.
Mirhamin tuoksua kynttilän,
sä jouluumme valkeaan tuot,
kuin aikoinaan tietäjät
Beetlehemin, Jeesus lapsosen luo.
Kynttilä liekkisi lapselle
kiitosta palakoon.
Kaikille kutsu jälleen,
seimelle kuulukoon.*

E. H.

Soi Joulukello

*Soi joulukello varhain aamusella,
niin kauas kuului kyllin kumahdus
jo saapui joulu, rauhan juhla pyhä,
ja täytyi monen hartain odotus.*

★

*Nyt maiset tuskat, riemut, elon erheet
aivankuin uuden kirkastuksen sais
ja armo taivaan ylivuotavaisna
kuin kevätvirta esiin pulppuais.*

★

*Sai synnin maahan rauhan sana suuri,
se tervetullut tänne korpeen on,
tääll" vaaniin tuskat ihmissydämiä,
on moni rinta raisu, rauhaton.*

★

*Nyt enkel' joukot laulaa maailmalle,
ett' taivas tahtois täällä asustaa,
siks' syntyi poika pieni Betlehemin,
hän tahtovalle onnen lahjoittaa.*

★

*Me tomun lapset etees' polvistumme,
sun hyvyyttäsi Luoja kiittäen,
sä anteeks' annat erheet kaikki meille
ja lapsinas vaalit siunaten.*

★

*Maan lapset saivat rakkauden suuren:
poikansa Luoja antoi kallihin,
mutt' maailmasta sai hän piikkikruunun
ja ristin kuolon palkaks' kuintekin.*

Juho Salokannel

Kaupunginhallitus kuntaliitoksen jälkeen 1973. Vas. Matti Hakala kv.pj., Paavo Viskari kv. II pj., Veijo Mäkelä, Leo Korventausta, Aimo Matikainen, Matti Simppa, Tuomas Kalliokoski, Alpo Uurto, E. T. Kuutti, Matti Pulli kaup.joht., Samuel Seljänperä kaup.siht., Eero Hinkkanen, Pekka Mäkelä, Olavi Tanhuanpää, Veikko Hietanen, Rainer Sulankivi, Veikko Koivu kv.pj., Osmo Paulasto hallintojoht.

Veijo Mäkelä

Karkun ja Tyrvään kuntien liittämistä Vammalaan

Valtioneuvosto asetti 1961 pienkuntakomitean, jonka tehtävänä oli tutkia, minkälaisien periaatteiden pohjalta pienistä ja taloudellisesti heikoista kunnista voitaisiin muodostaa suurempia kuntayksiköitä. Komitean tehtävänä oli muodostaa vähintään 8000 asukkaan kuntia, jolloin kuntien lukumäärä silloisesta 548:sta oli pudonnut 311. Aivan näin ei käynyt, mutta kuntien lukumäärä kuitenkin putosi 84:llä kuntauudistuksen tuloksena vuoteen 1977 mennessä. Siihen kuntauudistus sitten hiipuikin. Tämän jälkeen ainostaan neljä kuntaa on yhdistynyt.

Valmistelu Vammalan, Tyrvään ja Karkun kuntien yhdistämiseksi kesti seitsemän vuotta. Lääninhallituksen avuksi asetettu kuntauudistustoimikunta olisi halunnut myös Kiikan kunnan mukaan samaan yhdistelmään. Kiikkalaiset eivät kuitenkaan lämmenneet asialle riittävästi. Näin jälkikäteen asioita arvioiden ratkaisu olisi saattanut sittenkin olla hyvä - ainakin vammalalaiset olisivat siinä kaupassa saaneet oman uimahallin.

Vammalan, Tyrvään ja Karkun kuntien yhdistäminen oli siinä mielessä poikkeuksellisen helppo tehtävä, että kaikki kolme sopimuspuolta olivat melko yksimielisesti liittoksen kannalla.

Sopijapuolista asukasluvultaan suurin, Tyrvään kunta, nimitti Vammalaa kirkonkyläkseen, mikä se ennen itsenäistymistään oli ollutkin. Entinen kirkonkylä oli ottanut emäkunnaltaan vuoden 1955 puolittain väkivaltaisessa alueliitoksessa maa-alueiden lisäksi 2600 asukasta. Tyrvää oli menettänyt parhaat veronmaksajansa ja suurimman osan teollisuudestaan. Tämä tilanne osaltaan kypsytti tyrvääläiset päättäjät kuntaliitoksen kannalle.

Asukasluvultaan pienin kunta, Karkun kunta, oli taloudellisesti heikoimmassa asemassa. Kuntalaisten ikärakenne oli epädullinen ja elinkeinorakenne yksipuolinen. Karkkulaiset olivatkin yksimielisesti liittoksen kannalla.

Vammalassa kuntien liitosta vastusti pieni vähemmistö, joka vetosi taloudellisiin syihin. Vammalasta oli tullut kaupunki 1965, ja vammalalaiset pitivät tärkeänä Tyrvään ja Karkun liittämistä Vammalaan. Keskustelua käytiin myös siitä, että oltaisiin muodostettu Sastamala-niminen kaupunki, johon kaikki osapuolet olisivat liittyneet tasavertaisina.

Kuntien palvelut samoin kuin henkilökunnan määrät 70-luvun alussa olivat perin vaatimattomia tähän päivään verrattuna. Kuntaliitoksessa lakkautettujen kuntien henkilöstö saatiin pääosin sijoitettua kaupungin palvelukseen. Arvostelijoiden mielestä henkilökuntaa olisi pitänyt vähentää. Voimakkaan taloudellisen kasvun myötä pian kuitenkin havaittiin, että henkilökuntaa joudutaankin lisäämään entisestään.

Yhdistyneen kunnan väkiluvuksi tuli 16 300 asukasta. Tampereen seutusuunnitteluliiton silloisen ennusteen mukaan Vammalan väkiluku vuonna -90 olisi 16 550 asukasta. Toisin on käynyt, viimeisten 20 vuoden aikana Vammalan väkiluku on pudonnut 15 700 asukkaaseen. Lukemassa on mukana myös Kiikan-Ilon alueliitoksen tuomat 200 asukasta, eli oikeastaan muuttotappio on vielä suurempi. Muuttotappio on ollut yleinen ilmiö myös kaikissa muissa Vammalan talousalueen kunnissa.

Muutoin kulunut ajanjakso vuodesta -70 vuoteen -90 on ollut kahta pienehköä laskukautta kuluuottamatta poikkeuksellisen voimakkaan kasvun aikaa. Kuntaliitoksen jälkeen kaupunkin on kehittynyt ripeästi, ja liittoksesta saatu hyöty on ollut kiistämätön kaikkien osakaskuntien kannalta.

Sopeutuminen yhteiseen hallintoon tapahtui kuntaliitoksen alussa melko kiuttomasti. Luonnollista on, että etenkin ensimmäisen ja myös toisen vaalikauden aikana tapahtui ns. kotiinpäin vetoa, tällöin kysymys oli erityisesti keskustajaajan ja maaseudun välisistä risiriidoista ja erilaisista eduista. Lisäksi

tuohon aikaan niin kunnanhallitus kuin -valtuustotyöskentely olivat nykyistä värikkäämpiä. Osaksi tämä johtui nurkkakuntaisemmasta ajattelutavasta, mutta osaksi myös persoonallisuuksista, jotka luottamustehtävissä halusivat kaatua asiansa puolesta saappaat jalassa.

Ilman kolmen kunnan yhdistämistä Vammalasta tuskin olisi voinut kehittyä selvää talousalueen keskusta. Riittävä asukas pohja on mahdollistanut piirihallintojen saamisen ja säilyttämisen Vammalassa. Isompana kuntayksikkönä on voitu myös vikuttaa niin oman kaupungin kuin seudullistenkin tieden ja siltojen rakentamiseen. Niin ikään isompi asukasmäärä on edesauttanut kunnan sisäisten palvelujen, kuten sivistystoimen, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen järkevää hoitoa.

Vammalan seudun kuntien kannalta tärkeä vuoden -73 alussa tapahtunut kuntien yhdistäminen tapahtui oikeaan aikaan. Kuntien henkilöstömäärät olivat vielä pieniä eikä kuntien virastoihin oltu sijoitettu suuria pääomia.

Julkisen sektorin menot ovat vuodesta -70 kasvaneet 4,5 prosentilla vuosittain ja sektorin osuus bruttokansantuotteesta on yli 50 prosenttia. Laman seurauksena edessä on voimakas julkisten menojen vähentäminen.

Suomessa on vielä 200 alle 4000 asukkaan kuntaa, monet näistä hyvin velkaantuneita. Nyt valtiolta on jälleen otannut esille kuntien yhdistämisen. Nähtäväksi jää, onnistuuko se tällä keralla.

Kohta on joulun aika ja itsenäisyyden juhluvuosi vaihtuu uuteen vuoteen. Monelle vammalalaiselle tämä joulun ei ole yhtä hyvä kuin aikaisemmat. Yhteistyöhön ja yhteisiin ponnistuksiin luottaen uskon että vaikeudet voitaan.

Kaupunginhallituksen puolesta toivottan kaikille Vammalan kaupungin asukkaille Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta.

Martta Jaatinen

Tyrvään va

TUOLL' VANHA KIRKKO SEISOO KUMMULLANSA
JA RISTEJÄNSÄ TAIVON TAVOITTAAPI.
SEN HARMAAT KIVISEINÄT VANHALLANSA,
JA JYRKÄ KATTO YLÖS KOHOAAPI.
MYÖS TUULIVIIRI VUOSILUKUINEEN
KUN HOLVIPORTTI PYRKII KORKEUTEEN.

TUO KIRKKO TYRVÄÄN EMÄSEURAKUNNAN
KANS' KAPPELIEN KIIKAN, KIIKOISTEN
ON SEISSYT YLI VIIDEN VUOSISADAN
KUN MUISTO PYHÄ AIKAIN MENNEITTEN
YHT' YLVÄÄNÄ RANNALLA RAUTAVEEN,
KUMMULLA KALLIALAN NIEMEKKEEN.

KUN MIELIN HARTAIN AVAAT ISON UKSEN
JA ASTUT SISÄÄN TUOHON PYHÄKKÖÖN,
NIIN ENSI SILMÄYKSELLÄ VILAHDUKSEN
NÄET KORKEAAN KAARIKATTOON, PYLVÄSTÖÖN,
MI KANNATTAAPI PARVEKETTA PYHÄIN,
APOSTOLIIEN, SUURTEN HENKEIN HYVÄIN.

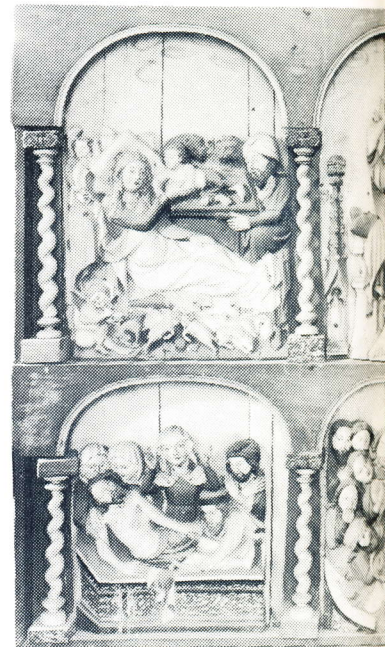
ON OVEST' ENSIMMÄISNÄ JAKOP PYHÄ,
MI KIRJAA KÄDESSÄNSÄ PITELEEPI,
SAMOINKUIN FILIPUS JA MATIAS YHÄ
VAIN KIRJOIN PYHIN TIETÄ VIITTOILEEPI.
SIIN' OMPI TUOMASKIN, TUO EPÄUSKOINEN,
JA VIERESSÄNSÄ TUOMIO VIIMEINEN.

SEN JÄLKEEN SEURAA PYHÄ PIETARI,
MI TAIVON AVAINTANSA KANNATTAAPI,
JA JOHANNES, RAKKAUDEN APOSTOLI,
SIIN' SULOANOMAANSA LUETTAAPI,
KUN SEURAAJANSA SIIMON KIIVAKAS,
JA VIIMEISENÄ PYHÄ ANDREAS.

NYT KÄÄNTYY PARVEN RINTA OIKEALLE,
JA OPPILASTEN JOUKKO VAJAVAINEN
SIIN' SIJAA SUOPI ITS' VAPAHTAJALLE,
MIN' ELÄMÄSTÄ SARJA SEURAAVAINEN
MEILL' KERTOILEEPI VARSIN MUKAVASTI,
KUN PYHÄ KIRJA KIRKON PERÄÄN ASTI.

NIIN NÄET HISTORIAN KÄRSIMYKSEN:
SIIN' JEEBUS RISTIN PUUHUN NAULITAN,
MIST' KUVA ANTAA AITO KÄSITYKSEN,
KUN KYLKENSÄKIN SIINÄ AVATAAN.
VAAN VIELÄ KATSO KUINKA HAUTAHAN,
SUN TÄHTES' KÄRSEIN JEEBUS PANNAHAN.

VAAN VIIMEISENÄ KUVA KERTOO MEILLE,
ETT' VAPAHTAJA NOUSI HAUDASTAAN.
NÄIN AUKAISI HÄN OVEN ELON TEILLE,
PELASTAIN IHMISKUNNAN KUOLOLLAAN.
ON ÄÄRIMMÄISNÄ YLÖSNOUSEMUS,
TUO KRISTITTYJEN TOIVON USKALLUS.

Tyrvään vanhan

nha kirkko

KUN NOSTAT KATSEES' VIELÄ YLEMMÄKSI,
NÄET SIINÄ KIRKON PERÄIKKUNAN.
SEN EESSÄ SEISOO MYÖSKIN SUURI RISTI,
MISS' VAPAHTAJAN NÄET RIIPPUVAN.
SEN ALLA ON ALTTARI JUHLALLINEN,
MIN' KUVISSA TAAS PYHÄ EHTOOLLINEN.

TAAS ALTTARISTA VIISTOON VASEMMALLE
NÄET KORKEAN SAARNATUOLIN SEISOVAN,
MIST' SANA KAIKUNUT ON KUULIJALLE
JA VIRVOITTANUT SIELUN JANOAVAN.
SEN SIVULAUDE PUISIN LEIKKAUKSIN
ON KORISTETTU KUIN MYÖS MAALAUKSIN.

TUOLL' VASTAPÄÄTÄ ISON PARVEN ALLA
NÄET SAKARISTON OVEN AUKEAVAN.
SEN EESSÄ KOHTA KIRKON LATTIALLA
ON LUUKKU HAUTAHOLVIIN PAPPILAN.
MYÖS ALLA ALTTARIN KUIN PITKIN KIRKKOA
ON VAINAJIEN ASUINSIJOJA.

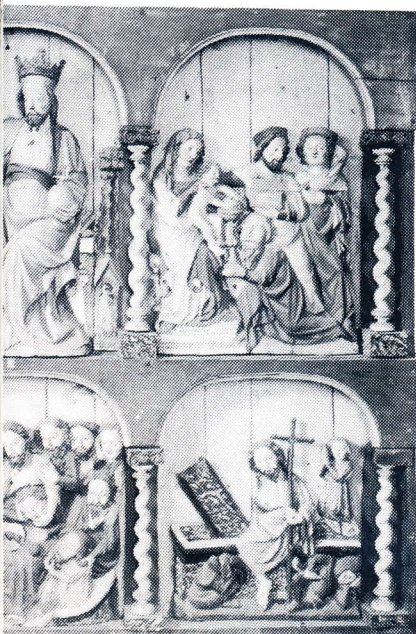
VAAN ALTTARIKAAPIN, KIRKON KAUNISTUKSEN,
MIT' MONI PYHÄ VEISTOS KORISTAA,
MYÖS MUUTKIN KUVAT, PATSAAT PYHIMYSTEN
OOT MUSEOLLE SAANUT LUOVUTTA,
KUIN KYNTTILÖIDEN KRUUNUT KAUNIHIT
SÄ TYTÄRKIRKOLLESI LAHJOITIT.

VAAN VIELÄ KUULE, MITÄ KIRKON SEINÄT,
NUO IKIVANHAT, KIVISET JA HARMAAT
SULL' KERTOILEEPI: KUINKA ESI-ISÄT
JA LAPSINENSA SIELLÄ ÄIDIT ARMAAT
ON HARTAHANA HERRAA PALVELLEET,
HÄNELLE KIITOSTANSA KANTANEET.

KAS KESÄSUNNUNTAISIN KIRKKOVENHEET,
NUO PITKÄT, MUSTAT, MONIHANKAISET
ON KIRKKOKANSAA SINNE KULJETTANEET.
TAAS TALVIN TEILLÄ HELKKYI KULKUSET,
JA JOULUAAMUIN KIRKON VALOT HOHTI,
KUN KANSA KIIREIN KULKI SITÄ KOHTI.

NOIN MATKAN PITKÄIN, PENINKULMAIN TAKAA
ON HERRAN TEMPELIIN HE RIENTÄNEET.
PÄÄMÄÄRÄ KALLIS, MIELI HARRAS, VAKAA,
KUN PYHÄT MATKAT OVAT KULKENEET,
JA SURUIHINSA SAANEET LOHDUTUSTA,
MYÖS MONIIN VAIVOIHINSA VIRVOITUSTA.

TUO KIRKKO VANHA ESI-ISIEN,
JA MEILLE RAKAS, KALLIS PYHÄKKÖ,
MI SIINÄ SEISOO KAUTTA AIKOJEN
ON VELVOITAVA, PYHÄ PERINTÖ.
SIIS ISÄIN LAILLA HERRAA PALVELKAAMME,
HÄNELLE KIITOS, KUNNIA ANTAKAAMME.

kirkon alttarikaappi.

Nómmene kirkko on Tallinnan Inkerin Suomalaisen seurakunnan käyttämä toinen kirkko tuomiokirkon ohella. Vamamlalaisia vieraita Nómmen kirkossa toukokuussa 1992.

Timo Kökkö

Olin Räävelin rovastina

Kuluneen vuoden aikana ovat monissa yhteyksissä suomalaisten tietoisuuteen tulleet sota-ajan jälkeen unohdettiin jääneet Inkerin suomalaiset. Lukuisien virallisten ja yksityisten yhteyksien kautta on oltu rakentamassa raunioitunutta Inkeriä. Kirkkoja on korjattu ja rakennettu. Pietarin ympäristöön ja Itä-Karjalaan suuntautunut humanitaarinen apu ei ole edes mitattavissa. Virallisen Suomen omaksuma kanta, että Inkerin suomalaisia on pidettävä paluumuuttajina, on synnyttänyt Suomeen suuntautuvan muuttovirran, jota valtion elokuulla oli jo ryhdyttävä rajoittamaan.

Inkerin suomalaiset

Tässä mielenkiinnon ja sitä seuranneen toimeliaisuuden heräämisessä näyttää osaksi unohtuneen, että lähes neljännes kaikista Inkerin suomalaisista asuu Eestissä. Jo saksalaismiehityksen aikana heitä oli evakuoituina sinne. Myös 63.000 inkeriläisen evakuointi Suomeen 1942 tapahtui Eestin kautta. Viro ja sen mahdollisuudet tulivat jo silloin monille inkeriläisille tutuiksi, ja Stalinin kuoleman jälkeen alkanut vapaampi aika tarjosi Siperiaan ja Venäjän eri puolille karkoitetuille inkeriläisille mahdollisuuden etsiä tutummille asumaisijoille. Monet heistä tulivat silloin Viroon, löysivät sieltä työpaikan, rakensivat sinne uuden kotinsa ja ovat 1950-luvulta lähtien olleet maan jälleenrakentajia. Tänä heitä arvioidaan asuvan Eestissä noin 16.000.

Inkeriläisten heimojuhla

Tarton rauhanteossa 1920 oli Inkerinmaalle luvattu Neuvostoliiton yhteydessä autonominen asema. Vaikka sitä kesti vain joitakin kuukausia, oli tänä aikana ehditty Inkerimaalle hankkia oma lippunsa. Maaliskuussa 1989 Tallinnan inkeriläiset viettivät heimojuhlaa, joka yhteydessä Jaanin kirkossa vietetyssä juhlassa tilaisuudessa tämä lippu vihittiin uudelleen käyttöön Inkerin kansan kokoajaksi ja yhteiseksi tunnuksiksi. Tässä tilaisuudessa esitettiin myös ajatus oman seurakunnan aikaansaamisesta. Toimeen ryhdyttiin, ja Moskovan uskontoministeriön päätöksellä Tallinnan Inkerin Suomalaisen seurakunta sai toimiluvan 24.6.1989.

Suomenkieliset jumalanpalvelukset

Seurakunnalla ei koko olemassaolokanaan ole ollut omaa kirkkoa, ei mitään omaa toimitilaa eikä omaa pappia. Jo 1980-luvulta alkaen oli Tallinnan Nómmen seurakunnan kirkkoherra Voldemar Ilja oman turvallisuutensa vaarantaen pitänyt kerran kuukaudessa suomenkielisen jumalanpalveluksen. Vastaperustettu seurakunta jatkoi tätä siten, että Helsingin kirkkoherrat kävivät vuorollaan pitämässä jumalanpalveluksen kerran kuukaudessa Tallinnan Tuomiokirkossa. Vasta syksystä 1990 alkaen seurakunnalla on ollut pitempiaikaisia pappeja, kun muutama suomalainen eläkepappi on vuorollaan ollut hoi-

Kirkkoväkeä on aina paljon koolla. Jumalanpalvelus on päättynyt ja kuumaisia vaihdetaan.

tamassa seurakuntaa puolen vuoden pituisin jaksoin. Tämän vuoden alusta sain osaltani olla tässä työssä runsaat viisi kuukautta.

Seurakunnassa 600 jäsentä

Seurakuntalaiset ovat pääasiassa sitä väkeä, joka on joutunut olemaan koko elämänsä ajan juuriltaan irti revittynä ja kodittomana, milloin 1930-luvulta alkanneiden karkoitusten kohteena, milloin evakuoituna sodan jaloista, milloin taas sodan jälkeisissäkin oloissa suomalaisuutensa tähden pitkin Siperiaa tai Venäjää sijoitettuina. Miehet ovat kuolleet pakkotyöleireillä tai tulleet ammutuiksi. Tällä kertaa seurakunnassa on noin 600 jäsentä, heidän joukossaan myös toisen polven, Siperiassa syntynyttä ja nyt jo keski-ikään ehtynyttä sukupolvea ja heidän lapsiaan. Seurakunnan ylläpitämiseen tarvittavia taloudellisia edellytyksiä heillä ei ole. Pitkään aikaan ei papinviran hoitamiseenkaan ole muita mahdollisuuksia kuin Suomesta saatava suomalaisten eläkepappien talkoopalvelu.

Sitä enemmän seurakunnalla on hengellistä vireyttä ja sanan nälkää, joka pyhä pyhäältä kokoa yhteen useampisäntäisen kirkkoväen jopa sadan kilometrin kirkkomatkan takaa. Myös Virossa Inkerin suomalaiset ovat saaneet kokea vierautta, joka maan itsenäistyttyä ei ole vähentynyt. Nuori Eesti ei ole halunnut lukea heitä maan kansalaisten joukkoon. Oma seurakunta ja oma jumalanpalvelus on ainoa, mikä on heidän omaansa ja heitä varten, se yhteisö, johon hekin saavat kuulua.

Tallinnan tuomiokirkko

Seurakunnan jumalanpalvelukset vietetään "alivuokralaisina" Tallinnan tuomiokirkossa sunnuntaisin kello 14 ja kuukauden viimeisenä sunnuntaina Nõmmen kirkossa. Säännölliseen toimintaan kuuluu pyhäkoulu, kirkkokuoroharrastus ja jokaviikkoiset keskiviikkoseurat Nõmmella.

Suuri osa papintyötä on kotikäyntityö. Kun omaa kansiaa ei ole, kosketus pappiin saadaan jumalanpalvelusten yhteydessä. Ennen ja jälkeen kirkonmenojen pappi saa kutsuja ja osoitteita käydä niiden luona, jotka ikänsä tai sairautensa vuoksi eivät itse enää pääse liikkeelle. Nämä tapaamiset ovat koko kertyneen elämänvyöhydin purkamishetkiä. Käydään läpi kaikki ne täynnä kärsimystä ja alistamista olleet tiet, jotka alkoivat siitä, että jonakin yönä omalle ovelle kolkutettiin ja matka kodittomuuteen alkoi. Sitä oli sitten ollut koko elämä, perheenjäsenten toisistaan erottaminen, vankeutta, uhkailemista, kovennettuja tuomioita, nälkää, alastomuutta ja ihmisasuntoja vailla olemista Siperian talvissa. Se oli myös kansalaisuutta vailla olemista, olemista kansan ja isänmaan vihollisiksi tuomittuina, ilman passia, ilman mitään. Ainoa, mikä heillä oli, oli heidän uskonsa Jumalaan. Niin tyhjiksi heidät oli riistetty, että mitään muuta

Äitienpäivänä 13.5.1992 toimitettiin yli tuhannen inkeriläisen siunaaminen Pölkkylässä kokoamisleirin yhteishaudalla. Inkerin lippu oli mukana.

turvaa heillä ei ollut. Pappi saa olla kuuntelija. Jo se hoitaa, että on joku, jolle ihminen saa purkaa elämäntuskaansa. Tavallisesti tällaisen käynnin päätteeksi vietetään sitten ehtoollista, ties kuinka monen vuoden tai vuosikymmenen jälkeen. Ja niinkuin Jumala oli ollut kuitenkin aina mukana kaiken hädän ja puutten keskellä, niin hän on läsnä taas, hyvin lähellä.

Työni Tallinassa

Aloitin työni Tallinassa uudenvuodenpäivänä v. 1992. Oli vielä jouluaikaa. Tallinnan inkeriläisten jouluun ei ollut kuulunut mitään, mikä aineellisesti olisi osoittanut juhla-ajan olleen käsillä. Ei ollut lahjoja eikä edes jouluisia ruokapöytä. Jouluaajan puitteet olivat olleet yhtä arkiset ja niukkuutta täynnä kuin kaikki muutkin päivät. Jouluaajan käsilläolosta kertoi vain kolme kuusenoksa ja kaksi lasipalloa alakuloisen ja kylmän

asunnon seinällä. Mutta joulu silti oli ollut. Kaikki juhlaan kuuluva ja juhlaa tuova oli aineetonta, vain henkistä ja hengellistä ihmisen rikkautta. Se oli sen uskomista ja todeksi elämistä, että tähän meidän kurjaan maailmaamme oli kuitenkin siis tullut meidän Vapahtajamme. Se, että maailmamme oli niin kova ja armoton ja köyhyyttä ja nälkää täynnä, kuin miltä se joulunvietäjistä taaskin näytti, ei ollut vain pahaa unta. Se ei ollut vain ohimenevä maailman häiriötila. Tämä maailma oli heille aina ollut vain sellainen. Maailma oli juuri sellainen. Tallinna oli juuri sellainen. Hän yksin oli saanut näille ihmisille tuoda kaiken sen, mikä heidän jouluunsa kuului. Heidän joulunsa oli vain jouluevankeliumi ja heidän uskonsa joulun lapseen, Kristukseen. Vain se oli ja kolme kuusenoksa.

Siellä he yhä ovat. Sytyttäkää te kynttilä ja muistakaa heitäkin, kun joulu tulee. Heillä ei ole kynttilää.

Tammikuun 19 päivän 1991 kriisin aikaan Toompean yläkaupunkiin johtavat kadut suljettiin panssariesteillä, jotka olivat paikallaan Eestin itsenäistymiseen asti saman vuoden elokuulla.

Matti Koho

Tyrvään kirkon Åkerman-urut

Viulu on soitinten kuningas, urut soitinten kuningatar. Alunperin urkuja käytettiin kodeissa, sirkuksissa ja teattereissa. Ne olivat pieniä kainaloissa kannettavia kyhäelmiä ja niitä käytettiinkin varhaisina aikoina äänenantoon laulajille. Kerrotaan, että frankkilaisvaltakunnan kuningas, Kaarle Suuri, sai lahjaksi urut. Hän mietti pitkään, että mihinkähän tuollainen kummallinen soitin sijoitettaisiin. Tuumiminen tuotti tulosta ja urut sijoitettiin kuninkaanlinnan kappeliin. Tästä lähtien soitinten kuningattaren kotina ovat olleet kirkot.

Tyrvään kirkon ensimmäiset urut olivat pienehköt mekaaniset ja toiset suurikokoiset, pneumaattiset urut. Jälkimmäisten urkujen varjopuolena oli suuri alttius erilaisille käyttöhäiriöille. Lopullinen romahtaminen tapahtui kirkon palossa ja sen jälkihoidossa. Soittimen varmaan toimintakuntoon saattaminen olisi vienyt rahaa puolet uusien urkujen hinnasta. Jokainen pillin puhallus palon jälkeen toi soittajan nenään huomattavan määrän myrkyllisiä palamiskaasuja, joita oli kerääntynyt urkujen sisuksiin.

Kun varmistui, että uudet urut tullaan hankkimaan, lähdettiin tuumasta toimeen. Tutkittiin kaikkien suomalaisten urkurakentajien edustusopimukset. Urkutoimikunta päätyi Kangasalan Urkutehtaan vankkaan ammattitaitoon ja suhteellisen edulliseen kustannustasoon. Kuitenkin, ennenkuin hankintasopimusta ehdittiin allekirjoittamaan ja käsirahaa maksamaan, ilmoitti urkutehtailija Tulenheimo junior, että vanha kunnianarvoisa urkutehdas on mennyt nurin, urkuja tullaan tuskin koskaan enää Kangasalla rakentamaan.

Nyt olivat hyvät neuvot kalliita ja niinpä seurakunnan kirkkoherra Timo Kökö ja taloudenhoitaja Aimo Matikainen kehoittivat allekirjoittanutta tutkimaan tilannetta Ruotsissa ja mahdollisesti Tanskassa ja Saksassa asti. Ennen matkalle lähtöä kysyin vielä silloiselta Kangasalan Urkutehtaan tekniseltä johtajalta Pentti Pellolta heidän tilannettaan. Hän oli sitä mieltä, ettei heidän toimintansa jatkumisen varaan kannata enää mitään suunnitella, päinvastoin nyt olisi Suomen urkurakennustaidon tervehdyttämisen kan-

nalta ja muutenkin hyvä hankkia ulkomaista kilpailua alalle.

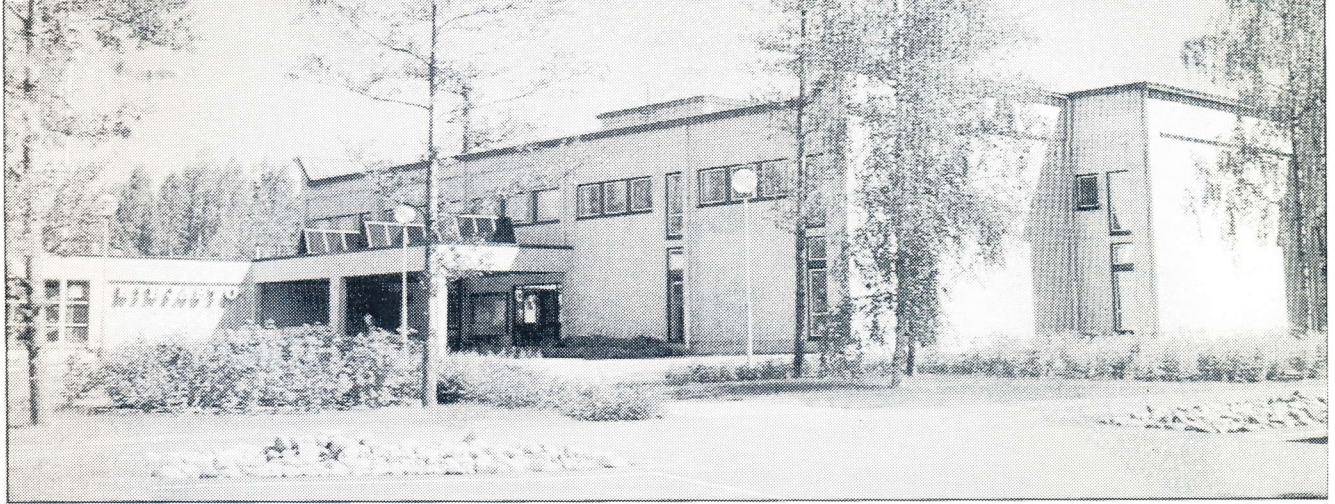
Niinpä sitten matkustin tutustumaan ruotsalaiseen urkurakennustaitoon. Kokeiltavana olivat Magnusonin, Grönlund ja Åkerman & Lund -urut. Kaikki nämä urkurakentajat olivat mielestäni mestareita alallaan, mutta jotenkin Uppsalan Tuomiokirkon, Gustavfsbergin ja Tukholman Katariinankirkon Åkerman-urut jäivät ylimpänä soimaan mielessä. Niinpä suosittelin urkurakentamo Åkerman & Lundia seuraavien Tyrvään kirkon urkujen rakentajaksi. Ehdotukseni kelpasi seurakunnan päättäjille ja rakennusprosessi pääsi alkamaan.

Urkurakentamon taiteellinen asiantuntija, Knut Kaliff ja vastuullinen johtaja, Lars Norgren, ihastuivat Tyrvään kirkon katedraalimaisuuteen ja sen loistaviin akustisiin ominaisuuksiin. Kaliff halusi rakentaa ranskalaista eleganssia ja sointia edustavat urut, siihen kuuluvine äänikertavalintoineen ja julkisivuineen. Äänittäjiksi he valitsivat omat miehensä, suomalaissyntyisen Kalevi Mäkisen ja saksalaissyntyisen Helmut Grinpentrogin. Puupilleihin vietiin materiaaliksi suomalaista mäntyä ja metallipillien valmistuksessa auttoi suomalainen urkurakentaja, joten hyvin huomattava valtuuttamäärä jäi rakennusvaiheessa sellaisenaan Suomeen. Tietenkin suurin osa soittimesta rakennettiin valmiiksi elementeiksi urkurakentamon kotipaikkakunnalla Knivstassa, lähellä Uppsalaa.

Urut on rakennettu kokopuusta, eikä mm. huonekaluteollisuuden käyttämää lastulevyä ole käytetty missään kohdassa. Soivan julkisivun aihekokonaisuudet on otettu muusta kirkon sisustuksesta, mm. saarnatuolin koristekuvioista. Ilmiantolaitteet on valmistettu vanhalla traditiонаalisella tavalla, käyttämällä kiilapalkeita, jolloin ei tarvita varastopalkeita. Tästä johtuen sointi muodostuu laulavaksi, tasapainoiseksi ja joustavaksi. Urkuja rakennettiin vuosina 1985-86, jolloin oli "muodikasta" rakentaa näitä lattiatasoon. Niin akustisista kuin liturgisista syistä soitin sijoitettiin kirkon suurelle lehterille. Suuresta koostaan huolimatta urku sulautuu harmonisesti kirkon arkkitehtuuriin. Fasadi ja pillien järjestys noudattavat pitkälle urkujen sisäistä rakennetta. Pääpillistön molemmin puolin sijaitsevat pedaalitornit. Toisen sormion pillistö on pääpillistön takana.

Kuten edellä on jo mainittu, urkujen soinnillisena lähtökohtana on ollut ranskalainen ja etelä-saksalainen perinne. Tämä sointi-ihanne sopii erinomaisesti juuri tämän kirkon akustiikkaan. Uruissa on 30 äänikertaa. Koneisto ja hallintalaitteet ovat täysin mekaaniset.

Helluntaina 1986, siunattiin Tyrvään kirkon soittimeksi, allekirjoittaneen toimissa urkurina ja Tyrvään kirkkokuoron juhlistaessa tilaisuutta laulullaan. Vihkiäiskonsertin soitti professori Tauno Äikää saman päivän varhaisiltana.

Vammalan kirjastotalo

Terttu Vuori

Juhlia laman keskellä

- * Tänä vuonna on kulunut 350 vuotta ensimmäisen suomenkielisen raamatun ilmestymisestä.
- * Tänä vuonna on kulunut 75 vuotta Suomen itsenäistymisestä.
- * Tänä vuonna on kulunut 80 vuotta Vammalan perustamisesta.
- * Tänä vuonna on kulunut 175 vuotta Peter Wilhelm Gallenin syntymästä.
- * Tänä vuonna on kulunut 140 vuotta Tyrvään kirjastolaitoksen perustamisesta.
- * Tänä vuonna on kulunut 70 vuotta Vammalan kirjastolaitoksen perustamisesta.
- * Tänä vuonna on kulunut 60 vuotta Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyksen perustamisesta.
- * Tänä vuonna on kulunut ... Luetteloa voisi jatkaa vielä pitkään.

Suomalaiset ovat olleet työtätekevää kansaa. Suomalaiset ovat olleet myös aina valistunutta kansaa, jonka turvin maata on voitu kehittää niin aineellisesti kuin henkisesti. Tänä vuonna me voimme kunnialla juhlia tämän maan itsenäisyyttä sekä aikaisempien sukupolvien - ja osin nykyisenkin sukupolven aikaansaannoksia, joista edellä mainitut juhlat ovat hyvänä esimerkkinä.

Me juhlimme nyt kuitenkin laman kourissa ja luulen, että sen johdosta unohdamme helposti, mitä kaikkea hyvää meillä on ja mistä me voimme olla kiitollisia.

Otetaan oma Vammala esimerkiksi. Voiko tämän parempaa paikka olla asua:

- Ihastuttavan kaunis luonto, riittävästi pinta-alaa, kauniit vesistöt ja puhdas ilma.

- Lähes kaikki palvelut ovat omalla paikkakunnalla, ja näin onnellisesti ei suinkaan ole jokaisen kunnan kohdalla. On **valtiollisia** palveluita. Kela, työvoimatoimisto, poliisilaitos, posti, vero toimisto, Alko, henkikirjoittaja, tuomiokunta jne. On hyvät **kunnalliset** palvelut: päivähoido, vanhainkoti, sairaalat, kirjastolaitos, kulttuuritoimisto, museo, Vammalan Opisto, perus-, ja keskiasteen koulu-laitos, palolaitos, tekninen sektori jne. On aktiivinen ja palvelukykyinen **elinkeino- ja yritystoiminta**: apteekit, vähittäistavarakaupat, teolli-

suus. On lukuisa määrä erilaisia **yhteisöjä, yhdistyksiä ja seuroja** joihin voi liittyä ja joiden piirissä voi harrastaa lähes tulkoon kaikkea mahdollista.

Mitä siitä, jos täällä ei olekaan **AIVAN KAIKKIA PALVELUITA**. Joka tapauksessa on myönnettävä, että Vammala on sekä aineellisesti että henkisesti mielessä kehittynyt, vireä ja "rikas" kaupunki. Täällä on hyvä asua.

Tällä hetkellä myös Vammalan kaupungissa kampaillaan laman kourissa ja yritetään löytää ratkaisuja palvelujen säilyttämiseksi ja työttömyyden lievittämiseksi, työttömyyden, jonka määrä

on yli 14 % ollen Vammalan historian suurin.

Monessa perheessä istutaan tänä vuonna laman ja työttömyyden johdosta joulupöytään murheellisin mielin. Toivotan kuitenkin niin heille kuin kaikille muillekin vammalalaisille sekä Sastamalan Joulun lukijoille Rauhallista Joulua ja Parempaa Uutta Vuotta 1993. Koettakaamme säilyttää mielissämme tovo parempaan tulevaisuuteen; lama ei voi jatkaa ikuisesti. Myös menneet sukupolvet ovat kärsineet omat kärsimyksensä ja jaksaneet taistella. Kiittäkäämme heitä heidän perustavasta työstään ja aikaansaannoksistaan.

Kuvasatoa vuoden varrelta

Alueviesti -92.

Vammalan Nuorkauppakamari on lahjoittanut Vammalan poliisien käyttöön kaksi turvaliiviä. Liivejä sovittamassa päälleen vanhempi konstaapeli Jorma Tahvanainen ja ylikonstaapeli Jarmo Suontausta. Sovitusta seuraavat nimismies Aatto Aaltonen ja Vammalan Nuorkauppakamarin puheenjohtaja Ari Peltopakka.

Alueviesti -92.

Vammalassa toimiva Teknikum Oy on saanut SFS:n sertifikaatin. Luovutustilaisuus järjestettiin 17.3. Kuvassa SFS:n toimitusjohtaja Kari Kaartama (vas.), toimitusjohtaja Kalevi Vuorisalo, laatu päällikkö Seppo Nissinen ja hallituksen puheenjohtaja, talousneuvos Unto Korpela Teknikum Oy:stä.

Kuvasatoa vuoden varrelta

Muistolehto

Helatorstaina otettiin käyttöön Tyrvään kirkon muistolehto kirkon kainalossa. Muistolehtoon tullaan sijoittamaan tuhkaurnia. Tilaisuudessa myös paljastettiin kuvanveistäjä Ari Virtasen valmistama muistomerkki.

Alueviesti -92.

Maa, ilma, tuli ja vesi on Ari Virtasen (oik.) graniitista veistämä veistos. Virtasen vierellä kirkkoherra Osmo Ojansivu ja lääninrovasti Antti Heikkilä.

Ministeri Huuhtanen vihki dementiakodin

Alueviesti -92.

Sosiaali- ja terveysministeri Jorma Huuhtanen keskusteli dementiakodista kannatusyhdistyksen puheenjohtajan Rauno Laitisen (oik.) sekä Hoivayhtiö Katajakummun edustajien Seija Kuukan ja Auli Kaarlen kanssa.

Kuvasatoa vuoden varrelta

Arkkimandriitta Panteleimon toi ortodoksista tunnelmaa päiville.

Vanhan Kirjallisuuden Päivät

Valamon taikaa

Vanhan kirjallisuuden päivät on paisunut mittavaksi valtakunnalliseksi kulttuuri-tapahtumaksi, jota ilman eivät kirjan ystävät voisi enää kuvitella olevansa. Kaksipäiväisellä tapahtumalla on aina jokin teema, jonka ympärillä on iso osa seminaareista ja näyttelyistä liikkuu. tänä vuonna kunnioitettiin Valamon kirjallisuutta ja näytellyn avasi ja luostarin kirjojen historiasta kertoi luostarin johtaja, arkkimandriitta Panteleimon.

Arkkimandriitta Panteleimon kertoi Valamoon 1100-luvulla saapuneesta munkki Sergeistä, jonka tiedetään

tuoneen mukanaan Valamon ensimmäiset kirjat eli muutama käsikirjoituksen. Tekstit kuluivat pian käytössä ja niiden tilalle kirjoitettiin uusia. Mitään esineellistä muistoa ei ole jäänyt luostarin elämästä 1200-1300 -luvulta.

Viime vuosina on löytynyt ympäri entistä Neuvostoliittoa useita Valamon luostaris- sa 1400-1500 -luvulla jäljennettyjä teoksia kirjastojen kokoelmista. Uuden Valamon kirjallinen toiminta alkoi vuonna 1977, jolloin julkaistiin uuden luostarikirkon vihkimisen kunniaksi erityinen juhla kirja. Sen jälkeen luostarin nimissä on julkaistu yhteensä 51 nimikettä.

Alueviesti -92.

Kaksi Gallen-omenapuuta istutettiin Jaatsiin takapihalle. Toisen istutti Jaatsin naapurista kotoisin olevan Hämeen läänin maaherra Risto Tainio ja toisen idean isä Martti Helin.

Kuvasatoa vuoden varrelta

Uittomies ei ollut pettymys

Kuvanveistäjä Pentti Mäkisen muovaama Uittomiehen kosinta paljastui mustien verhojen alta kansanvallan päivänä Vammalan kaupunginkirjaston edustalla. Paljastui ja aiheutti myönteisiä reaktioita. - Luonnollinen, ei mikään kyhäys, sanoi kadunmies, ja ilmaisi näin myös ilmeisesti enemmistön kannan.

Alueviesti -92.

Kuvanveistäjä Pentti Mäkisen näkemys uittomiehen kosinnasta on yhteinen ainakin vammalalaisten enemmistön kanssa.

Alueviesti -92.

Kolmen vuoden ajan rakennettu Kivikeidas Vammalan Asemakadulla on valmis ja kutsuu matkailijoita kiehtovaan maailmaansa. Avajaisissa puhunut kansliapäällikkö Lauri Tarasti luonnehti Kivikeidasta kivialan uudeksi näyteikkunaksi.

Rauno Laitinen

Vammalasta mustimpaan Afrikkaan

Suomalaiset lionit ovat jo vuonna 1985 toimittaneet Kameruniin pumpun ja rakennuttaneet kaivon. Tämä kaivo on edelleen erinomaisessa kunnossa, kuten Rauno Laitinen ja Eero Kokkonen todistavat.

Olellessani Suomen Lionsliitto r.y:n palveluksessa, tutustuin Kamerunin tasavallassa olevaan Suomen kunninkonsuli Kauko Maliniin. Hän edustaa maatamme Keski-Afrikassa Atlantin Valtameren rannalla juuri päivän-tasaajan pohjoispuolella sijaitsevassa maassa. Pinta-alaltaan Kamerun on 40 % suurempi kuin Suomi ja asukkaita maassa on 12-15 miljoonaa. Kauko Malin, joka on asunut maassa yli 20 vuotta, sanoi kerran minulle, että Kamerun on kuin koko Afrikka pienoisuudessa. Täällä, eräässä Afrikan köyhimmässä maassa, on väestöstä valkoisia vain noin 15-20.000. Loput on mustia ja ihan mustia jotka jakautuvat 200 heimon ja puhuvat 200 eri afrikan kieltä ja asustavat eri tasoissa asunnoissa, enemmistö vain savimajoissa, alueilla joissa kasvaa esimerkiksi 200 eri puulajia. Kansa elää pääasiassa maataloudesta. Tuotteista tulee vientiin mm. kakaao, banaanit, puuvilla, kahvi ja kautsu. Kamerun itsenäistyi 1960. Sitä ennen maassa ovat pitäneet valtaa saksalaiset, englantilaiset ja viimeksi ranskalaiset. Näinollen viralliset kielet ovat ranska ja englanti. Uskonnollisesti on väestöstä 60 % animisteja (luonnonuskonnon harjoittajia), 35 % kristittyjä ja 5 % muslimeja.

Kamerunin pohjoisosassa on kuivaa ja köyhää Afrikkaa.

Tälle alueelle, sen pienimpiin kyliin, ovat Suomen lionsklubit ryhtyneet rakentamaan vesikaivoja. Tavoite on rakentaa vuosina 1992-94 joko rengaskaivo tai porakaivo noin 100 kylään. Tämä tarkoittaisi sitä, että arviolta 10-15.000 henkilöllä olisi puhtas pohjavesi käytössä omissa pihapiirissä. Se merkitsee valtavaa naisen aseman ja ihmisten terveydentilan paranemista. Tällä hetkellä naiset hakevat veden useiden kilometrien päästä lasten kanssa. Pienimmät lapset on naisilla selässä ja kuormana vesiastia pään päällä ja kainalossa päivän polttopuut. Tätä edestakaista kulkua joka päivä.

Kaivojen kaivamistyöhön ja renkaiden tekoon ja paikoilleen laittamiseen osallistuu kyläläiset. Heidän kanssaan kaivon teosta sovitaan ennen työhön ryhtymistä. Tämä on tärkein vaihe koko asiasta, näiden ihmisten kesken, jotka ovat vuosituhansia kantaneet ilmaisen veden kaukaa vedenottopaikoilta, joissa samalla vaihdetaan "päivän kuulumiset". Oman kaivon valmistuttua tämä sosiaalinen kanssakäyminen katkeaa. Siksi kyläläiset itse ratkaisevat tehdäänkö kaivo vai ei. Kun he itse, kyläjuhlassaan rumpujen soiton ym. kera, ovat päättäneet osallistua kaivon rakentamiseen, kaivo tulee pidetyksi kunnossa ja sen vesi pilaamattomana.

Lionsliitto on tehnyt urak-

kasopimuksen kaivojen teosta em. konsuli Malinin omistaman urakointiyhtiön kanssa. Kaivojen teko alkoi tämän

vuoden maaliskuussa. Ennen sadekauden alkua (heinäkuu) oli työt käynnissä 23 kylässä joihin tulee yhteensä 28 ren-

NIRA-kaivopumput on lastattu laivokonttiin Vammalassa heinäkuussa. Kontin lastaus on juuri tarkastettu. Edessä toimitusjohtaja Seppo Suuriniemi (vas) ja Suomen Lionsliitto ry:n edustaja Rauno Laitinen.

Näin vesi nykyisin nousee kamerunilaisesta "kaivosta" kesällä 1991.

gaskaivoa. Yhteensä näissä kylissä on n. 7600 asukasta. Pienimmässä kylässä on vain 50 asukasta ja suurimmassa, johon tulee kolme kaivoa, noin 1200 asukasta. Kaivoista toistakymmentä on jo rengastettu, odottaen kansilaatan valua ja pumpun asennusta.

Kaikkii kaivoihin asennetaan Vammalan Konepaja Oy:n valmistamat NIRA-pumput. Pumput lastattiin laivakonttiin Vammalassa heinäkuun lopulla. Kontti matkasi KAMINA-nimisellä laivalla Douala-nimiseen Kamerunin toiseksi suurimpaan (n. 800.000 asukasta) kaupunkiin. Tätä kirjoitettaessa (8.10.92) laivakontti on matkalla maantiekuljetuksena pohjois-kamerunin urakka-alueelle. Eli Extrême-Nord läänin Marouan kaupungin ympäristökyliin.

Rengaskaivo, syvyys 12 m, tulee maksamaan liitolle kaikkiaan noin 60.000 mk ja porakaivo, syvyys 50 m, noin

94.000 mk. Rengaskaivoissa riittävä vesimäärä on saavutettu 12-13 metrissä, ja porakaivoissa 50-55 metrissä. Kaivon teknisen rakenteen ja sen vesitakuuvaatimuksen tarkastaa liiton edustajan ohella myös Kamerunin valtion energiaministeriön maaseudun vesiasioita hoitavan osaston edustaja. Ensimmäisen työvuoden sopimus on arvoltaan noin 2 miljoonaa markkaa. Kaikenkaikkiaan liitto on lähtenyt hoitamaan noin 6 miljoonan markan suuruisia projekteja. Kustan-

nuksiin liitto saa Ulkoministeriön myöntämää kehitysyhteistyöavustusta, jota tähän mennessä on saatu hieman yli 1.8 mmk.

Loka-marraskuun vaihteessa suorittivat Lions-liiton edustajat tarkastuskäynnin urakkakohteeseen. Joukossa oli myös allekirjoittanut, joka toimii projektia johtavan toimikunnan puheenjohtajana.

Käyminen kuumassa Afrikassa, ei ole huvimatka. Mielenkiintoista ja meille vammalalaisille mieluisaa matkassa on se, että kotikuntalai-

sen silmin saa todeta tunnetusti hyvän ja toimintavarmen vammalalaisen tuotteen olevan jokapäiväisessä runsaassa käytössä mustassa Afrikassa. Musta pieni käsi on hangannut kirkaaksi pumpun nostovarren. Pumpu toimii, kirkas puhdas vesi nousee. Pumppaajan paljaan jalan vieressä on kaivon kanteen upotettuna Vammalan Konepajan valama laatta, jossa on lions-merkki ja sanat LES LIONS DE LA FINLANDE, eli SUOMEN LIONIT.

Jussi Lehtinen

Maamme rannatko ulkomaalaisille?

EY:n lähestyessä maamme lainsäädäntöä uudistuu jo nyt kovaa vauhtia ja yksi esillä oleva aihe on ulkomaalaisten oikeus omistaa kiinteätä omaisuutta maassamme. Erikoisesti se on herättänyt pelkoa vesistöjen rantojen suhteen ja on esitetty julkisuudessa kauhukuvia siitä, miten ulkomaalaiset ja erikoisesti keskieuropalaiset tulevat ja valtaavat rantamme. Kun lakia lähdetiin valmistelemaan oli esimerkiksi MTK eräs kovimmista vastustajista. Ajan myötä ajatuskanta on ylelläkin pehmentynyt ja yleisesti ajatellen asiaan suhtaudutaan jo myönteisesti. Asiantuntijat eivät

usko mitään ryntäystä syntyvän maahamme. Suurin mielenkiinto kohdistunee Turun saaristoon ja tässä suhteessa viranomaisetkin ovat varovaisia.

Miten paljon maassamme sitten löytyy tilaa uusille loma-asunnoille? Tilaa on, sillä Suomen rantaviivasta on rakennettu tällä hetkellä n. 20 %. Toisaalta loma-asunnot keskittyvät yhteisiin paikkoihin ajatellaanpa vaikka kotoista Houhajarveemme ja toinen esimerkki löytyy Sarkolasta, Suoniemen kirkon vaiheilta. Valmiita lomamökejä lasketaan maassamme olevan n. 350.000 kpl ja uusia

tehdään vuosittain 8000-1000 kpl. Kotimainen kysyntä on saavuttanut viranomaisten mukaan kyllästymispisteen, eikä nykynuorisot tunne kiinnostusta mökkielämään, ennenkuin pääsevät keskiikään.

Kesämökkien keskihinta on tilastojen mukaan n. 350.000 markkaa eivätkä niiden hinnat ole pudonneet samassa suhteessa kuin yleensä kiinteistöjen. Tällä hetkellä valmiin ja jo varsin hyvätaisoisen lomamökin saa keskimäärin 350.000 markan hinnalla. Tosiasia on, että markan devalvoinnit ja EY-jäsenhakemus ovat lisänneet ulko-

maalaisten mielenkiintoa maamme loma-asuntoihin ja tontteihin. Jos ajatellaan eurooppalaista potentiaalista markkina-alueetta, löytyy sieltä n. 380 miljoonaa ihmistä. Kuitenkin maamme virkamiesten arviot liikkuvat vain n. 200-300 kaupan vuosivauhdissa. Viime vuosien ennustukset ovat yleensä heittäneet tämän tyypillisissäkin ennusteissa häränpyllyä, joten kuka tietää, vaikka ennusteessa olisi pilkkuvirhe. Ehkä siihen perustuukin se tieto, että ympäristöministeriö on laatimassa vaihtoehtoesitystä, joka asettaisi kauppoille määrätty ehdot.

Pyöräkelkka kulkee kevyesti

Pyöräkelkka kulkee kevyesti, voitiin todeta torstaina Sastamala-Kodissa, kun Eero Vihdanmäki teki koeajon uupuudella ajopelillä. Vanhukset saivat kelkan lahjoituksena Vammalan Lions Ladyiltä.

Asukkaiden puolesta kelkan ottivat vastaan Sastamala-Kodin viime vuoden kuntokampanjan voittajat Eero Vihdanmäki (vas.) ja Siiri Ojansivu. Lahjoittajien puolelta olivat mukana Marja Rauhala ja Arja Vuorinen.

Sastamal-Kodissa on ennestään yksi yhteinen pyöräkelkka. Uudessa kelkassa on lisävarusteena lukko, jotta kaupungilla käydessä ei tarvitse pelätä kelkan varastamista.

Ladyt ovat keränneet varat noin 1500 markkaa maksavaan pyöräkelkkaan mm. myyjäisillä ja arpajaisilla.

Kuva: Ursula Seppälä

Mervi Alajoki

Ladytoimintaa Vammalassa

Leijonien kansainväliset säännöt ovat hiljattain muuttuneet siten, että myöskin naispuoliset henkilöt voivat toimia Lions-klubien jäseninä. Suomessa onkin jo perustettu pelkästään naisklubeja sekä ns. sekaklubeja, joissa on jä-

seninä sekä naisia että miehiä.

Vammalan Lions-klubiin ei vielä kuulu yhtään naispuolista jäsentä. Meitä miespuolisten jäsenten puolisoita kutsutaan Ladyiksi sekä myös

palvelukumppaneiksi, vaikka emme ole klubin virallisia jäseniä, toimimme silti hyvin aktiivisesti mukana leijonatyössä. Meillä on joka kuukausi jotain omaa toimintaa.

Leijonaveljien kanssa toteutamme myös yhdessä lu-

kuisia aktiviteetteja. Me Ladyt järjestämme myyjäisiä, talkoita, kirpputoritoimintaa jne. Tulot näistä toiminnoista olemme lahjoittaneet nuorten sekä vanhusten hyväksi.

Lady Iris Hietamo klubin juhla- ja valmisteluissa.

Myyjäistuotteiden pussitusta.

Käpyjen keräysaktiiviteetti veljien kanssa.

Siivoustalkoiden päälle lätynpaistoa Sastamala-Kodissa.

Lady Kaija Saastamoinen valmistamassa myyjäistuotteita.

Sastamala-Kodin johtaja Marjatta Karimäki istuttamassa itsenäisyyden tammea. Hänen takanaan kannatusyhdistyksen puheenjohtaja Rauno Laitinen.

Marja Rauhala

Sastamalakodin uusi osa

Sastamala-kodin laajennusosa on valmis ja käytössä. On arvokas asia, että sisustuksessa on voitu käyttää myös muita suunnittelunäkökohtia, kuin esteettisyys ja käytännöllisyys. Näiden tärkeiden asioiden lisäksi olisi aina toivottavaa saada kiinnittää huomiota myös viihtyvyys- ja terveellisyysasioihin. Värien ja valojen oikeat valinnat ovat laitosolosuhteissa kotia ja työpaikkoja tärkeämpiä, koska siellä asuvien tai hoidossa olevien ihmisten liikkuminen niin sisällä kuin ulkonakin on aina jossain määrin rajoitettua. Tosin kotioloissa ja työpaikoillakin ympäristö saisi olla viihtyisiä ja terveellisiä.

Värien parantavaa vaikutusta käytettiin hoitomuotona jo tuhansia vuosia sitten Egyptissä ja Kiinassa. Valohoidolla on päästy näinä aikoina hyviin tuloksiin hoidettaessa mm. masennustiloja ja aikaerojen aiheuttamia pitkiä toipumisaikoja. Värien ja valojen oikeilla valinnoilla eivät kustannukset välttämättä kohtaa rakennuksessa.

Värien vaikutus on uskottoman monitahoinen elimistömme toimintaan. Muistettakoon, että aistimme värejä valtavan määrän ihomme kautta. Silmillä otamme

vastaan sen, mikä on tarpeellista tehdäksemme havaintoja, tunnistaaksemme asioita, esineitä ja tilanteita jne. Fysiologisesti värit vaikuttavat elintoimintoihimme ja aiheenvaihduntaamme ja tunteasioihimme. Tutkimuksilla on voitu todistaa eri värien välitön sekä välillinen vaikutus. Väreillä on myös ominaiset tunnetta kuvaavat vaikutukset, esim. rauhoittava, aktivoiva, ärsyttävä, masentava, viilentävä, lämmittävä, rentouttava ja virkistävä.

Valojen merkitystä asuinympäristössä ei tunneta eikä arvosteta riittävästi. Ihmisen valon tarve 20-vuotiaasta 60-vuotiaaseen moninkertaistuu ja usein juuri iäkkäät ihmiset oleskelevat, suorittavat askareitaan ja töitä varsin vähäisessä valossa. Aina ei toki ole tarpeellista lisätä valon määrää vaan laatua. Oikeanlaiset purkauslamput eli loisteputket antavat meille auringonvalon kaltaisesti ravintoa, mutta halvalla valmistetut purkauslamput ja hehkulamput eivät tuota meille hyödyllistä valoa. Valon määrään sekä laatuun olisi täällä pohjoisella pallonpuoliskolla kiinnitettävä paljon nykyistä enemmän huomiota. Sairaaloloissa, vanhainkodeissa ja monissa muissa laitoksissa olevat ihmiset saattavat olla

pitkiä aikoja vuodepotilaita, joilta luonnollinen auringonvalon saanti on estynyt tai hyvin vähäistä, silloin ei ole samantekevää, minkälaisen ympäristön tarjoamme heille.

Pimeässä aivojemme käpylisäke tuottaa melatoniinihormoonia, jota myös pimeähormooniksi kutsutaan. Talvella ja keväällä, pitkän pimeän ajanjakson jälkeen monilla ihmisillä on masennusta, väsymystä, unihäiriöitä ja monia muita vaivoja, joihin valohoidolla voitaisiin vaikuttaa. Tämä asiantunteus ja kiinnostus on onneksi lisääntymässä Suomessakin.

Laitoksissa saattaa monista eri syistä johtuen olla lähes olematon mahdollisuus nauttia luonnon väreistä, jotka ovat meille kaikille varsin tärkeitä, silloin niitä asioita on tuotava muilla keinoilla aistittaviksi.

Iloisella ja nöyrällä mielellä olen paneutunut Sastamalakodin laajennusosan sisustus suunnitteluun. Tilat olivat pinnoituksiltaan valmiit, josta on käynti ulkotilaan. Omat huoneensa asukkaat sisustavat itse ja läheistensä avustamina mieleisikseen, omilla huonekaluilla ja muilla esineillä.

Valintojen lähtökohtana on ollut väripsykologia ja ergonomia, unohtamatta kuitenkin esteettisiä näkökohtia. Väripsykologiset valintaperusteet sisältävät värien valintaa niiden vaikutusten perusteella, joko mielialaan tai kehon olotilaan. Ergonomialla tarkoitetaan kalusteen tai tilan toimimista mahdollisimman hyvin terveydelliseltä kannalta, ei ole tarkoituksenmukaista, jos tuoli on muotoilultaan silmää hivelevän kaunis, siinä on voitava istua mukavasti, selän kipeytymättä ja siitä on voitava nousta helposti ylös. Esteettisillä tavoitteilla pyritään saavuttamaan kaunis ja toimiva lopputulos.

Ensimmäisenä tiloihin on valittu verhot. Joka on usein lähestulkoon vaikein asia. Verhot löytyivät uutuusmallistosta, niin uudesta, ettei kankaita oltu vielä julkisesti

esitelty. Kankaassa on niitä värejä, jotka ovat meille hyväksi, joita me tarvitsemme. Taiteilija on onnistunut työssään loistavasti, kankaan kuviot ovat herkkiä, mielialaa rauhoittavia, joskin hieman aktivoivia värien myötävaikutuksella tietysti. Kankaassa on onnistuttu yhdistämään tavallisesti niin vaikeat kaksi vihreän vivahdetta, jotka kuitenkin juuri yhdessä antavat hyvät valintamahdollisuudet huonekalukankaille ja mattoille.

Kappaverhoa ei muodista huolimatta tullut suunnitelluksi tiloihin, koska on hyvä muistaa ikääntyneen ihmisen silmän rakenteessa tapahtuvat muutokset juuri sinisen värin osalla. Tuttu sanonta "taivaskin oli ennen niin sininen" pitää paikkansa. Silmän mykiön lisääntynyt siniabsorptio tarkoittaa silmän aiempaa huonompaa kykyä erottaa sinistä. Niinpä emme saakaan ainakaan vanhuksilta peittää taivaan sinen näkymistä. Vanhuusiällä ja varsinkin laitosolosuhteissa liikkuminen ulkona luonnossa saattaa jäädä hyvin vähäiseksi, silloin luonnon värejä tuodaa muilla keinoilla aistittaviksi. Tästä pääsemmekin vihreään ja oleskeluryhmän kangasvalintaan. Jokaisella ihmisellä on vihreän tarve, huolimatta makutottumuksista. Vihreän rauhoittava vaikutus tulee luonnosta. Luonnossahan ei esiinny värejä, jotka olisivat meille pahasta. Ei ole oranssin tai violetin väristä metsää, joiden vaikutus on sangen voimakas, vaan nämä värit esiintyvät luonnossa pieninä helminä, kukkasina, jolloin niiden vaikutus onkin piristävää. Osassa kalusteita on keltainen poppanakangas. Keltaisella on fysiologisesti masennusta torjuva vaikutus ja hyvin edullinen vaikutus sisäelintoimintoihimme, lisäksi se yksinkertaisesti luo kodikkuutta. Keltainen sopivana annoksena, sopivan vahvuutena on aina toivon ja valoisamman tunteen antavaa.

Valittujen istuinten, verhojen ja mattojen väreihin ei ole vaikeaa tehdä lisähankintoja. Värit ovat jokatapauksessa hillityt, joten verhojen ja pöytäliinojen vaihtelumahdollisuudet voidaan toteuttaa vuodenaikojen ja juhlapyhien vaatimuksia noudattaen. Lämpimästi toivon, että niin asukkaat kuin henkilökuntakin viihtyisivät tiloissa.

Jukka Tuominen

Liikunnallisia näkemyksiä

Joulu on lapsille monenlaisen jännityksen aikaa. Joulua valmistellaan pitkään, askarellaan koristeita ja kirjoitetaan Joulupukille, jolta toivotaan pukinkonttiin jos jonkinlaisia joululahjoja. Toivomuslistalle ovat monesti mahtuneet myös liikuntaan ja urheiluun liittyvät lahjat. Sukset, luistimet, kelkat, pallot tms. löytyvät varmasti tänäkin jouluna toivelistalta ja todennäköisesti myös pukin lahjasäkistä.

Liikunta liittyy merkittävänä osana lasten ja miksei aikuistenkin joulunviettoon. Saatuja lahjola pitäisi päästä heti kokeilemaan ja käyttämään ja vähän näyttämään kavereillekin omia taitoja.

Tämän hetkisen säästötoimenpiteiden johdosta kaupunkien ja kuntien liikuntaan osoittamat määrärahat niukkenevat entisestään, näin myös Vammalassa. Kaupungin omat mahdollisuudet esim. talviaikana hiihtolatujen ja luistinratojen kunnossapitoon hupenevat melkoisen vähiin. Liikuntapaikkojen ylläpito vaatiikin tulevaisuudessa eri osapuolten yhteistyötä entistä enemmän. Toivottavaa olisikin, että mm. viikonloppuisin ja iltaisin kaupungin kenttähenkilöstä saisi lasten vanhemmilta ja käyttäjiltä liikuntapaikan hoitoapua.

Valtiontalouden säästötoimet aiheuttavat liikuntasektorilla erityisesti liikuntapaikkarakentamisessa melkoisia hankaluuksia. Tälle vuodelle valtion budjetit ovat 67 milj. mk pienevät ensi vuonna 46 milj. mk:aan. Tästä summasta laetaan säästöön tulevia vuosia varten 20 milj. mk. Jäljelle jäävästä 26 milj. mk:sta käytetään ennakkovarauskohteisiin eli kohteisiin, jotka ovat alkaneet jo tänä vuonna ja osa tukirahoituksesta on siirtynyt ensi vuoteen. Näin ollen käytännössä ei valtiolta ole jaettavissa rakentamistukea liikuntapaikkojen kunnostus- tai rakentamiskohteisiin. Läänin liikuntapaikkasuunnitelmassa vuosille 1992-95 sijoitetut hankkeet lykkääntyvät eteenpäin ja toiveet saada lähivuosina Vammalan uimahallirakentamiseen valtion tukea heikkenevät.

Hälyttävintä valtionvarainministeriön suunnitelmissa on liikuntaan kohdistuvan tuen n. 500 milj. mk pudottaminen nolliin. Säästöjä on tosin saatava toteutetuksi, mutta tämän kaltaisissa esityksissä ei olle todellakaan laskettu poisjätettävän summan säästöjä kokonaisuudessaan. Säästöt jollakin momentilla voivat aiheuttaa tuntuvia lisäkustannuksia ja haittoja muissa kohteissa. Näin olisi myös tässä vähentämistapauksessa. Liikuntaväki ei voi moista vähennysesitystä missään nimessä hyväksyä. Toiminnalliset haitat lasten ja nuorten liikunnassa olisivat todella suuret. Liikunnan merkitys terveyttä ylläpitävänä ja edistävänä toimintana on todettu lukuisissa eri tutkimuksissa. Ennaltaehkäisevänä terveydenhoitona ja kuntoutuksena on kaikenlainen liikunta ihmisille

niin nuorille kuin vanhoillekin erittäin tärkeää.

Tapahtuipa näissä laman puristuksessa minkälaisia vähennyksiä tahansa, ei suomalainen urheiluseuraväki eikä kansalaisten omatoiminen liikkuminen tule loppumaan. Seuratoiminnan juuret on kaivettu niin syväälle, ettei hetken heilahduksetkaan niitä revin irti. Ajan vaatimia muutoksia tulee tietystikin mukaan kuvaan, mutta ne ovat vain merkkejä toiminnan kehittymisestä ja eteenpäinmenemisestä.

Yhteistyö eri osapuolten välillä liikunnassa, omaehtoinen liikunta ja omasta kunnosta huolehtiminen ovat liikunnan tätä päivää. Meidän on vain osattava käyttää liikunnan suomat mahdollisuudet kukin itsellemme sopivimmalla tavalla.

Nro 35 Jari Tuominen 4,5 vuotta. Kuvan ottanut Ritva Tuominen.

Vammalan Golf-Clubin mestaruuskisojen II sarjana palkintojen saajat v. 1992.

Petri Pelttari

Jouluna ja golfkentällä unohdetaan maalliset murheet

Golfin perusajatus on yksinkertainen. Palloa pyritään pelaamaan tietystä paikasta toiseen niin vähillä lyönneillä kuin mahdollista, tiettyjä sääntöjä noudattaen.

Golfissa kaikilla on mahdollisuus voittaa, sillä mitä vähemmän olet pelannut, sitä korkeampi tasoitus sinulla on. Päävastustajasi kilpailussa olet kuitenkin sinä itse, sillä pelaamisen pääasiallisena tarkoituksena on oman itsensä voittaminen.

Golf on peli, joka perustuu rehellisyyteen, kohteliaisuuteen ja urheilunhenkeen. Pelinä se soveltuu kaikenikäisille ja -kokoisille sukupuoleen katsomatta.

Fyysisen ja henkisen kunnan vaalijana golf toimii erinomaisesti. Pelaaja kävelee 18-reikäisellä kentällä yhden kierroksen aikana 8-12 kilometriä. Lyönnejä pelaajalle kertyy taidosta ja onnesta riippuen 70-120 ja aikaa kierrokseen menee noin neljä tuntia. Korkeuseroakin Lakeside Golfin kentällä on riittävästi, matalimman ja korkeimman paikan ero on peräti 44 metriä. Kipuamista siis riittää. Mikäli perheessänne joku aikoo aloittaa golfaamisen, happinaamaria ei pukin konttiin kannata kuitenkaan ostaa, niin korkealle ei sentään kiivetä.

Golfia pelatessa unohtaa helposti myös muut kuin itse peliin liittyvät ongelmat. Luonnonkauniit maisemat vesistön ylityksineen ja metsäväylineen rauhoittavat takuuvarmasti kaikki ylimääräiset työ- ym. paineet ajatuksista.

Golf opettaa myös nöyryyttä - juuri kun luulet osavasi lajin, teet varmasti jonkin alkeellisen virheen. Itsehillintäkin kehittyä varmasti tämän jalon harrastuksen parissa.

Golfia pelataan 2-4 hengen ryhmissä ja golfetiketin mukaisesti yksin kentälle tulevat otetaan aina porukkaan. Joten uusia ystäviäkin on odotettavissa golfaamisen myötä.

Tässä vaiheessa on syytä oikoa harhakäsitys siitä, että golf on elitistinen laji ja golfaajat ovat jotenkin juppihenkisempiä kuin jonkun muun lajin harrastajat. Ensinnäkin, golfkentälle ovat kaikki tervetulleita, toiset pelaamaan ja toiset vaikkapa vain aistimaan golfilmapiiriä golfraivintolamme terassille. Pelaaminen toki edellyttää green card-kokeen suorittamista turvallisuuden ja pelin joustavuuden takaamiseksi - aivan samoin kuin autolla ajaminen edellyttää ajokortin suorittamista. Golf ei myöskään ole

sen kalliimpi harrastus kuin esimerkiksi laskettelu, tennis tai vaikkapa sulkapallo.

Väitän myös, että golfaaja on aivan tavallinen suomalainen, yleisimmin kuitenkin mies, joka varmasti haluaa keskustella muustakin kuin golfista. Tämänkin voitte käydä toteamassa paikan päällä.

Näin joulun alla ihmisten toivotaan unohtavan kiireensä ja maalliset murheensa.

Meidän tarkoituksenamme taas on herättää eloon kunnan golferhohenki eli toivomme myös golfaajiemme unohtavan kiireensä ja maalliset murheensa. Golfkentälle ei kannata tulla tiukalla aika-tilalla, sillä hätäinen kierros ja kotiin ei ole oikeata golfkulttuuria.

**Rauhallista Joulua
Lakeside Golf &
Country Club Oy**

Golf soveltuu kaikenikäisille.

Pekka Kauko

Voittaako tietokone ihmisen shakissa

Tarinan mukaan shakkipeli keksittiin Intiassa. Kun peli keksijä koki, että kuningas ei riittävästi arvostanut hänen aikaansaannostaan niin hän päätti antaa kuninkaalle opetuksen. Kun kuningas kysyi mitä keksijä halusi palkkioksi, oli vastaus seuraava. Haluaisin, että shakkilaudan ensimmäiseen ruutuun laitetaan yksi viljan jyvä, toiseen ruutuun kaksi, kolmanteen ruutuun neljä, neljanteen ruutuun kahdeksan jyvään jne., niin että jyvien määrä aina kaksinkertaistuu siirryttäessä ruudusta toiseen. Viimeiseen ruutuun tulisi siten 2^{63} (potenssiin 63) jyvää. Kuningaskunnasta ei loppujen lopuksi löytynyt riittävästi viljan jyvää.

Tietokoneen edut

Vaikka shakkilauta on vain 64-ruutuinen ja nappuloita yhteensä 32, niin erilaisten vaihtoehtojen määrä kasvaa peli edetessä valtaisesti. Tietokone laskee satoja eri mahdollisuuksia sekunnissa. Sen muistissa voidaan säilyttää shakkipelin teoriaa ja tietoa aikaisemmista peleistä erittäin paljon, periaatteessa jopa kaikki tieto. Tältä pohjalta

tarkastellen tietokone on ihmiseen verrattuna ylivoimainen.

Ihmisen oppimiskyky

Ihminen oppii shakkipelin vähitellen. Pelatessaan ja tutkiessaan teoriaa virheet vähitellen karsiutuvat. Oppimisprosessi on sykäyksittäinen, toisinaan kehitytään nopeasti toisinaan edistymistä ei tunnu tapahtuvan ollenkaan ja saatetaan jopa taantua. Mikäli jaksaa tehdä töitä, niin pelitaidot varmasti lisääntyvät. Pelaaja oppii näkemään olennaiset asiat epäoleellisista ja yhdistämään siirtosarjoja tietyiksi kokonaisuuksiksi. Kun ihminen ei ole pelkääntään älyllinen olento niin myös tunteet pelitilanteessa ja tahto vaikuttavat peli tulokseen. Hyvien shakinpelaajien täytyykin pysytää arvioimaan oma pelityylinsä ja vastustajan pelityyli. Hyvän pelaajan on myös pystyttävä arvioimaan omat heikkoutensa ja vahvat puolensa. Pelissä ihminen joutuu vastakkain paitsi vastustajan niin myös itsensä kanssa. Ihminen on paljon monimutkaisempi kuin tietokone, koska tunteet, tahto ja tietoisuuden as-

te omasta minästä vaikuttavat peli tulokseen. Tässä piilee ihmisen voima ja heikkous.

Ihminen vastaan kone

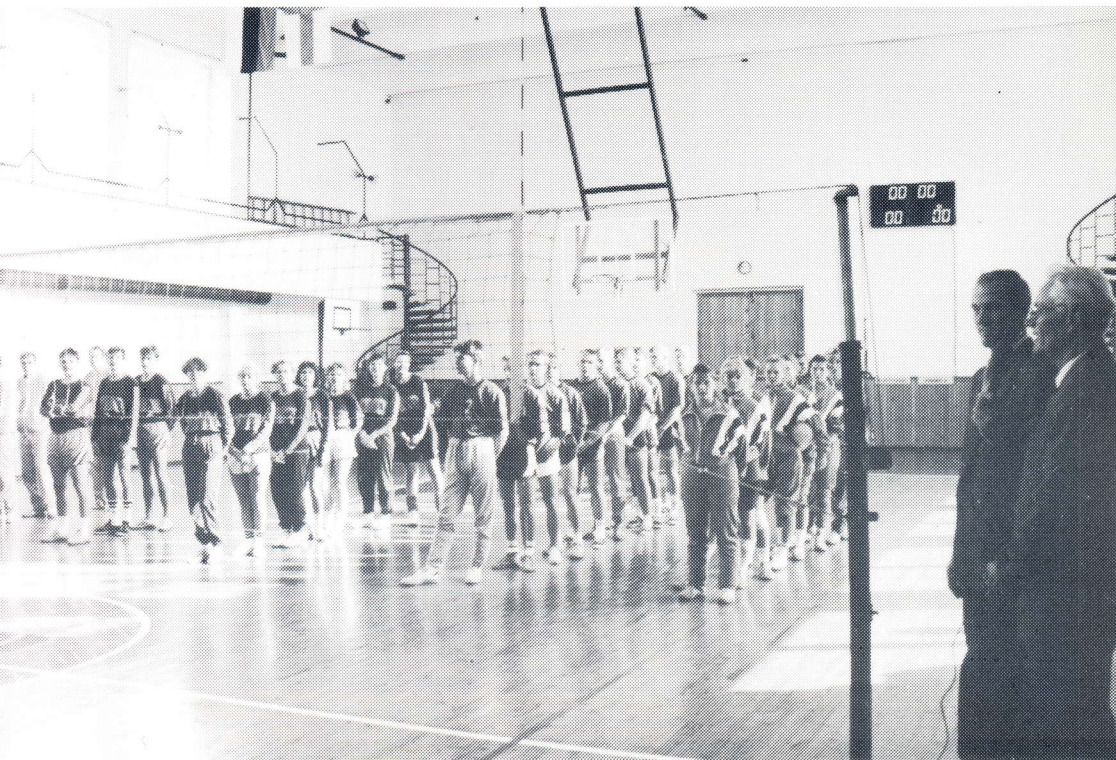
Ihminen ei voisi voittaa tietokonetta shakissa, mikäli peli perustuisi puhtaasti eri vaihtoehtojen laskemiseen. Matemaattisesti voidaan osoittaa, että myöskään tietokone ei pysty laskemaan kaikkia muunnelmia, koska niiden määrä on ääretön. Tietokone tekee vain sen mitä siihen on ohjelmoitu. Shakki on jatkuvaa ratkaisujen tekemistä. Ratkaisujen tueksi tietokone vaatii kriteerejä jonka pohjalta siirto voidaan valita. Puhtaasti materiaaliset kriteerit, esimerkiksi että sotilasta tai upseeria ei saa syöttää, eivät ole riittäviä perusteita hyvälle shakkiohjelmalle. Joskus sotilaan uhraus saattaa tuoda riittävän asema-edun, jonka pystyy hyödyntämään vasta useita siirtoja myöhemmin. Tietokone vaatisi sellaisen shakkiohjelman, jonka avulla se pystyisi karsiimaan epätodennäköisten vaihtoehtojen laskemisen pois. Aseman arviointi on kuitenkin vaikeata ja perus-

teet erilaisissa asemissa saattavat olla erilaisia.

Nykyinen tilanne

Shakinpelaajan vahvuutta mitataan SELO-luvulla, joka kasvaa tai pienenee pelimesteilyn mukaan. Nykyisin on olemassa tietokoneohjelmia, joiden vahvuusluku vastaa kansainvälisen shakkimestarin tasoa. Vahvuuslukuunsa tietokoneet ovat saavuttaneet ottamalla osaa shakkiturnauksiin muiden osanottajien kanssa. Tällä hetkellä eivät parhaimmakaan tietokoneohjelmat voita suurmestartasoisia shakinpelaajia. Tulevaisuus näyttää pystytäänkö kehittämään sellaisia ohjelmia, joissa eri asemien perusteet on selkeästi nimetty.

Ihmisen etuna on että hänelle syntyy oivalluksia. Aikaisemmat tiedot yhdistetään jollakin uudella ratkaisevalla tavalla. Silloin ajattelussa siirrytään korkeammalle tasolle. Tietokoneelle ei synny älynväläyksiä, intuitioita. Se vain laskee eri vaihtoehdot. Tietokone toimii - ainakin toistaiseksi - vielä ihmisen ehdoilla, mutta ihminen omillaan.

Kuussaaren kaupunginjohtaja Paivo Louk, apulaisjohtaja Jan Lember, lentopallojoukkueet ryhmittyneenä avajaisiin.

Vammalan kaupunki tunnetaan kovana lentopallokaupunkina. Tämä tuli jälleen kerran ilmi, kun peräti 5 lentopallojoukkuetta sai kutsun ottelu- ja ystävyysmatkalle Saarenmaalle Viroon.

Tarkempaan kohteena Saarenmaalla oli Kuussaaren kaupunki. Kuusaari on suunnilleen Vammalan kokoinen "vihreä" kaupunki, jonka asukasluku on noin 16500.

Vierailulla 10.-13.9.1992 olleet joukkueet oli koottu

Veli-Matti Tapio

Kuvat: Heikki Aho

Lentopalloystäv

Vierailun ohjelmaan kuului lentopallon ohella paljon muutakin. Isännät tutustuttivat vammalalaiset vieraansa monin tavoin kaupunkiinsa ja saareensa, elintapoihinsa, kieleensä, paikallisiin ihmisiin ja kaikkeen jokapäiväiseen. Vierailua leimasi kaiken kaikkiaan verraton vieraanvaraisuus, joka jätti pitkäksi aikaa hienot muistot Kuussaaresta ja kaupungin asukkaista.

Tuulimylly muutettu kahvilakäyttöön.

**Vammala - Kuressaren ot-
telu parhaimmillaan.**

Vammalan Kisasta, Vammalan Lentopallosta, Karkun Iskusta ja Pallotiimistä. Joukkueet edustivat ikäryhmiä 18-40 v, naisia ja miehiä. Yhteensä matkalaisia oli yli 50.

Vierailun pääkohtana olleet lentopallo-ottelut sujui-
vat tasaisissa merkeissä. Vie-
raille heltisi tiukoissa kampa-
pailuissa 2 otteluvoittoa,
isännät ottivat voittoja 3.
Näin tämä ensimmäinen epä-
virallinen kaupunkiottelu
päätyi isäntien niukkaan
voittoon.

yyttä yli rajojen

Lentopallovaihtoa Kures-
saarelaisten kanssa myös jat-
ketaan. Kuressaaaren jouk-
kueet tulevat vastavierailulle
Vammalaan vielä kuluvan
syksyn aikana. Vierailuun
kuuluvat ottelut pelataan sa-
moilla joukkueilla kuin Ku-
ressaaressakin. Toivottavasti
ottelut ovat yhtä jännittäviä
ja tasaväkisiä. Ja toivottavas-
ti vieraille voidaan osoittaa
sitä samaa lämmintä vieraan-
varaisuutta, mitä me saimme
osaksemme Kuressaaressa!

**Kaupungin keskusta puis-
toineen ja patsaineen.**

Raimo Savolainen

Outokumpu-kaivos

Kirkko keskellä kylää on tuttu sanonta ja monessa paikassa näin on toteutunutkin, mutta kaivos keskellä kaupunkia on erittäin harvinaista. Meillä täällä Vammalassa tällainen harvinaisuus on toteutunut. Stormissa sijaitseva Outokumpu Finnmines Oy:n omistama nikkelikaivos sijaitsee Vammalan kaupungin maantieteellisessä keskipisteessä.

Nikkeli

Ensimmäiset viitteet mahdollisesta nikkelimalmista saatiin v. 1960 kesällä Turku-Tampere maantien rakennustyömaalla olevasta kallioliikkauksesta, sekä saman vuoden syksyllä Stormin kylätaajaman läpi virtaavasta Ekojoesta.

Outokumpu Oy aloitti välittömästi paikkakunnalla tutkimukset, jotka johtivat tutkimustyömaan perustamiseen v. 1974. Tuotannollinen toiminta aloitettiin seuraavana vuonna jolloin rikastamo käynnistettiin. Heti tutkimustyömaan perustamisen jälkeen aloitettiin tutkimusvinotunnelin ajo jatkokairauksia varten ja v. 1977 loppuun mennessä todetut malmivarat katsottiin riittäviksi

Vammalan kaivoksen avaamiseksi v. 1978 alusta lähtien.

Rikastamo

Tuotannollisen toiminnan alkaessa rikastamon kapasiteetti oli n. 200 000 tonnia malmia vuodessa, kuitenkin useitten tuotannonostojen johdosta se oli v. 1991 lähes 600 000 tonnia malmia vuodessa eli noin kolminkertainen. Tutkimusvaiheen aikana malmi louhittiin Kovero-ojan avolouhoksesta, mutta varsinaisen kaivostoiminnan alettua kaikki malmi on louhittu maanalaisena louhinta Korvalampi-Sotka-Iivari alueelta. Tunneleita koko toiminnan aikana on louhittu n. 40 km.

Rikastumisprosessissa malmi jauheetaan vesilietteisenä alle 0,3 mm:n hienouteen, jonka jälkeen siitä erotetaan vaahdottamalla kemikaalien ja paineilman avulla arvomineraalit nikkelipentlandiitti ja kuparikiisu. Saadun rikasteen määrä on n. 6 % käsitellystä malmimäärästä. Jäljelle jääneestä rikastushiekasta erotetaan karkea osa noin puolet kaivoksen tyhjien louhostilojen täytteek-

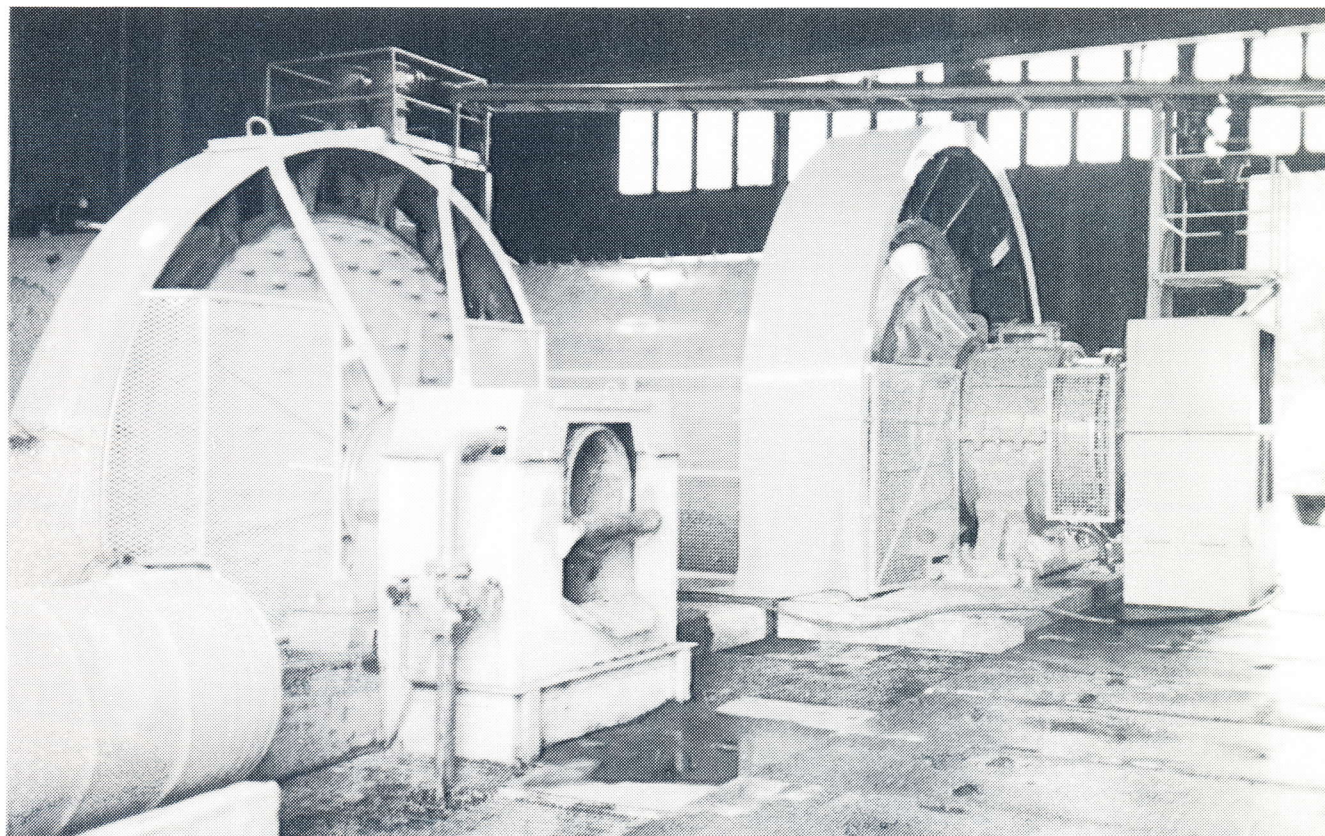
si, hienoin osa varastoidaan maanpäälliseen rikastushiekka-altaaseen.

Tuotanto

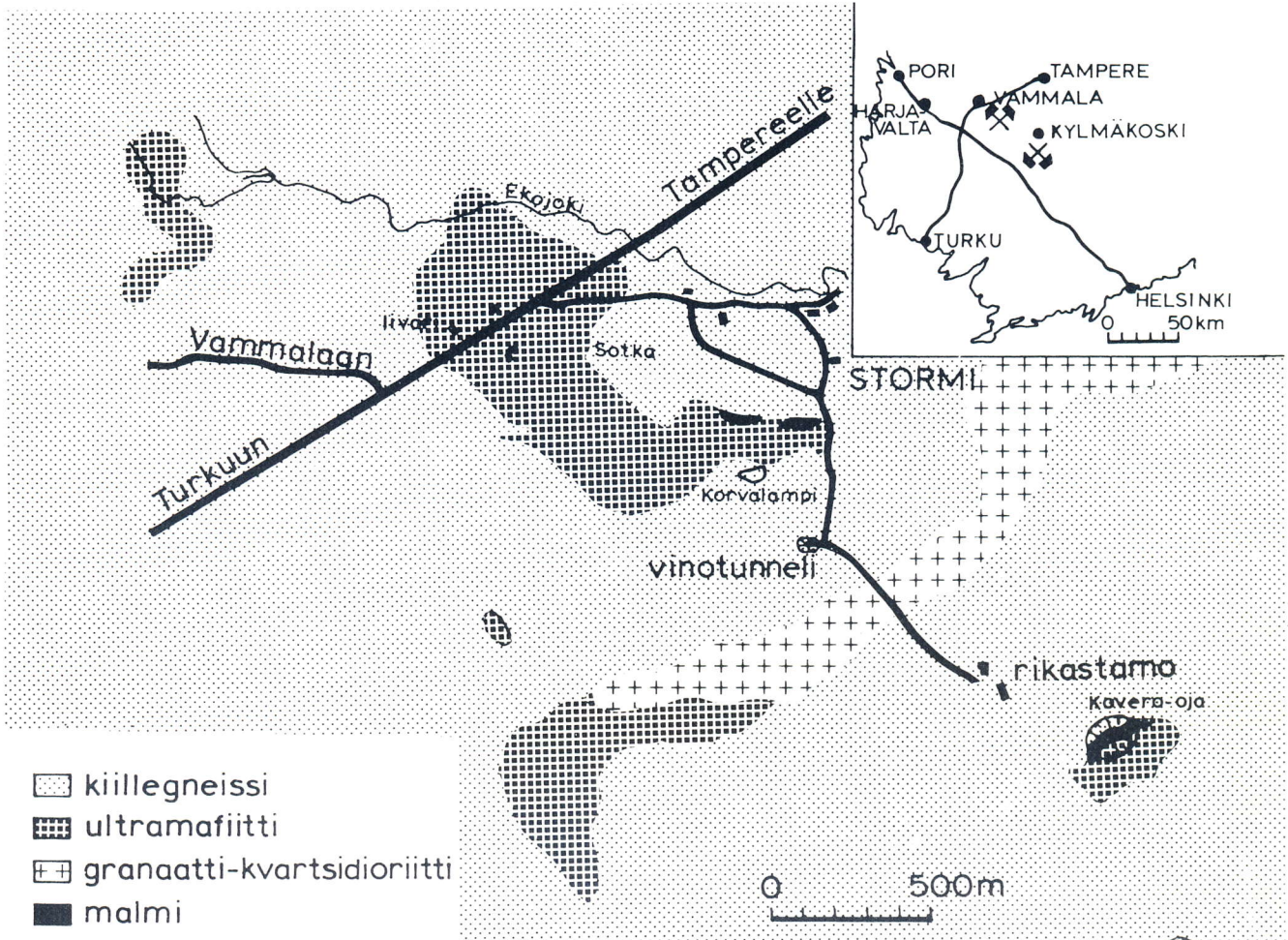
Vuoden 1992 loppuun mennessä kaivoksesta on nostettu n. 5,8 milj. tonnia malmia, joka on sisältänyt nikkeliä 0,72 % ja kuparia 0,44 %, siitä on saatu n. 370 000 tonnia nikkelikuparirikastetta, joka on sisältänyt 32300 tonnia nikkeliä ja 20 000 tonnia kuparia. Rikasteet on toimitettu jatkojalostettavaksi Outokummun Harjavallan tehtaitten nikkelisulattoon. Suomen kaivoksista nykyisin louhittavasta nikkelituotannosta Vammalan osuus on noin 25 %, muut nikkelikaivokset sijaitsevat Enonkoskella ja Nivalassa.

Henkilökunta

Kaivos on parhaimmillaan antanut työtä n. 110 henkilölle v. 1990. Nykyisin henkilökunnan vahvuus on 75 henkilöä, joista toimihenkilöitä 18. Maanalaisissa töissä on noin 30 henkilöä. Outokummun henkilökunnan lisäksi ulkopuoliset

Kuvassa rikastamon jauhatusmyllyjä.

Kartta: Kaivosalueen sijainti.

urakoitsijat malmin lastauksessa ja kuljetuksessa ovat työllistäneet 15-25 henkilöä.

Malmivarat

Kaivoksen malmivarat ja toiminta on riippuvainen nikkelin maailmanmarkkina hinnasta, nykyisellä hintatasolla 30-35 mk/nikkelikilo kannattavasti louhitavat malmivarat ehtyvät v. 1993 alkupuoliskolla, jolloin on edessä tuotannon päättyminen ja kaivoksen sulkeminen. Toiminnan päättymisen jälkeen suoritetaan kaivosalueen maisemointi eli jälkihoito, merkittävistä toimenpiteistä tulee olemaan noin 25 ha:n suuruisen rikastushiekka-alueen peittäminen ja saattaminen kasvukuntoon.

Malminetsintä

Kaivosalueella olevan Holpin tiloissa toimiva Outokumpu Finnmines Oy:n Malminetsinnän Etelä-Suomen toimisto jatkaa toimintaansa todennäköisesti kaivostoiminnan päättymiseen saakka. Toivottavaa tietenkin olisi, että tutkijoiden kaira osuisi vielä hyödynnettävään malmiin, jotta lähes 20 vuotta kaupungissamme jatkunut kaivostoiminta ei vielä päättyisi.

Kuvassa malminkuljetusajoneuvo vinotunnelin suulla.

Budapestissa.

Istvan Vilagi

Unkarilaisia Vammalassa

Viime kesänä vieraili Vammalassa LC Vammalan jäsenen vieraina noin 60 unkarilaisen LC Mickolcin lionsperhettä. Mickolc on noin 250.000 asukkaan kaupunki, josta LC Vammalan jäsen Istvan Vilagi on kotoisin. Tämä suhde Istvanin kotikaupunkiin oli hyvä yhdysside siihen, että LC Vammala toimi LC Mickolcin perustajaklubina ja on nyt sen kummiklubi.

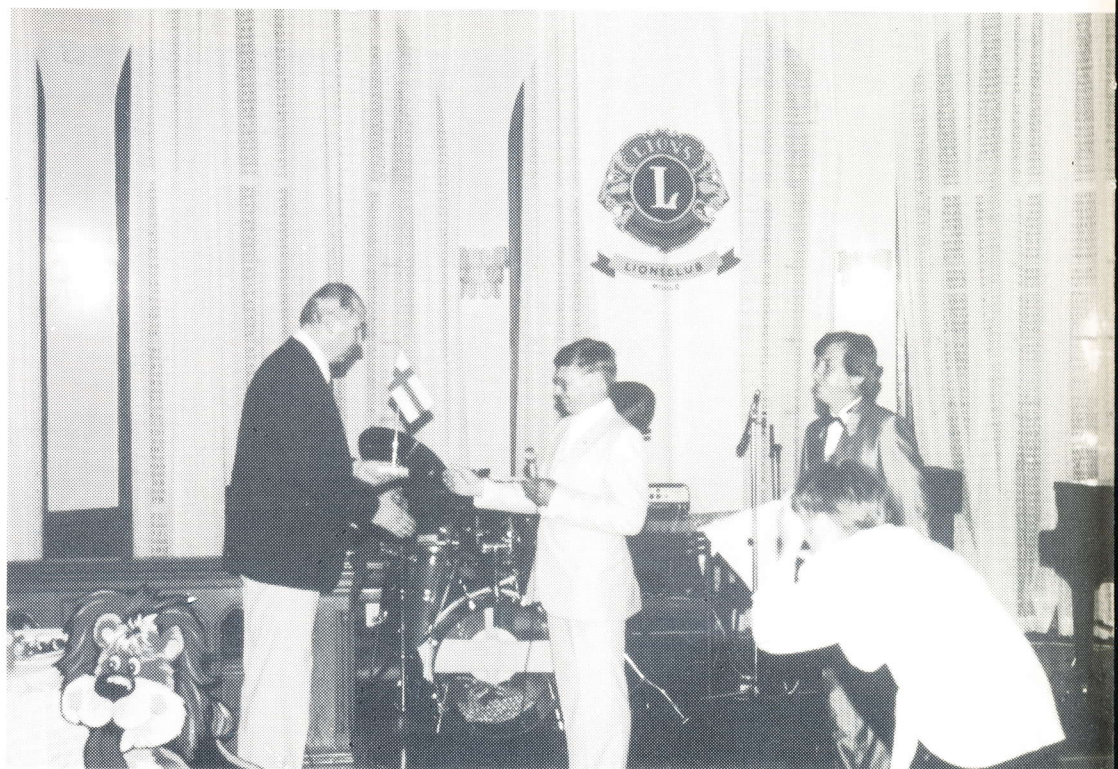
Osa vieraista teki matkan omilla autoilla läpi Euroopan. He saapuivat Vammalaan sunnuntai-iltana. Osa tuli lentäen ja he olivat Vammalassa maanantai-iltana. Vammalassa vieraat majoituivat LC Vammalan jäsenen koteihin ja talon isännät huolehtivat vieraistaan koko vierailuviikon ajan.

Vammalassa järjestettiin vieraille perhekohtaista ja yhteistä ohjelmaa. Perhekohtaisesti esiteltiin vieraille Vammalaa ja sen ympäristöä. Oli pa eräillä suunniteltuna käyntejä myös ulkopuolelle Vammalan. Kaukaisin kohde

oli tutustuminen Joulupukin maahan Rovaniemellä. Yhteistä oli mm. Tampere-päivä, jossa oli opastettu tutustuminen Tampere-taloon. Eräs päivä oli Vammala-päivä, joka alkoi Vammalan kaupungin vastaanotolla klo 13. Sen jälkeen oli tutustuminen Teknikum-tehtaaseen ja illalla Sastamala-kotiin, jossa klubeilla oli yhteinen klubikokous. Perjantai-iltana oli Sp:n Kesärannassa kummankin klubin hallitusten vaihtokokous. Sunnuntaina klo 17

vieraat isäntineen tulivat kuuntelemaan unkarilaisen viulutaiteilija Vilmos Szabadin ja Livia Vilagin (piano) konserttia Seurakunta-talossa. Kotimatkalle lentäen saapuneet vieraat lähtivät Vammalasta aikaisin maanantai-aamuna ja autoilal tulleet tiistai-aamuna.

Unkarilaisten vierailun pääsisäntinä toimivat LC-Vammalan klubipresidentti Pentti Karhu ja sihteeri Istvan Vilagi.

Vammalan Lions-klubin pres. Kalle Lomma ojentaa pienois-Suomenlipun lahjaksi Mickolcin klubin perustamisen yhteydessä.

Kuvassa vas. Kauko Mäkinen, Reino Mäkinen, Arvo Mäkinen, auto häkäkaasu "Sussetti".

Juhani Haapanen

Kuljetusalakin sukelsi - miksi?

Suomen talouden ongelmat ovat tavanomaista vaikeammat ja monitahoisemmat. Pulmana ei ole ainoastaan talouden kääntäminen nousuun, vaan myös taloutta vaavien vakavien tasapainotomuuksien ja rakenneongelmien korjaaminen. Ongelmapesäkkeet on kartoitettu ja parantavat leikkaukset ja lääkkeet on määrätty. Oikeansuuntaisiin toimenpiteisiin on jo ryhdytty. Tarvittavien toimien mitoituksesta ei ole kuitenkaan vielä hallituksen taholta esitetty sitovia suunnitelmia. Lisäksi suunnitelmien toteuttamiselle tarvitaan riittävän laaja-alainen tuki.

Kuljetusalallakin on lama, johon me kuljetusyrittäjät emme ole suhtautuneet riittäväällä vakavuudella.

Kuljetuselinkeino on muun talouselämän taloudellisesta toimeliaisuudesta suoraan riippuvuussuhteessa oleva elinkeinosektori. Kuljetusala on sukeltanut vielä syvempään "vipuvaikutuksen" seurausena. Toimituserien pienentyessä ja harventuessa on palvelutason säilyttävä ja tämän seurauksena kuljetusyrittäjät toimivat yhä huonevilla täyttö- ja käyttöasteilla. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei kuluja voida leikata samassa suhteessa kuin tulot alenevat. Näin kannattavuus on heikentynyt.

Toteutumaton rakennemuutos

Kun paikkakunnalla oli aiemmin 10 kpl "nuppi-sora-autoja" ja ne muutettiin yhdistelmiksi niin kapasiteetti tuplaantui. Jos 10 yrittäjää olisi muodostanut viisi kahden miehen yritystä, jotka olisivat hankkineet yhteensä 5 yhdistelmää, niin kokonaiskapasiteetti olisi pysynyt suunnilleen ennallaan, mutta kuljetusten tehokkuus ja siten myös tuottavuus olisivat kohentuneet merkittävästi. Vastaavasti pitkänmatkan kuljetuksissa olisi yrittäjien "fuusiolla" voitu luoda mm. menopaluuksia vastaavin hyödyin.

Rahamarkkinoiden vapautuminen

Alan kannattavuus lähti laskuun jo ensimmäisestä energiakriisistä ja sai lisävauhtia toisesta. Ala oli joutumassa taloudellisten syiden takia murrokseensa jo 80-luvun puolivälissä, mutta rahamarkkinoiden vapautuminen mahdollisti räjähdysmäisen lisäluototuksen, joka antoi armonaikaa.

Suhdannehuipun aikaan investoitiin ylimitoitetusti uuteen kalustoon sekä yritysostoihin. Investoinnit mitoitettiin täystyöllisyyden jatkumiseen. Peruskuljetusalan hankkiminen rahamarkkinoiden vapaututtua on ollut helppoa auton toimiessa va-

kuutena. Samanaikaisesti kuljetusmarkkinoita nähti olevan loputtomasti. Parhaiten näyttävät selviytyvän yrittäjät, joilla on erikoiskalustoa ja pitkäaikaiset kuljetussopimukset. Erikoiskaluston osalla yrittäjäkynnys on korkeampi ja näin ylikapasiteettia ei sinne nopeasti synny.

Pieni oma pääoma

Oma pääoma toimi puskurina kriisi-aikoina. Velkapääoman ollessa korkealla ja korkojen edelleen noustessa ala on menettänyt kannattavuutensa.

Taksarakenne -joka oli myös pitkään yhteiskunnallisesti valvottu ja säänneltä, loi alalle liian yksinkertaisen ja ehkä yksilimäisen hinnoittelurakenteen. Ollaan siirtymässä laajasti auton vuokraamisesta yksikkö- ja palveluhinnoitteluun.

Kuljetusten oleminen liikevaihtoverovollisuuden ulkopuolelle on johtanut tilanteeseen, jolla ala joutuu kohtaamaan vapautuvan ulkomaisen kilpailun 4 miljardin liikevaihtorasitukset taaseissaan.

Ulkomaanliikenne on menettänyt kilpailukykyä mm. liikevaihtovero- ja polttoöljyproblematiikan johdosta.

Kustannustekijöiden tunteminen

Kun alalle on syntynyt yli-

kapasiteettia, hinnoitellaan alle omakustannushinnan. Kuljetuksia ei kuitenkaan oteta halvan hinnan vuoksi, vaan kuljetustarpeen takia.

Kuljetusalan koulutuksen tarjonta on ollut vaatimatonta moniin muihin elinkeinohaaroihin nähden. Meiltä puuttuu alaa koskeva tutkimustoiminta sekä kansainvälisen kuljetusalan seuranta.

Työvoimakustannusten alennus vaatii noin puolen vuoden ajan ennenkuin vaikutus näkyy. Laman syntymisen nopeutta ei osattu arvioida ja sen näkyy ajotuloihin nähden ylisuurina kustannuksina.

Monella yrittäjällä henkilöyhtiöissä yksityisnostot ylittivät yrityksen sietokyvyn. Investoitiin yksityistalouden alueelle, asuntoon, kesäpaikkaan jne.

Kun nyt olemme lähestymässä laman pohjaa, niin suunta on ainoastaan ylöspäin. Olisi aika tehdä arvioita tulevan yritystoiminnan suhteen ja alkaa toteuttaa niitä heti kun kuljetusmarkkinat virkistyvät.

* On arvioitava kuljetusmarkkinoita ja sen kehitys-suuntia. Samalla tulisi miettiä, mikä kalusto tulee jatkossa olemaan kysyttyä. Kannattaako omaa kalustoa muuttaa erikoiskalustoksi.

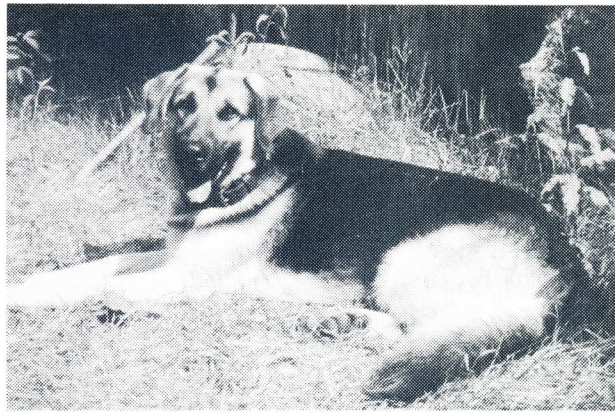
* Kuljetuspalveluita välittävien yritysten tulisi aktivoitua oman alueen kuljetusmarkkinoiden selvittämiseen. Samalla tulisi suunnitella millainen kalusto yrityksen osakkailla pitää olla. Yritystoiminta, valtio, kunnat ja muut kuljetusten tarvitsijat arvioivat tällä hetkellä omaa kalustoaan ja sen laajuutta. Halukkuutta alkaa olla antaa kuljetusten hoito yrittäjien hoidettaviksi. Tämä lama auttaa tässä suhteessa kuljetusyrittäjää.

*-Yrittäjän tulee omata laskentatoimi. Ajantasainen, ajoneuvokohtainen seuranta antaa totuudenmukaisen tiedon kustannuksista. Se mahdollistaa myös arvioinnin yrityksen investointitasosta, yksityiskäytöstä sekä oman pääoman ja velkojen suhteesta. Vuosibudjetin tekeminen parantaisi mahdollisuuksia yrityksen tulevaisuuden ennakointiin.

Historian avoin analyysi ja peiliin katsominen on kuljetusalallakin viisauden alku.

Markku Esko

Kulo

Kulo oli puhdasrotuinen saksanpaimenkoira. Se syntyi Eläinlääkintäkoulun koiratallilla 1979. Sen emo nuoli sen niinkuin muunkin pentueen. Kulo löysi nisät ja oppi kaiken niinkuin muutkin pentueeseen syntyneet. Kulo kehittyi peuhaamalla sisarusensa kanssa niinkuin eläinmaailmaan kuuluu. Se oppi paikkansa pentueessa, oppi ympäröivät hajut ja aistimaan miten kuuluu käyttäytyä, minne sai mennä - minne ei. Kulon ulkomuoto oli kuitenkin poikkeava. Kulon korvat roikkuivat, kun niiden olisi pitänyt olla terhakkaan pystyssä. Koska Kulon ulkomuoto oli poikkeava, se alkuun sai ehkä enemmän huomiota kuin muut pennut. Kulo vaistosi sen, että sitä kohdeltiin toisin kuin muita ikätovereita. Se oli kuitenkin halukas oppimaan ja edistyi toisten tahdissa. Kulosta ryhdyttiin kouluttamaan valvontakoiraa. Sille opetettiin, kuinka istua, maata ja ryömiä, kuinka ilmaista poikkeavat hajut ja seurata tiettyä hajua, kuinka puolustaa ohjaajaa, kun tätä vastaan hyökätään, kuinka pidätettyä vartioidaan. Kulo edistyi koulutuksessaan normaalisti. Koulutusta antoivat Eläinlääkintäkoulun varusmiehet, jotka vaihtuivat ehkä liiankin usein. Kuvittelen, että kaikkien ohjaajien tiadot ja kärsivällisyys ei ollut ohjaajalta ja kouluttajalta vaadittava. Kulon yrittäessä, mutta epäonnistuuessa sitä kohdeltiin väärin. Sitä komennettiin huutamalla kovalla äänellä, ehkä joskus kärsimättömästi lyötiinkin. Kulo selvisi kuitenkin niistä vaatimuksista, joita valvontakoiralle asetetaan ja se määrättiin vartioimaan varikkoa Vammalassa. Varikolla oli ollut varusmiesvartiosto Säkylässä. Se oli kuitenkin lopetettu. Elettiin taloudellis-

ta nousukautta ja pyrittiin poistamaan varusmiehet ylläpitotehtävistä ja korvaamaan heidät siviili- tai sotilasammattihenkilöstöllä. Varikolle luotiin uudenlainen värvätyihin ja elektroniikkaan perustuva valvonta- ja vartiointijärjestelmä. Siinä tärkeimmän osan muodostivat vartija ja valvontakoira, jotka yhdessä liikkuen tekivät havain-toja toinen toistaan tukien.

Kulo tuli varikolle töihin. Sen tuli ilmaista oudot tapahtumat ja hajut sekä tarvittaessa puolustaa ohjaajaansa ja varikon aluetta. Se sai uuden isännän - kouluttajan ja ohjaajan. Kun uusi ohjaaja komensi sitä aivan kuin oli opetettu, Kulo tärisi ja virtsasi alleen. Se selvästi pelkäsi ja oli muutoinkin arka. Uudet asiat olivat viakeita oppia. Kulolle nimetty ohjaaja kuitenkin piti koirastaan ja yritti kaikkensa. Kulokin yritti, mutta monet jo opitutkin asiat tulivat ylivoimaisiksi. Ohjaaja jatkoi kärsivällisesti ja myös pehmeämmällä tavalla. Oppimiseen varattiin pidempi aika ja käsky annettiin tavallisella äänellä. Pienikin onnistuminen palkittiin taputuksella. Kulo halusi oppia, halusi myönteistä palautetta, taputuksia. Ohjaaja ei käyttänyt makupalajoja koulutuksessaan. Hän rakensi luottamusta itsensä ja koiran välille. Tällöin johdonmukainen käyttäytyminen opetuksessa ja kaikessa muussakin toiminnassa on oleellista. Molempien tulee aistia koulutuk-

sen ja yhteistoiminnan sujuminen. Teen työtä paitsi itselleni myös tuolle toiselle. Tässä työssä kouluttajalle asetetaan moninkertaiset vaatimukset verrattuna koulutettavaan. Koulutettavalla tulee kuitenkin olla halu oppia - halu osata ja olla ohjaajalle mieliksi. Kyse on myös itseunnosta. Miten ohjattavalle rakennetaan terve, tehtävien suorittamiseen riittävä ja kuintekin ylikorostumaton itsetunto. Taitaapa samat periaatteet soveltaa ihmisenkin ohjaamiseen ja oppimiseen ja kouliintumiseen kodeissa, päiväkodeissa, kouluissa ja työelämässä.

Kulo oppi ja osasi. Se luotti ohjaajaansa ja oli varma toimisissaan. Se puolusti ohjaajaansa käskystä tarvittaessa viimeiseen hengenvetoon. Siitä tuli hyväntuulinen ja myötätuulinen, mutta peloton. Uudet asiat olivat edelleen vaikeita, mutta niistä selvitettiin, kun edettiin varovasti ja rauhallisesti. Varikon portilla Kulo ensikertaa henkilön tavatessaan ilmaisi tulijan haukkumalla. Seuraavalla kerralla se vain seurasi valppaasti. Olihan haju tuttu ja ohjaajankin hyväksymä.

Kulo osallistui myös puolustusvoimien mestaruuskilpailuihin niin kesä- kuin talvikisoissa. Omaan tasoaan (valvontakoira) vaativimmissa suojelukilpailuissa se sijoittui puolensadan koiran joukossa lukuisia kertoja viidennen sijan paikkeille. Kulo oli rohkea ja tottelevainen. Se

herätti kaikkialla huomiota poikkeavan ja kiltin ulkonäön perusteella. Kun Kulo hyökkäsi ja puri se teki sen tosissaan, eikä hellittänyt kuin käskystä. Kulolla oli myös hyvä hajuaisti ja sitkeys. Kun sille osoitettiin seurattava jälki, se teki työnsä tunnollisesti ja peräänantamattomasti. Ammattilaisten jälkikoirien joukossa se yhtenä vuonna sijoittui pronssille. Kulo oli myös kestävä. Se voitti kerran henkilökohtaisen kilvan ja toi varikon joukkueeseen kuuluvana pari mitallisijaa valjakkoviestissä. Valjakon (kelka ja hiihtäjän) vetämisestä Kulo ei pitänyt. Liikkellelähtö oli aina vaikeaa, mutta kun matkaan oli päästy, sujui matkanteko hyvin. Ehkä Kulo yritti valjakon vedossa joskus liikaa ja syntyi kammoa siitä, että sattui ja palautuminen kesti.

Kulo työskenteli varikolla valvontakoirana 11 vuotiaaksi ja se oli koko ajan terve. Normaalisti valvontakoira siirtyy eläkkeelle noin 8 vuoden iässä. Kulo jäi eläkkeelle 1990 ja ryhtyi viettämään eläkepäiviään ohjaajansa kotona. Vaikka Kulo ei ollut koskaan oikeastaan edes tavannut lapsia, se osasi nauttia peuhaamalla ja nukkumalla heidän kanssaan ja jokaisesta kosketuksesta - halauksesta ja taputuksesta. Valvontakoiran roolista Kulo ei päässyt koskaan eroon. Se seurasi ohjaajansa kaikkia askelia ja odotti aina käskyä toimia. Valitettavasti Kulon eläkepäivät kestivät vain vajaan puoli vuotta. Se sairastui jaloistaan. Ohjaajalla olisi ollut voimaa ampua se huolimatta kaikesta yhdessäkoetusta, mutta koiraan yhtäläillä kiintynyt vaimo pakotti nukutuspiikin antamiseen.

Saksanpaimenkoira Kulon elämässä oli paljon inhimillistä. Odottelimme yltäkyläisten vuosien jälkeen lamajoulua. Koko kansakunnan, saattikka sitten yksityisten ihmisten itsetunto ja luottamus ovat kovalla koetuksella. Niitä kumpaakaan ei luoda hetkessä - väärät sanat ja teot sen sijaan rikkovat ainakin yhteishengen. Ohjaajilta, esimiehiltä ja kasvattajilta vaaditaan nyt todella paljon epäitsekkyyttä ja mieltä kaikilta halua oppia ja velvollisuudentuntoa. Olemme kansakuntana kokeneet "Talvisodan hengen" ja selvinneet.

Oiva Virtanen

Lähimmäiseni

Öljvärimaalaus
Kerttu Yli-Erkkilä

Oli syksyn aikaa. Meitä ympäröi voimakas kostea iltatuuli, joka humisi ohikiitäessään pihamaan puissa. Voimallaan se viskoi pilvet kaupungin yli kaartuvan taivaan laidalta toiselle ja kuljetti vapaana olevat Rautaveden aallot nuolemaan kielillään vastapäisen rannan kivikoita.

Olisiko sittenkin ollut parempi, etten olisi tullut, sanoi Lennart. Täällä ei ole ketään, joka toivottaisi minut tervetulleeksi, lukuunottamatta tätä vanhanpappilan päärakennusta ja muistoja lähes viiden vuosikymmenen takaa. Muistoja, jotka alkoivat yhä voimakkaammin nousta hänen mieleensä. Silloinhan elettiin viimeistä sotakesää. Ja sen syksyä kohden kuluvien päivien kulkijoita olivat Lennart kohta kahdeksantoistavuotias sotilaspöika ja Erika kaksi vuotta vanhempi lott, ”ristimerkkityttö”, joksi pöika hänet nimitti harmaan puvun valkoisessa kauluksessa leuan alla olevan järjestömerkin vuoksi.

Nojatessaan lehtiään varistavaan pihapuuhun vanhan miehen suu vetäytyi hymyyn, kun silmien eteen muistojen kätkeistä nousi nuoruus ja vielä tallella oleva paperipala, johon Erika oli silloin kirjoittanut. ”Oi pöika Pohjolan sun luokses halajan. Tule kalliolle patterin kulmaan. Odotan! Kun joutuu yö ja tuulonen käy lehdossa vilistäen.” Menihän minä, menin monen monet kerrat ja moneen

muuhun tapaamispaikkaamme. Aika kului ohii ukkos- ja elosalamoiden välirauhana-ajan syksyyn. Totesin olevani entinen sotilaspöika ja Erika sanoi odottavansa lasta. Minusta tuntui kuin majoituspaikkani olisi hajonnut yksin hirsin ja yksi kaksi taas nousut satakerroksiseksi pilvenpiirtäjäksi.

Erosimme, mutta sovimme tapaamisesta täällä Tampere - Pori radan varrella Tyrvään vanhan pappilan pihalla kuukauden kuluttua kotiuttamisesta. Erikalla oli tuttavuuksia täälläpäin, tarinoi Lennart.

Ja tarina jatkui. Kuukausi kului kuin tulisilla hiilillä. tulin tupaten täynnä ihmisiä olevassa junassa, se kulki hitaasti pitkin askelin - Heinoo, Mäenkylä, Rautajoki, Käki ja Tyrvää - jättäen ja ottaen matkustajat seisakkeiltaan, pysäkeiltään ja asemiltaan. Laskeuduin junasta ja harpoin asemalta saamani neuvon mukaan, ennen siltaa ”Karhulan” kulmasta vasemmalle noin puoli kilometriä, mäenkumpareella olevan yksinäisen vanhan rakennuksen pihaan.

Perille päästyäni miltei samanaikaisesti rakennuksesta tuli Erika. Katsoin häntä ja koin yllätyksen, miten erilainen hän oli, poissa kenttäharmaa valkokauluksinen nuttu, poissa merkki leuanalta ja nimettömässä sormessa kiilteli uutuuttaan kultainen sormus. Tajusin ja tunsin miten mielettön viha alkoi kaivautua minusta esiin. Sitä seurasi yhtä nopeasti häpeän ja pelon tunne - pois pakoon vaikka maailman toiselle puolelle. hetken päästä kuulin kuitenkin oudontuntuisen äänen kysyvän, että kuinka tässä nyt näin kävi, kuka hän on ja onko tarina lapsestakin vain kaunistusta satua.

Ei, eihän se sitä ole, sanoi Erika ja jatkoi, tule tänne istumaan osoittaen penkkiä pihapuun alla. Tule, kerron sinulle kaiken. Hän on lapsuuden leikkiverini ja haikautui läheisempään seuraani jo parin vuoden ajan. Pojan

vanhemmat pitävät myös minusta ja omat vanhempani jopa vaativat liittoa välillemme. Vanhempieni toive on lähinnä kiinni rahahuolista. Meitä on kaksi lasta, pikkusiskoni suurin haave on käydä koulua ja aikanaan valmistua opettajaksi sekin toteutuu vain rahan avulla. Poika on sukuhaaransa ainoa lapsi ja koti on varakas. Nämä ovat pääasialliset taustatekijät, ymmärrätkö-, kysyi Erika. Mietin hetken ja vastasin, että luulisin, esitthän aika hyvät perustelut ja jatkoisin, koska jokin minussa halusi pitää kiinni hänestä, vaikka olimme olleet lähes koko menneen kesän yhdessä en edes tiedä osoitettasi, jotta voisoin poiketa joskus katsomaan. Näin miten hänen poskensa kalpenivat sanoessaan älä pyydä sitä, älä nuuski mitään. Ethän-.

Voi että, huudahti Erika, arvasinhan minä sinun ymmärtävän. Seurasin sinua siitä lähtien, kun juhannuksen jälkeisellä viikolla tapasimme ensi kerran. Jaoit päivittäisen muonapattukasi yhdelle, sokeripaloja toiselle. Olit valmis antamaan osan ruokaannoksistasikin vedoten saajan suurempaan kokoon. Muistatko, kun sait nyrkki-postissa paketin kotoasi. Siinä oli hiivaleipä ja maitopullot. Kiikutit ne meidän majoituspaikkaamme minulle ja kaverilleni ja sanoit, että nyt tytöt pannaan elämä risaiseksi. En kertakaikkiaan voinut muuta kuin hyväksyä sinut seuraani, enkä kadu sitä ja toivon, että tulevalle pikkuisella on sinun luonteesi. Ennen niin rauhallisella Erikalta tuli sanoja solkenaan. Saksalaisetkin - Keskeytin hänet painaen sormellani Erikan vatsaa ja sainoin, miten sinä tämän aiot tulevalle miehellesi sitten selittää. En mitenkään enää, ennen kuin hän viime viikolla tämän osti, sanoi Erika, osoittaen sormusta sormessaan mainitsin, että odotan vauvaa. Eläköön hän huudahti, minä olen isä. Varmaan juhannusjuhliemme tuloista. Erika oli aikaisemmin kertonut minulle käyneensä juhannuksena lomalla.

Erikan tuttava oli hiljainen vakavamielinen nainen, jonka kasvon piirteet elämä oli muokannut haluamallaan tavalla. Teepöydässä käydyssä puoliväkinäisessä keskustelussa huomautin, että raken-

nus on vanha ja kuin jotakin sanoakseni, kysyin kummitteleeko täällä koskaan. Nainen katsoi minua kauan pitkään vastaten. Kummitteleeko - no voihan asian silläkin tavalla ilmaista, ei kuitenkaan täällä rakennuksessa, mutta ohi johtavalla tiellä, kun talvi tekee tuloaan ja kylmä viima jääkankeilla sormiltaan koputtaa ikkunoihin. Silloin joskus, jos on hyvää onnea, kuulee juoksevien ratsujen lähenevän, kovenevan ja loittonevan kavioiden kapseen tieltä. Kysyin, keitä nämä ratsastajat sitten ovat, ehkä ohikiitävien vuosien hyvät ja pahat teot, vastasi nainen. Totesin, että nythän vuodenaika olisi sopiva kuunteluun. Hän nyökkäsi.

Nousin lähteäkseni ja hyvästelin. Erika seurasi minua pihamaalle. Teimme pienen kävelylenkin sillan yli kirkolle ja kauppalan puolelle. Palattuamme takaisin Erika avasi nopeasti kävelypukunsa takin napit ja irroitti villapuseroon kiinnitetyn ”ristimerkin”, pudottaen sen puseroni rintataskuun, sanoen, pidä tästä merkistä hyvää huolta, niinkuin minäkin pidän tulevasta ja kasvatan siitä kunnan kansalaisen. Jatkaen, nämä kuluneen kesän tapahtumat seuraavat meitä ikuisesti, kun tunnet vanhenevasi tule tänne joskus muistelemaan menneitä. Lupasin.

Kuulin Erikan ja Lennartin tarinan vajaan viidenkymmenen vuoden takaa. Tuuli puristi enenevällä voimallaan vanhanpappilan pihamaan puuta. Katsellessani kertojaa, kun hän nojasi lehtiään varistavaan pihapuuhun, minusta tuntui, että hänen rinnalleen olisi ilmestynyt jo harmaapäinen Erika - ”ristimerkkityttö”, keski-ikäinen mies ja vakamielinen hyvin hyvin vanha nainen, joka kertoi silloin aikoja sitten Lennartille ihmisellisistä ratsastajista. Sanoen, kuunnelkaa kavioiden kopetta, nyt ne tulevat taas, ohikiitävien vuosien pahat ja hyvät teot ohittaa meidät.

Katsoin ohii Lennartin vanhanpappilan syysillassa tummuviin ikkunoihin, kiittäen hengessäni niitä, jotka olivat sen ajan hampaista pelastaneet taiteellisen työn ja toiminnan sekä nyt eletävän ja jo eletynkin elämän, mitä erilaisempien tapahtumien ja ihmiskohtaloiden muistomerkeiksi.

Pekka Arponen

Ammattikasvatuksen kehityksestä Vammalassa

Ammattikoulu uutena koulumuotona herätti seudulla suurta kiinnostusta, joten edellytykset hedelmälliselle yhteistyölle sijaintipaikkakunnalla sekä ympäristössä toimivien yhteisöjen ja yritysten sekä koulun kesken olivat hyvät. Yhtenä esimerkkinä sen ilmenemismuodoista mainittakoon, että koulutilat olivat Vammalan kauppa- ja teollisuusuutteen käytössä kesäkuun alussa 1958. Näille messuille ammattikoulukin osallistui omalla osastollaan, jossa oli näytteillä ensimmäisen vuoden oppilastoita moottoriveneestä kesämökki-saunaan ja täytekakusta juhlapukuun.

Vuoden 1958 loppupuolella odoteltiin koululle korkeita ulkolaisia ja kotimaisia vieraita. Etelä-Satakunnan ammattikoulu oli kelpuutettu niiden muutamien oppilaitosten joukkoon, jossa Neuvostoliiton ministeritason vieraiden piti tutustua suomalaiseen ammattikasvatukseen.

Venäjänkieliset esitteet painettiin, lahjaesineet valmistettiin ja vähän muutakin "vieraskoreutta" valmistettiin. Kun H-hetki oli jo lähellä, "panikin idän halla hyvällä alulla olevan oraan." Tulivat nuo kuuluisat yöpakkaset - suurlähettiläs nosti kytkintä ja visiitivalmistelut pantiin jäihin. Idän naapureiden myöhemmin aikoina tekemät vierailut koululle eivät antaneet enää aihetta samanlaisiin valmisteluihin.

Viime vuoden Sastamalan Joulussa totesin, että altius ammattikoulun perustamiseen Vammalan seudulla jo 40- ja 50-lukujen vaihteessa oli varsin suuri. Tosin toisenlaisiakin mielipiteitä ilmeni ja arviot oppilaitoksen laadusta, laajuudesta ja sen tarpeista saattoivat olla kaiketi asian uutuudesta johtuen hie-man erheellisiä. Tällaisista ajatuksista pari esimerkkiä. Eräissä kuntaliiton perusta-

mista koskevassa kuntien yhteisessä palaverissa esitti kunnallismies vakavalla naamalla, että tehdään nyt ensin valmiiksi tuo B-sairaala ja katsotaan sitten paljonko paikkatarvetta on vielä jäljellä. Oppilaiden ruokailua ja asuntola-asiaa pohdittaessa olivat jotkut sitä mieltä, että Muistolan koulun keittola ja Riipan tilan rakennukset hoitaisivat nämä tarpeet. Pieniä sisäänajovaikeuksia ilmeni myös kuntien halussa pitää kiinni varatuista oppilaspaikeista. Kun eräänä vuonna otin Tyrvään kunnasta yhden oppilaan enemmän kuin paikanvaraus edellytti, oli kunnanhallitus tiukasti sitä mieltä, että kunta ei maksa yhtään ylimääräistä paikkaa, joten oppilaan oli erottava. Tämän asian kohdalla asenteet kunnissa muuttuivat myöhemmin päinvastaisiksi. Oivallettiin, että tärkeintä oli saada mahdollisimman monta nuorta ammattia oppimaan.

Koulun tontin hankinnassa ja koulurakennuksen suunnittelussa sekä rakennuksen tontille sijoitettuna ei riittävästi oltu huomioitu mahdollista laajennustarvetta. Tyrvään seurakunnalle on annettava näin jälkikäteenkin kunnat kiitokset siitä, että se piti minulle antamansa lupauksen myydä vain ammattikoululle koulun tonttiin rajoittuvat, seurakunnan omistuksessa olevat alueet. Lipsumista tapahtui vain kerran, kun seurakunnan hommissa ollut osi yhdestä nurkasta omakotitontin. Saattoipa olla, että hän oli saanut lupauksen jo ennen minua. Tutustuin rakenteilla olevaan, runsaan 14000 kuutiometrin suuruisen koulurakennukseen ensimmäisen kerran helmikuun toisena päivänä 1957, jolloin vietettiin rakennuksen peruskiven muuraus- ja harjannostajaistilaisuutta. Totesin tuolloin, että mm. ravintotalous- ja auto- ja maatalouskone-

korjausosaston pienuus saattaa haitata työskentelyä työpöytäopetuksessa. Eräät kuntien edustajat esittivät silloin pilke silmäkulmassa, että älä valitse suurkeittiöön leveäperäisiä tyttöjä ja korjatkaa vain pieniä autoja.

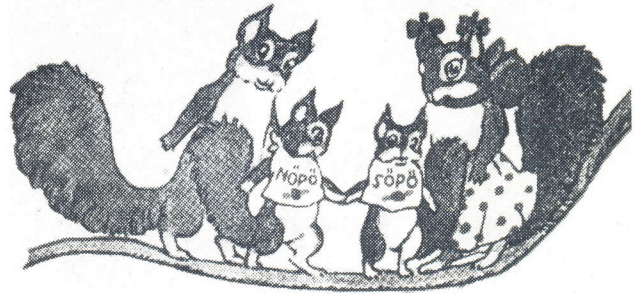
Alkuhankaluuksista huolimatta koulutyö pääsi hyvään vauhtiin koulussa olevilla, lain edellyttämällä osastoilla: metalli-, auto- ja maatalouskonekorjaus-, sähkö-, puutyö-, rakennustyö-, ompelu- ja ravintotalousosasto. Osastojako vastasi melko hyvin alueen elinkeinoelämän rakennetta, mutta puutetta oli lähinnä palveluammattien alueella. Niinpä palvelualan ammattien opetuksen mukaanottaminen koulun ohjelmaan oli myös esillä ensimmäisen laajennusohjelman suunnittelussa. Taloudellinen tilanne jarrutti silloinkin laajennussuunnitelmien toteuttamista. Liittohallituksen puheenjohtaja kirjoitti koulun ensimmäisessä vuosikertomuksessa 1958: "Valtion ja kuntain vaikean taloudellisen tilanteen huomioiden voitaneen tyydytyksellä todeta, että ammattikoulu tässäkin laajuudessa on saatu toimimaan. Käytäntö on tosin jo ensimmäisen kouluvuoden aikana osoittanut, että koulun saattaminen täysin tarkoitustaan vastaavaan laajuuteen vaatii kuntainliitolta edelleen uhrauksia. Siitä liennemme kuitenkin kaikki yhtä mieltä, että nuorisosaatteen kehittämiseen uhratut kuntainliiton varat koituvat lopulta sekä kuntain että koko kansan parhaaksi."

Ammattikoulut olivat tuohon aikaan kauppa- ja teollisuusministeriön alaisia ja se oli todennäköisesti erittäin merkittävää ammattikouluverkoston luomiselle koko maahan. Myöhemmin tapahtunut opetusministeriön alaisuuteen siirtyminen ja muut hallinnon järjestelyt lisäsivät byrokratiaa ja pedanttisuutta.

Mielihyvällä tervehti tänä päivänä uutisia, jotka kertovat byrokratian kasimisesta. On todella korkea aika saada toisensa työllistävät paperin siirtelijät tuottavaan työhön.

Koulu oli aluksi ns. valmistava ammattikoulu, jonka oppilaita otettiin vähintään 15 vuotta täyttäneitä kansakoulun suorittaneita tai vastaavat tiedot omanneita, sisäänpääsykokeet hyväksyttävästi suorittaneita tyttöjä ja poikia pääasiassa jäsenkunnista. Alle 18 vuotiaiden tuli lisäksi esittää holhoojan kirjallinen suostumus. Ensimmäisissä sisäänpääsykokeissa voitiin kouluun ottaa vajaa 60 % pyrkijöistä. Lukuvuoden pituus oli 200 työpäivää ja viikkotunteja oli kaikilla luokilla 42. Tunneista oli teorian opetusta osastosta riippuen 33...48 %. Ensimmäisenä vuonna pääsi 15-vuotiaita kouluun vain viisi, valtaosa oli 16- ja 17-vuotiaita, vanhin yli kaksikymppinen. Ikärakennekin oli varmaan vaikuttamassa siihen, että oppilaiden motivaatio opiskeluun oli varsin vankka. Koulun tavoite silloisen lain mukaan oli seuraava: koulu antaa oppilailleen opetusohjelmaan kuuluvissa ammateissa ammattitaidon hallitsemiseen tähtäävää tietopuolista ja käytännöllisen työn opetusta sekä lisäksi laajentaa heidän ammattitoiminnassa tarvitsemiaan kansalaistietoja.

Kuten liittohallituksen puheenjohtajan tekstistäkin ilmeni kuntainliiton velvollisuudet rakentamisessa jatkuivat. Syksyllä 1958 liittovaltuusto hyväksyi ensimmäisen laajennusohjelman, joka käsitti oppilasasuntolan, konekorjausosaston, rakennusosaston ja voimistelusalin rakentamisen. Päätös oli lähtölaukaus koulun kaikinpuoliselle laajentamiselle, jota suoritettiin sitten seuraavaksi vuosikymmenen.

Rudolf Koivun ystävät

Hemmo Louhivuori
Rudolf Koivun ystävät
-yhdistyksen puheenjohtaja

lipa kerran veli ja sisar. Jouluaattoiltana he näkivät nukkumaan mennessään kirkkaan joulutähden tuikkivan ikkunasta. Tähti näytti aivan kuin silmää vilkuttamalla kutsuvan heitä seikkailuun. Tulkaa, tulkaa! se tuntui sanovan.

Edellä oleva teksti on lainaus sadusta, jonka yhden kuvan pohjalta on suunniteltu tämän vuoden Rudolf Koivun ystävät yhdistyksen joulukortti.

Kysytte ehkä: "Minkä ihmeen Rudolf Koivun ystävät yhdistyksen?" Yhdistys onkin perustettu vasta helmikuussa 1992. Sen perustamista voisi verrata em. satuun. Eräät perustajajäsenet kokivat Rudolf Koivun kuvitusten vaikutuksen eri näyttelyissä ja Lumimummona toimi Voipaalan lastenkulttuurikeskuksen toiminnanjohtaja Maria Laukka. Hän esitti, että Koivumuseon sijoituspaikaksi on olemassa kolme mahdollisuutta: silloinen Leningrad eli nykyinen Pietari, Töölö eli Helsinki ja kolmantena Tyrvää eli nykyinen Vammala. Tähtien johdatus jatkui vieläkin sikäli, että antikvariaattikauppias Ritva Haapasen kokoama Rudolf Koivu-kokoelma tuli myyntiin vuoden 1991 lopulla. Jo mainitut perustajajäsenet kuuluivat Kulturia kaikille r.y:seen, joka päättikin hankkia kokoel-

man. Satujen kaikki hyvät henget ja hengettäret olivat tällöin paikalla. Heitä kutsutaan yhteisellä nimellä, Takkaajat. Tietysti tällöin tuli mukaan myöskin jännitystä tuomaan sadun peikko, Velka.

Samoihin aikoihin Vammalan tieverkosto sai uuden nimisen tien, Rudolf Koivun tien. Se avattiin juhlallisesti Koivun syntymän 100-vuotishuhtalaisuutena. Helmikuun 27. päivänä 1992 perustettiin Kuka r.y:n toimesta Rudolf Koivun ystävät. Yhdistyksen hallitukseen valittiin varsinaisiksi jäseniksi: toiminnanjohtaja Riitta Kuivasmäki Tampereelta, taiteilija Mauri Kunnas Espoosta, toiminnanjohtaja Maria Laukka Valkeakoskelta, toimistovirkailija Kirsti Moision Vammalasta, II kaupunginsihteeri Hannu Nikkilä Vammalasta, fil.kand. Marja Salonen Helsingistä ja koulutoimen johtaja Hemmo Louhivuori Vammalasta. Hallitus on nimenmynyt rahastonhoitajakseen talouspäällikkö Pauli Koivulan Vammalasta.

Silloin veli ja sisar pukeutuivat, hiipivät ulos yöhön ja alkoivat seurata tähteä.

Tähti kulki heidän edellään ja johdatti heidät kauas, kauas metsään. Siellä asui Lumimummo pikkuruudessa tuvassaan. Lumimummo oli lapsia vastassa ja sanoi heille: "Seuratkaapa tähteä, niin koette jotakin hyvin jännittävää!"

Lyhyesti ilmaistuna yhdistyksen tehtäviä ovat mm:

- Lisätä Rudolf Koivu-tuntemusta
- Rahoittaa Ritva Haapanen-kokoelman hankinta
- Kartuttaa kokoelmaa
- Tukea Koivuun ja hänen tuotantoonsa kohdistuvaa tutkimusta
- Pyrkii pysyvään Koivunäyttelyyn

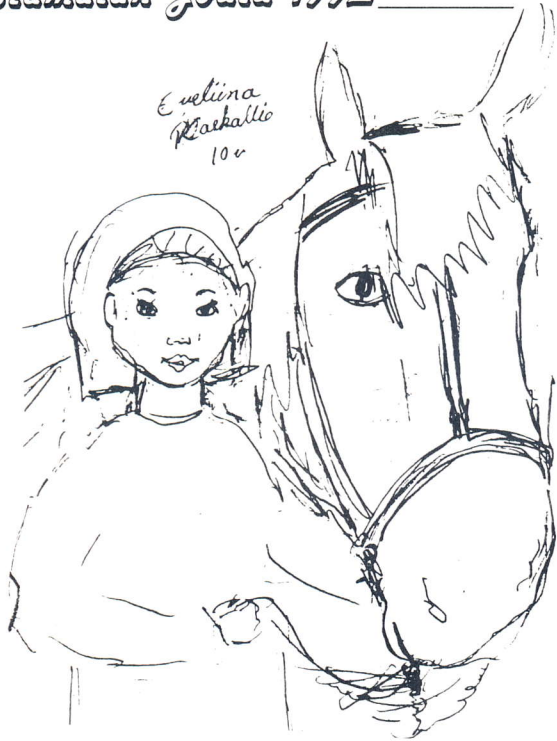
Tähän mennessä on järjestetty tai osallistuttu ja lähitulevaisuudessa järjestetään:

- Rudolf Koivun kuvituksia - näyttely Vanhassa pappilassa
- Retkiä Koivun maisemaan
- Meidän pihan urheilijat - kirjaseen näköispainoksen painattaminen
- Korttien painattaminen em. kirjasesta
- Koivu-korttien myynti
- Näyttelyjulisteiden painatus ja myynti
- Kokoelman järjestäminen ja kortistointi (mus. hoit. Esko Pietilä)
- Oma osasto Vanhan kirjallisuuden päivillä
- Oma osasto Kirjamessuilla Turussa 9.-11.10.92

- Hyvää Joulua! toivoo Rudolf Koivu, postikorttinäyttely Tyrvään seudun museossa 22.11.-31.12.1992
- Oman joulukortin painattaminen sadun Tarina joulutähdessä yhdestä kuvasta ja tekstistä. Korttia myydään mm. postikorttinäyttelyssä.
- Vuosikokous 22.11.1992
- Ensi kevään näyttely Vanhassa pappilassa touko-kesäkuussa

Tähän asti yhdistyksen toiminta on tuottanut pelkästään mielihyvää. Rudolf Koivu koetaan kaikkialla ja kaikkien ihmisten mielisissä niin myönteisenä asiana, että on helppo yhtyä Tarina joulutähdessä -sadun pikkutyön sanomaan: "On niin hauskaa vaeltaa yhdessä ja sovussa teidän kanssanne."

Nuutilan Matin poika, Ville, asui ja viljeli aikoinaan Vaununperän tienhaarassa olevaa Uiteen torppaa. Eihän se oikeastaan mikään tienhaarakaan ollut, koska Peltoalan ja Uiteen väli oli vetelää upakistoa, jota kesällä kuljettiin vain jalkaisin porraspuita pitkin ja josta tämä aluekin on saanut nimensä Porrasniittu.

Ville oli syntynyt vuonna 1852 Lampisuon Pyymäen torpassa, josta muutti jo lapsena vanhempiensa mukana Uiteeseen. Kun isä Matti perheineen muutti Nuutilaan, sai Ville Uiteen torpan hallintaansa ja Uiteeksi paikkakuntalaiset sittemmin häntä puhuttelivatkin.

Uitteen - monitoimimies

Varsinaisen päätyönsä maanviljelyksen lisäksi Uitee oli kovasti monitoiminen mies. Pärekköpien ja puuastioiden lisäksi hän teki rekiä ja rattaita. Lisäksi hän oli oivalinen seppä, joka pystyi raudoittamaan reet ja rattaanpyörät sekä kallitti kirveet ja takoi hevosen kengät sekä sirpit ja viikatteen. Uitee oli myös paikkakunnalla päteväksi tunnettu eläinvalskäri.

Todennäköisesti innostuksen ja perustiedot tähän harastukseen hän oli saanut Vilppalan silloiselta isännältä, Mikko Timoteus Juho Lindroosilta, joka siihen aikaan tunnettiin kuuluisana kansanparantajana, ja jolta

Villen isä osti Nuutilan talon vuonna 1874. Lisätietoja Uitee sai varmaan myös isänsä serkulta, Palomäen Kustaalta, joka myös oli aikoinaan huusaillut paikkakuntalaisten sairaita elukoita.

Uitee ja apteekkari

Uitee oli Tyrvään apteekkarin hyvä ystävä ja uskollinen metsästyskaveri. Monet olivat ne syksyiset sunnuntai-päivät, kun he yhdessä pyssy kainalossa samoilivat pitäjän pohjoispuolen metsiä. Silloin katsottiin metsästysalueiden rajat vielä pilvistä. Varmaankin tämä tuttavuus osaltaan vaikutti myös siihen, että Uitee sai kulloinkin tarvitsemansa tropit apteekkarilta itseltään asiantuntemuksella valmistettuna. Jos oli yö taikka päivä, oli hän aina valmis lähtemään, kun apua tarvittiin. Terävänirkkoisella puukolla varustettu tanotuppi heilui vyössä ja rohtimisen takin plakkareissa kolahteli troppipullot, kun ukko menä viuhkoi huusaamaan sairastunutta elukkaa.

Kimo priskaantui

Hevosista hän ähkyn lisäksi paranteli päntautia, joka vanhaan aikaan oli niillä yleinen vitsaus. Vaununperän maitokuskilla oli Kimo, jolla hän ajeli maidot Tyrvään meijeriin ja toi jopit paluukuormassa takaisin. Var-

Aarne Mustanoja

Uiteen Ville

maankin meijerin hevospuomista Kimo oli saanut tartunnan, koska sairasti ankaraa päntautia, johon ei tehonnut äreekän tervakrääsä eikä lammasnahkahauteet. Henki kulki huonosti ja räkä valui sieraimista. Kuski oli hevonsensa sairautta valitellut jo Uiteellekin ja niinpä hän eräänä päivänä olikin tienvarressa, kun Kimo kiskoi joppikuormaa kotiopäin. Kun lammasnahka oli otettu pois hevosen leukaperistä ja Uitee niitä vähän aikaa painellut ja puserrellut otti hän puukon tupeustansa ja kraapaisi sillä reiän kummallakin puolella olevaan pahkuraan. Näistä reijistä proiskahti maantienpyörtäälle pahanhajuinen mätä, jonka tuloa hevonen vielä edesauttoi päättänsä puristelemalla. Uitee pyyhkäs puukkonsa housun persaukseen ja sitä tuppeen pistäessään tuumi, kai se siitä priskaantuu.

Uiteen pamaus

Kerran oli Uiteen huusaushommat mennä täpärälle. Oli varhainen aamu kun naapurin äijä talutteli horjuvaa ja huonokulkuista hevosta Uiteelle päin. Päästyään pihaan hevonen pauskasi kohta pitkälleen eikä suostunut nousemaan, vaikka äijä tarjoili sen pakaroille kriimunvarren solmupäätäkkin.

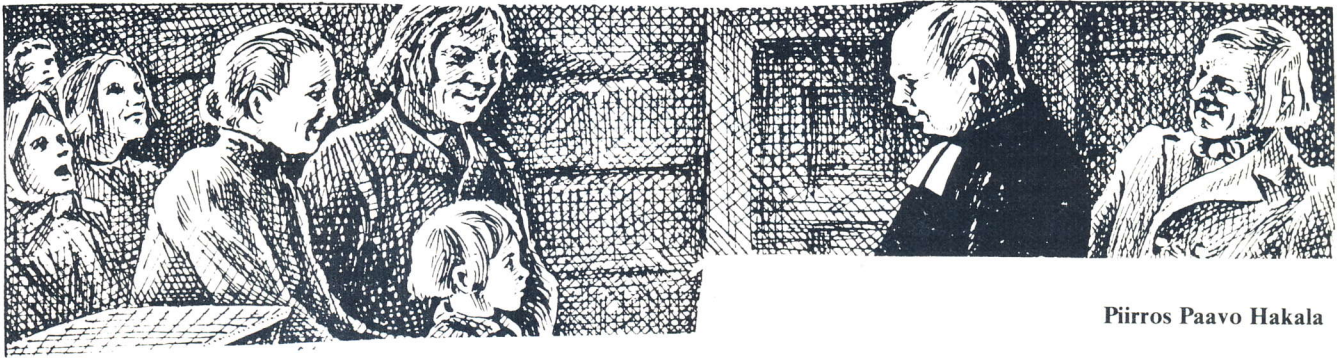
Onneksi Uitee oli kotona ja huomattuaan tapauksen käveli pihalle kattoon, mikä on

hätänä. Äijä valitteli että kun ei o ottanut suuhunsakaan mitään koko aamuna. Uitee kuunteli ja hieroi, antoipa vielä kovan juotteenkin, mutta mikään ei tuntunut auttavan.

Aikansa mietittyään hän sanoi äijälle, siinä on sualimutka. Katseli vielä hevosta joka makasi kun ruoma, rutisti sitä korvasta ja raotti peukaloillaan silmäluomea. Silloin hän lähti välittömästi juoksujalkaa pirttiin, koppasi seinältä suusta ladattavan haulikkonsa, jonka piippuun kaatoi tavallista tuikeemman latingin kruutia ja survoi laastikulla muutaman tollon rohtimia piukkaan päälle. Päästyään takaisin pihalle, äijä kiljaisi kauhusta, meinaaks sää ampua mun hevoseni?

Uitee ei vastannut mitään vaan laski haulikkonsa, jossa oli nalli paikallaan ja hana vireessä hevosen mahan päälle poikittain pudotti itensä hevosen seläntakaa konttilleen ja kiristin liipaisimesta. Kuului kamala pamaus ja koko Reiman kulma oli sauhua täynnä, myös palavia rohdintolloja lenteli pitkin pihaa. Samanaikaisesti ryntäsi korskuen pystyyn myös pelästynyt hevonen, joka vähän aikaa pärskien ja ravistellen alkoi näykkiä heiniä tallinnurkalta...

Tämän pamauksen jälkeen äijän hevonen nojasi ränkiinssä vielä monia vuosia.

Piirros Paavo Hakala

Aarne Mustanoja

Kinkerit Myllymaassa

Seurakunta oli jaettu lukulahkoihin, joita viime aikoina on yhdisteltykin. Kunkin lahkon tilalliset oli velvoitettu vuorollaan pitämään lukukinkerit, joiden pitopaikka määrättiin aina edellisen vuoden kinkereillä, joten tarkempaa aikaa voitiin jo odottaa. Kinkereiden tarkoituksena on aiemmin ollut uskonnon opetuksen lisäksi lukutaidon kehittäminen, jota kirkko valvoi. Oli melkein sääntö, että kinkeritoimituksen päätyttyä lukutalossa alkoivat lukupidot, joiden järjestelyjä seuraavassa pyrin kuvailemaan.

Monenlaista puuhaa

Lehdessä seurakunta ilmoitti kinkeripäivän, johon mennessä kaikki piti olla valmiista. Aluksi piti isäntävään mieltä, paljonko vieraita kutsutaan. Kun henkilöistä ja lukumäärästä päästiin yhteisymmärrykseen, oli mentävä kirjapainoon tilaamaan pitokutsut, jotka oli postitettava ainakin paria viikkoa ennen pitoja. Kun pitokokko ja hänelle kaksi apulaista olivat tiedossa oli kokin kanssa ynnättävä, kuinka paljon vieraiden lukumäärän perusteella oli hankittava erilaista ruokamateriaalia, jotta ruokapöydästä tulisi näyttävä ja syötävää riittävästi. Pitopäiväksi oli tiedusteltava neljä passuriplikkaa ja kolme tiskaajaa. Koska puhelimia ei ollut, oli kaikki asiat hoidettava paikan päällä suusanallisesti. Oli käytävä tilaamassa ruokakalusto, jonka määrä oli vieraiden määrään verrattava. Huoneiden ja nurkkien siivoaminen aloitettiin omissa väin, hyvissä ajoin. Yleensä ei pirtin lattiaa pesty lörvin, sannaan ja veden kanssa kuin joulukusi ja juhannukseksi, mutta nyt pestiin. Myös kaapit, hyllyt, penkit, tuolit ja jopa jako-orsikin pestiin ja pyyhittiin.

Myös öljylamppu jynssättiin perusteellisesti. Tarpeen vaatiessa siihen ostettiin uusi sydän. Sähköä ei ollut. Se olisikin helpottanut hommia huomattavasti. Teurastettiin sika ja pitoja varten kasvatettu vasikka, josta tehtiin aladoopia pitopöytä. Myöskin puusaavit ja kaljakuurna jynssättiin huolellisesti ja haudottiin katajilla. Hevostalli oli ruokottava puhtaaksi roskista, hämähäkin siimosta ja muusta roinasta, koska kinkeripäivänä omat hevoset vietiin sontaurnaan ja kirkon virkailijoiden, tavallisesti kaksi hevosta talliin, joita talo myös huolsi.

Kyläkakot

Kutsujen lähettäminen pari viikkoa ennen pitoja aiheutti sen, että kokin apulaisineen oli tullava jo viikkoa ennen pitoja. Oli nimittäin yleinen tapa, että kutsun saaneet alkoivat kylki väärässä tuodan juhlataloon kyläkakkoja, jotka tavallisesti käsittivät jauhoja, voita, maitoa, rusinoita ja kananmunia. Näille kyläkakon tuojille annettiin taas palautteenä pari kakkoo ja ”lonka”-pitko. Näille täytyi paluukuorman kokin leipoa ainakin nämä pari päivää. Leivinuuni oli pidettävä lämpimillä melkein jatkuvasti. Puuttellisilla keittovälineillä oli juureksien ja kaikenlaisten laatikkoaineiden keitto aloitettava hyvissä ajoin. Puurot ja väskynäsovat keitettiin lähempänä juhliä, kuin myös kalja tehtiin kolmea päivää ennen.

Leipomista

Kun kyläkakkojen tuojat olivat loppuneet, aloitti kokki todenteolla leipomisen juhliä varten. Kakkujen ja nisusen lisäksi tehtiin piparkakkoja, rinkilöitä,

sokerikakkoja ja paakelsia. Kaupasta ostettiin valtava määrä tupakkia, jota piti olla muurin ottalla saatavana jatkuvasti, kuin myös tyhjiä paperipusseja, joihin naiset hamstrasivat tuliaisia. kotolaisille vietäväksi. Hevosella ja lammuskoilla haettiin sovittuna aikana pitoaikalut, jotka tuotuna ja ennen takaisin viemistä tiskattiin ja laskettiin huolella. Juhlien lähestyessä alettiin ajaa naapureista pöytiä, tuoleja sekä penkkejä niin paljon kun arveltiin kyseisen väkimäärän tarvitsevan. Eivät äijät silloin tukkimetsään kerinneet. Kun näin oli monessa hengessä touhuttu pari viikkoa melkein yötä päivää, koitti sitten vihdoinkin kinkeripäiväkin. Aamulla varhain oli talonväen lisäksi mobilisoitu työryhmäkin paikalla. Kokki ja emäntä kävivät hermostuneesti kaikki yksityiskohdat lävitse, jotta hommat olivat suunnitelmien mukaisessa järjestyksessä. Isäntä oli jo aamuhämyssä vienyt hevoset ruumaan, kantanut valtaisan määrän heiniä kruupun ja kaappinut sonnat tarkkaan ovesta pihalle tunkioon. Vettä oli tuotuna kaksi puuämpärillistä janoisille hevosille. Pirtti ja porstuan peräkammari oli lämmitetty hyväksi, pakarin leivinuunissa oli viimeaikoina palanut ikuinen tuli, joten siellä kyllä piisasi lämmintä.

Papit saapuvat

Vihdoinkin alkoi tieltä papin hevosien aisakellon moikina kuulua. Pihalla olikin isäntä jo vastassa ja tervehdittyään tulijoita hän alkoi riisua hevosia vieden ne sitten talliin. Emäntä oli rapusissa kirkollisia vieraita vastaan ottamassa. Näiden miesvahvuus oli 1-2 pappia, kanttori ja suntio. Tilaisuus alkoi klo 10 ja päättyi noin klo 15 maissa. Kinkeriväelle tarjottiin kahvit ja kaljaa.

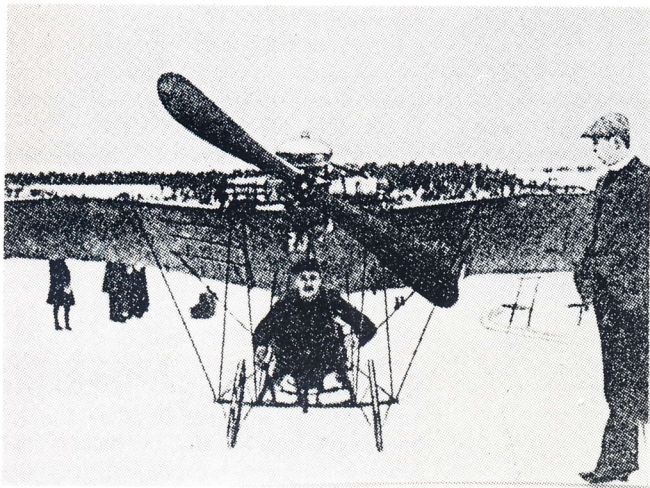
KARL ADOLF AARNO

Roismalan poika oli kuvanveistäjä ja ilmailumme pioneeri

Kirjoittanut everstil. R. Ahonius, elämäkerta ja tekstiin liittyvät kuvat eläinlääkäri A. Aarno.

Kuvanveistäjä Karl Adolf Aarno

Aarnon lentokone. Ohjaamossa johtaja Y. Pyhälä. Vieressä everstil. R. Ahonius.

Tunnetuista syistä olivat ilmailumahdollisuudet maasamme ennen itsenäisyyttämme kahlehditut siinä määrin, että varsinaisesta Suomen ilmailusta voimme puhua vasta sen jälkeen, kun vapaussotakeväänämme ensimmäiset lento-osastot olivat perustetut. Harrastusta lentämiseen ei kuitenkaan ole puuttunut, kuten mm. muutamat julkisuuteen tulleet, etupäässä liitokoneilla suoritettut lentokokeilut osoittavat.

Ainoa, moottorilla varustettu lentokone, joka suomalaisen omistamana löytyi Suomessa ennen itsenäisyyttämme, oli tamperelaisen kuvanveistäjä K. A. Aarnon v. 1911 ostama Ranskassa Santos-Dumontin konstruoima-

na rakennettu "Demoiselle" yksitaso. Johtuneet kaiketi koneen pieniuudesta, - tyyppi oli siihen aikaan pienin maailmassa, jolla ihminen oli pystynyt lentämään, - että vallassaolijat sallivat sillä kokeiltavan - ei kuitenkaan ilman santarmiston silmälläpitoa.

Ilmailumme sotaa edeltävän ajan historia on niinmuodoin hyvin köyhää. On sen vuoksi syytä ottaa talteen pienimmätkin seikat, jotka tavalla tahi toisella voivat sitä valaista.

Karl Adolf Aarno syntyi Tyrvällä, Roismalan kylässä 29 p:nä syyskuuta 1879, ollen nahkuri Adolf Erland Virtasen, os. Pontola ja Johanna Eufemian, os. Apiainen, vanhin poika. K. A. Aarnon al-

kuperäinen sukunimi oli siis Virtanen, jonka hän myöhemmin muutti taiteilijanimensä mukaisesti Aarnoksi.

Vähävaraisesta kodista ollen, sai Aarno eteenpäin päästäkseen jo nuorena turvautua omaan työhönsä ja tarmoonsa. Sen ajan tavan mukaisesti tuli hänen ensiksi valmistua johonkin ammattiin ja niin pääsi hän Uuteenkaupunkiin leipurin oppiin, josta sitten sai täydellisen "kissällin kirjan". Tälle alalle Aarno ei kuitenkaan antautunut, vaan pyrki heti tämän jälkeen Jyväskylän seminaariin. Suoritettuaan täällä tutkintonsa ja saatuaan päästötodistuksensa v. 1902, hän toimi vuoden opettajana Pirkkalan kansakoulussa. Mutta ei tämäkään ala vielä tyydyttänyt Aarnoa, vaan siirtyi hän nyt opiskelemaan Helsinkiin Ateneumiin. Lisäksi tekijä Aarno 3-vuotisen ulkomaanmatkan, jatkaen opintojaan Pariisissa ja Berlin-Charlotteburgin taideakatemiasa.

Opintojensa lomassa ja päätyttyä toimi Aarno aluksi Hangossa, myöhemmin Tampereella, eri oppikoulujen piirustuksen ja musiikin opettajana. Sittemmin hän antautui kokonaan kuvanveistoalalle. Tunnetuin hänen veistoksistaan lienee Eugenm Schumannin rintakuva, joka aikanaan oli hyvin kysytty ja yleinen. Muista hänen huomatta-

vimmista teoksistaan mainittakoon Aleksis Kiven kuva, joka on yleisönkin nähtävänä Tyrvään museossa sekä professori Backmannin rintakuva Tampereen Yleisessä Sairaalassa.

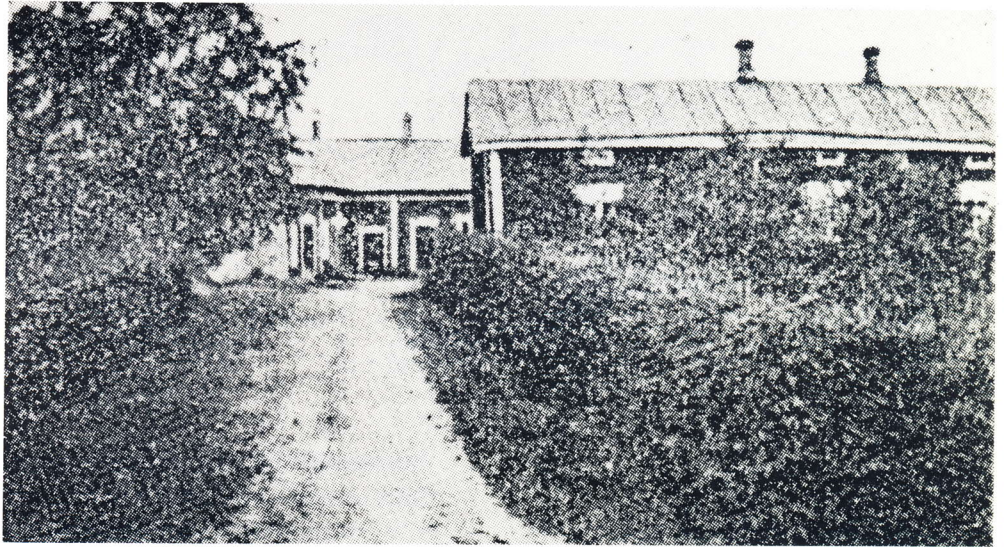
Taiteilijatoimensa lomassa Aarno harjoitti myöskin liiketoimintaa. Hän perusti Tampereelle hautakiviliikkeen "Suomen Graniitti Oy" ja johti sitä kuolemaansa saakka. Aarnon nimi lienee eniten tunnettu juuri hautamonumenttien valmistajana. Hänen kädestään on valmistunut monta taiteellista ja aistikasta hautakiveä, joita tapaa ympäri koko Suomen. Näistä mainittakoon J. W. Enqwistin hautamonumentti Tampereen hautausmaalla. Tyrvään sankaripatsas Tyrvään vanhalla hautausmaalla sekä se veistos, joka esittää surevaa vankia, ja joka on saanut paikkansa Aarnon omalla haudalla Tyrvään uudella hautausmaalla. Tämä graniittiveistos on aikanaan palkittu sekä Pariisiin että Pietarin näyttelyissä.

Kuvanveistäjä Aarnon muihin harrastuksiin kuului mm. moottoriurheilu. Ensimmäisinä Tampereella hän omisti moottoripyörän sekä auton. Ei ollut siis sattuman varassa, että hän oli innostunut lentämiseen ja hankki itselleen oman lentokoneen niinpian kuin niillä oli jonkinlaisiin tuloksiin onnistuttu pääsemään.

Aprillipäivänä v. 1911 ker-toivat Tampereen sanomaleh-det suurin kirjaimin uutisen, jossa mm. sanottiin: "Lento-koneen saapuminen Tampe-reelle ei ole mikään tavallinen tapahtuma, se on merkkita-paus, jollaista eivät tämän kylän asiakirjat vielä ole tien-neet kertoa. Nyt se on tapah-tunut ja taiteilija A. Aarno on sen onnellinen omistaja. - Näytteille se asetetaan tästä illasta klo 5 alkaen vanhassa palokalustohuoneessa, jossa yleisö pienestä pääsymaksus-ta sen saa nähdä.

Lentokone oli Santos Du-montin "Demoiselle"-tyyppi-piä, Numero 109, yksitaso, rakennettu Clement-Bauard autotehtaassa Pariisissa. Kone oli 9 m ptkä, runko pääl-lystämätön, metalliputkesta. Tasot olivat 9 m pitkät ja 2 m leveät. Siivekkeiden virkaa suorittivat taipuvat tasojen takareunat. Ohjaajan paikka oli tason alla. Ohjaaminen oli hyvin monimutkaista: oikeal-la puolella oli ohjaustanko korkeusperäsintä, vasemmal-la puolen toinen tanko sivu-suuntaa varten. Siivekkeitä hoidettiin ruumista kallista-malla laitteella, joka oli kiin-nitetty remmillä selkään. Moottori, 25 hv. vesijäähdy-tyksellinen Anzani, oli 2-sy-linterinen ja sijoitettu tasojen päälle. Minkäänlaisia mittareita ei koneessa ollut ja moottori kävi ainoastaan täy-dellä tai sitten seiso. Koneen paino oli 110 kg ja mukana seuranneet paperit ilmoittivat sen nopeudeksi 90-110 km tunnissa.

Kevät teki nopeasti tuloaan ja maakentän puutteen takia piti lentoyritykset keritä suorittamaan jäältä, ennen jäiden lähtöä. Tästä johtuen näyttely odottamatta suljettiin ja 20.4 aamulla suoritti Aarno ensilento yrityksensä. Oheinen valokuva, jonka omistaa Aarnon veli, eläin-lääkäri Arne Aarno Vam-malassa, esittää Aarnon ensimmäistä lentoyritystä Tam-pereella, Näsijärven jäällä tuona huhtikuun 20. päivänä aamuna v. 1911. Tilaisuudes-ta otettiin lisäksi kaksi valo-kuvaa, mutta ovat kuvat todennäköisesti jo joutuneet hukkaan. Kuva mielenkiin-toinen erikoisesti sen vuoksi, että se paremmin kuin muut aikaisemmat julkaistut kuvat esittää koneen rakennetta.

Kuvanveistäjä Adolf Aarnon koti Tyrvään Roismalassa.

Sen avoin kolmiomainen runko ja varsinkin sen tasojen ohkaisuus herättävät huomiota, kuvatun hyvin sen ajan käsitys- ja kehityskan-taa. Monet teräsvaijerit, jot-ka pyörien akselinpäistä oli-vat kiinnitettyt tasojen eri kohtiin ollen tyyppillisinä sil-loisille lentokoneille, eivät valitettavasti ole selvästi havait-tavissa. Ko. päivänä tekim

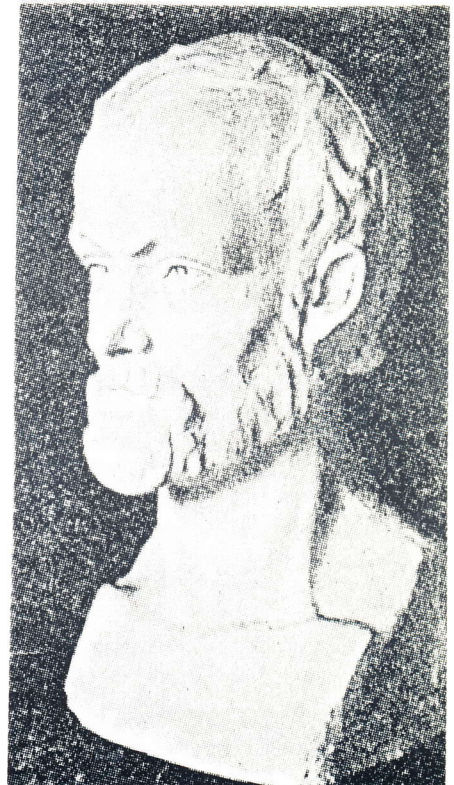
Aarno vain yhden starttiyri-tyksen, esittäen kuva siis het-keä, jolloin moottori pan-naan käyntiin. Kuvassa Aar-no pitää oikealla kädellään kiinni korkeusperäsinvivusta, jonka päässä löytyi kontakti-nappi moottoria varten.

Taiteilija Aarno kuoli syn-tymäkodissaan Tyrvään Roismalassa 28 p:nä joulu-kuuta 1918. Helsingin Ilma-

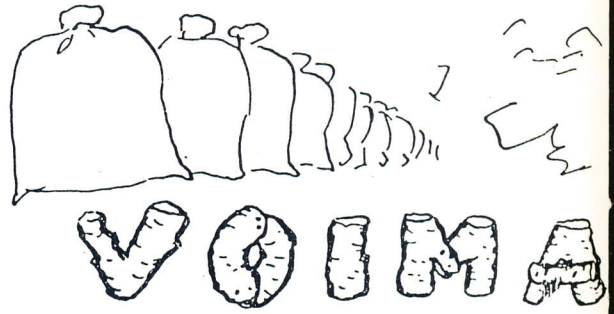
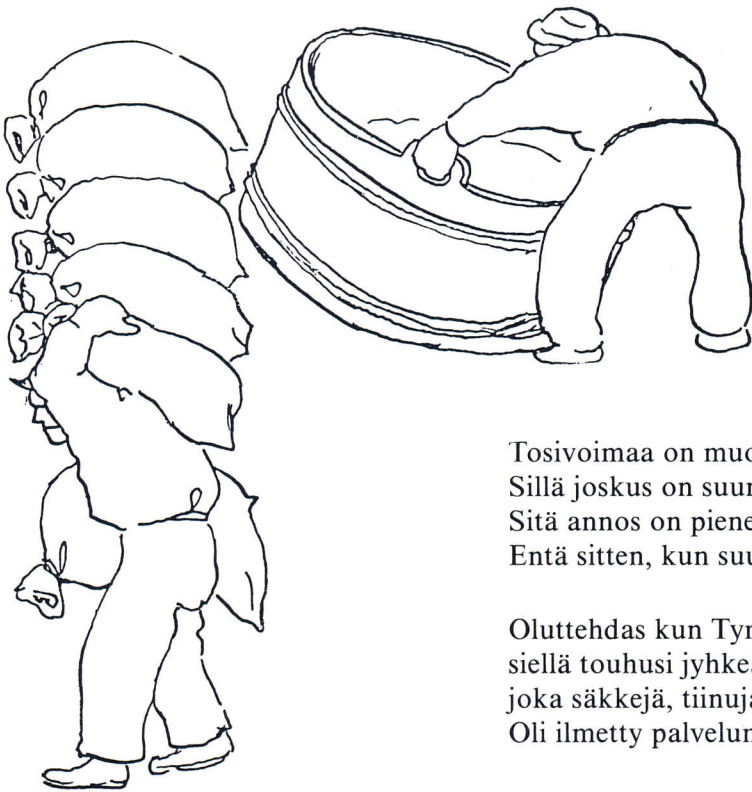
puolustusyhdistyksellä oli lentonäytös Helsingissä Hie-tarannan edustalla 29 p:nä maaliskuuta 1937. Tällöin vihki pääministerin rouva Cajander Ilmapuolustusyh-distykselle Saksasta ostetun uuden moottorilentokone Klemm 25:n Aadol Aarnoksi, Suomen ensimmäisen lentä-jän muiston kunnioittamiseksi.

A. Arnon veistämä Eugen Schaumanin kuva.

A. Aarnon veistämä Aleksis Kiven kuva, joka on Tyrvään seudun Museossa.

Tosivoimaa on muodoissa monissa.
Sillä joskus on suurikin teho.
Sitä annos on pienessä ponissa.
Entä sitten, kun suuri on keho.

Oluttehdas kun Tyrväässä anniskeli,
siellä touhusi jyhkeä trenki,
joka säkkejä, tiinuja kanniskeli.
Oli ilmetty palvelun henki.

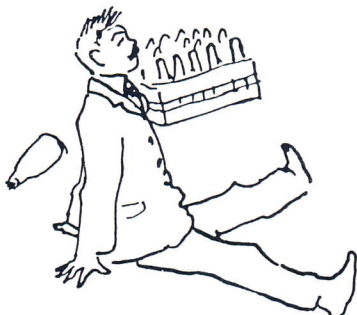
Parin kyynärän pituinen ruotoluu
hänen selkäänsä pystyssä piti.
Saman mittaista miehellä muoto muu,
myöskin pää, jossa aatokset iti.

Ja nyt rohkenen ryhtyä esittelyyn,
tähän siirtäen tuon lihaspommin.
- Niillä varmasti aihetta vesittelyyn,
jotka ärsytti Plyyn, tämän Tommin.

Ne kun Perttuna markkinat räiskittiin,
olut loppui, mutt' olihan pryki.
Miesjoukolla tehtaalle läiskittiin,
joku johtajan tukkaa jo nyki.

Tämä Tommia hätäänsä huuteli,
kohta äijille löytyikin kyyti.
Kuratannnerta juomarit suuteli,
niitä Tommi kun portille syyti.

Ison kämmenen kuumotus nahassaan
sekä polvissa tunnelma hento
ukot asteli, myllerrys mahassaan,
jonka aiheutti äskeinen lento.

Kirj. Leino Allin

Piirroksat: Paavo Kotise

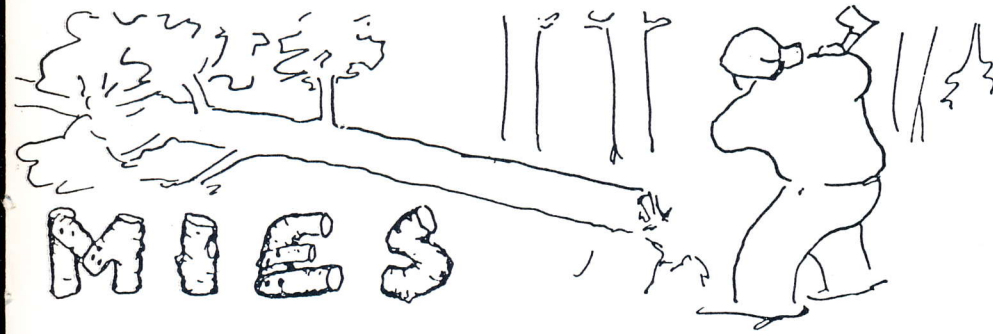
Mutta Tommi, hä
- Näky tuo oli su
Siinä vatsaansa v
jossa viikon ois v

Väkihahvoissa ha
mitä mies sinne p
Ja kun pöydästä
kädet, hartaasti k

Myöskin Jaatsilla
etumiehenä Tom
miten miehinen m
ajan tunnolla töih

Tuli rankojen kar
kuusi trenkiä leu
Urakassa he voite
oli päässeet kuor

Ja kun uudelleen
Tommi suutahti a
Siitä paikasta pu
seppäimestarin pa

niemi

Hakala,
Joulun Joulu.

in aloitti aterian.
urenmoinen:
alutti materian,
lipynyt toinen.

mpaissa hieraantui,
oskeensa pisti.
vihdoinkin vieraantui,
iittäen, risti.

parhaissa voimissaan
mi näytti,
ies tositoimissaan
hinsä käytti.

sintahommista
nkana kerran:
olle Tommista
man verran.

teko toistui tuo,
armottomasti.
nkuen poistui luo
jalle asti.

Pyysi Lindforsin Villeä laittamaan
hällen sellaisen kirvesköllin,
jolla kahdesti iskien taivuttamaan
hyvin pystyisi korttelin pöllin.

Kalu valmistui, sitä hiertämään
oli käytävä tahkoamalla.
Rautakammista kiiruhti kiertämään
Tommi Karstaisten orsien alla.

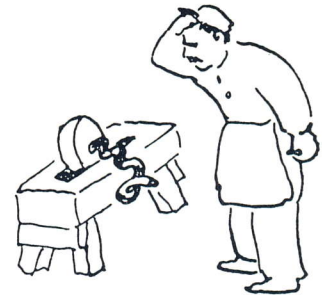
Oli kiusaus Villellä kuitenkin
kera leikkiä miekkosen vahvan:
Koko voimalla, lihainsa, luidenkin
tunki tahkoonsa kirveen kahvan.

Kivikiekon näin saikin hän juuttumaan
sepän otteilla konstikkailla.
Mutta Tomminpa tahtia muuttumaan
tämä saanut ei millään lailla.

Tosin tahko ei liikkunut lovessaan,
mutta nyöriksi kiersi hän kammin.
- Totes seppämestari povessaan,
kumpi naurahti makoisammin.

Tuli kirveestä uljas, sen painavuus
tasan tusina nauvoja täytti.
Oli tiedossa ennätys aina uus,
sitä tottuen Tommi kun käytti.

Vielä hengissä Tommin on tuttuja.
Häntä vahvaksi kaikki he kiitti.
Vielä paljon ois hänestä juttuja.
Tähän erään ne tässä kai riitti.

Veikko Koivu

Elettyä elämää

Veikko Koivu Varilan kirjastossa.

Tyrvään Leiniälän kylä, missä Sänsönmäki ja kotini sijaitsevat, sisälsi tietenkin 1930-luvulla samat vastakoh-taisuudet, mitä muuallakin oli, mutta jotenkin säyseäm-mässä muodossa. Tällainen rauhallinen elämänmeno oli kylälle ominaista jo senkin vuoksi, koska siellä sijaitsi v. 1866 rakennettu seurakunnan kappalaisen pappila.

Vuosina 1911-1935 isännöi pappilassa J. J. Salokangas hoitaen kappalaisen virkaa 24 vuotta, eli pitempään kuin kukaan muu. Hän nautti kylä-yleistä arvonantoa ja hänen saarnojaan kuunneltiin, mutta ei hän muutoin ollut kyläläisten kanssa juuri mis-sään tekemisissä. Oli harvin-ainen tapaus, jos hän poikke-si johonkin mökkiin.

Salokankaan jälkeen tuli pappilaan Ensio Mäkelä. Hänet tunnettiin innokkaana automiehenä ja hänen aina hyväntuulinen olemuksensa oli kaikille kyläläisille tuttu ja läheinen. Hän seurasi myös urheilua varsin tarkkaan. Puhummekin urheilusta usein tavatessamme.

Merkittävin vuotuinen seu-rakunnallinen tapahtuma kylässä oli lähetyshuila Ketolan mäellä kesäisin. Se kesti yleensä koko päivän aamu-kymmenestä aina iltamyö-hään. Niinpä välillä oli tietenkin syötävä. Läheiseen rii-heen tehtiin myyntipöytä isoista lankuista ja voileivät sekä maito tekivät hyvin kauppansa. Lasten kannalta oli tärkeää, ettei kukaan läh-tenyt kesken pois, sillä vanha käytäntö oli, että myymättä jääneet voileivät annettiin

lapsille ilmaiseksi tai myytiin hyvin halvalla. Kaukaa tulleet söivät eväitään isojen kuusien alla ja taisivat hiukan torkahtaakin ennen ohjelman jatkumista. Väkeä oli aina runsaasti, läheinen asutus lähes kokonaan. Mäki sopi hyvin tällaisten juhlien pitoon. Sana tavoitti kuulijansa ja kyläläisillä oli puheitten välilä tilaisuus selvittää ihan arkisiakin asioita, etupäässä tietenkin meneillään oleviin töihin liittyviä. Sota-aika lo-petti juhlien pidon.

Sänsönmäen ahkerien ihmisten elämä ei sisältänyt mitään suuria tapahtumia. Kylän elämä näytti toisinaan lähes kokonaan pysähtyneen, mutta jotakin kuitenkin muuttui. Lähes koko 30-luvun yhteiskuntaa otteissaan pitänyt pula-aika alkoi vähitellen hellittää otettaan ja ihmiset saivat ikään kuin uutta uskoa elämään.

Minun Nisulla alkanut karjanhoitotyöni päättyi ylä-lättäen kestätyään pari vuota, sillä harvinainen työvalin-tani oli kylällä tiedossa ja Ka-taran tilan emännät pyysivät minut heille vastaavaan työhön. Tilalle oli juuri val-mistunut kanala, joka koolaa-n ja uudenaikaisuudellaan herätti huomiota. Sitä käytiin kauempaakin katsomassa. Minun työni tässä ”rakenne-muutoksessa” oli mm. kuljet-taa munat Tyrvään asemalle, edelleen Turkuun lähetettäväksi. Munat tietävästi pää-tyivät englantilaisten aami-aispöytään, jossa niiden sanottiin olevan suurta herkkua pekonin kera. Joka viikko tein näistä keltaisista muna-

laatikoista huolellisesti kuor-man. Muistan, kuinka ase-mamiehet tavaraa vastaanot-taessaan ihmettelivät muna-kuskin nuoruutta. Onnetto-muus kohtasikin minua sitten kerran liukkaalla tavikelillä. Vammaskosken sillan kirkon puoleisessa päässä lammus-kani kaatuivat ja kuormani kärsi suuria vaurioita. Muu-tamat ohikulkevat koulu-pojat pysähtyivät auttamaan minua ja tunsin, että yksi heistä oli kuuluisa kolmiloik-kaaja Jouko Noren. Saamani apu lievensi järkytystäni. He-voseni nimi oli Hummeri, mutta nimestä huolimatta syy ei ollut sen.

Tuli sitten päivä, jolloin ilmoitin työnantajalleni vaihtavani työpaikkaa. Näin siitä-kin huolimatta, vaikka olin

saanut tunnustusta nykyises-sä työssäni. Mikään ei ku-monnut kuitenkaan sitä tosi-asiaa, että työpäiväni olivat pitkiä, alkaen aamulla klo 5 jatkuen illalla seitsemään. Ammattia vastaan ei minulla sinänsä ollut mitään, mutta pitkä työpäivä näytti muodostavan esteen muille pyrin-nöilleni.

Olin tiedustellut työpaik-kaa Vammalan Konepajalta, jonne eräänä päivänä sainkin sitten kutsun. Olin 17-vuotias, joten ikäni puolesta minut voitiin hyväksyä konepajalla. Isäntä Niilo Ranni itse kyseli minulta joitakin muodollisia tietoja todeten lopuksi, että heillä kyllä riittää nyt työtä, ja jos olen huolellinen ja ah-kerä, on työsuhte pysyvä. Minut sijoitettiin aluksi pol-

Risto Tainio, Arvo Poika Tuominen, Veikko ja Sirkka Koivu, Anja Prusi ja Helka Suvanto Kukkurissa.

Olli Lehtinen tervehtii 50-vuotiasta KISAA 5.12.1970. Kuvassa vas. Tatu Pohja, Martta Joensuu, Veikko Koivu, Yrjö Lastunen ja Jaakko Hakanen.

kupyörän pakettitelineitä valmistavaan työryhmään. Ryhmässä oli 5-6 poikaa, joista useimmat olivat minulle tuttuja. Työ oli helppoa urakka-työtä, mutta työn usein vaihtuessa jäi varsinainen ammatillinen oppimiseni vähäiseksi.

Konepajalla oloaika oli minulle kehittävä, sillä sain paljon uusia ystäviä, joilla oli samoja harrastuksia kuin itselläni. Erityisen kiitollinen olen Olli Lehtiselle siitä, että hän rohkaisi minua liittymään Kisaan. Olli, joka oli esimerkillinen urheilija ja Kisan parhaita korkeushyppääjiä, oli tietoinen juoksuharrastuksestani. Olin ollut ”vilinä” mukana Kisan kilpailuissa. Urheilu, nimenomaan juoksu, vei suuren osan vapaa-ajastani. Liittyttyäni Kisaan pääsin kilpailemaan, mitä mahdollisuutta ei minulla aikaisemmin ollut. Se, että kilpailut suoritettiin maantiellä, ei meitä häirinyt, eikä vähentänyt kilpailun iloa. Tärkeätä oli mukanaolo. Olen kiitollinen tästä elämäni vaiheesta, joka antoi minulle paljon. Oli kilpailu voitto tai häviö, molemmista jäi muistoja, joihin palaa mielellään. Se oli elämää rikkaimmillaan. Polio riisti kuitenkin minulta juoksemisen ilon, sen ollessa parhaimmillaan kesällä 1950.

Kisalaisuuden kehdestä, Nälkälänmäestä, löysin myös lopullisen palkintoni, Tainion Sirkan. Omistan hänelle Viioleta Parran säkeen: ”Elämälle kiitos, sain siltä paljon, sain siltä naurun, sen vierelle

itkun, yhteisen laulun, jota itsekin laulan.”

Kuuluin siihen sukupolveen, jolle annettiin tehtäväksi tämän maan puolustaminen. Sodan juuri loputtua maaliskuussa 1940 lähdin Konepajalta asepalvelusta suorittamaan. Väinö Linnan kuuluisaksi tekemän Palooukean kautta kulki tiemme rintamalle heinäkuussa 1941. Sotilaspassini kertoo, että minut on kotiutettu armeijasta 18.10.1944, palveltuani 4 vuotta ja 7 kuukautta. Sotilaan kotiinpaluu on varmaan samanlainen kaikkialla maailmassa. Ei ole ammattia, ei työtä, ei rahaa, on vain kiihkeä halu elää ja aloittaa kaikki alusta. Olin tietenkin lukemattomat kerrat käynyt ajatuksissani lävitse tämän elämäntilanteen. Tulohetken ilo ei ollutkaan niin yksiselitteinen kuin olin kuvitellut. Katselein kaikkea toisin silmin.

Sänsönmäki oli yhtä muuttumaton kuin ennenkin, mutta olin kai itse muuttunut.

Oltuani pari päivää kotona sain työpaikan Vammakselta. Aloin opetella metallihiojan vaativaa ammattia. Heti alusta lähtien pidin työstäni. Suoritin 60-luvulla Työteknillisen koulun tutkinnon ja sain uusia tehtäviä työsuunnittelun puolella. Työni onnistumiselle merkitsi paljon, että Martti Seppälä oli esimiehenäni koko Vammaksella oloni ajan. Hän oli oikeamielinen esimies ja valmis ottamaan vastuun silloinkin, kun ei se hänelle kuulunut. Lähtiessäni eläkkeelle olin ollut Vammaksella 41 vuotta.

Koko yhteiskunta oli sodan jälkeen kiihkeän levottomuuden tilassa. Sanottiin tämän vuosisadan muuttavan kaiken. Minuakin pyydettiin mukaan poliittiseen toimintaan. En kieltäytynyt, sillä

olin aina halunnut vaikuttaa asioiden kulkuun. Olin odottanut tätä hetkeä ja kun Erkki Mäkelä tuli pyytämään minua mukaan, ei minun tarvinnut miettiä asiaa. Olin sitten ehdokkaana kunnallisvaaleissa v. 1953 ja tulin valituksi Tyrvään kunnanvaltuustoon ensimmäisen kerran. Kuntaliitoksen jälkeen vuonna 1973 jatkoin edelleen valtuutettuna vuoteen 1988, jolloin pitkän harkinnan jälkeen luovuin valtuustotyöstä.

Tyrvään valtuusto valitsi minut sekä kirjasto- että urheilulautakuntaan, jotka olivat minulle hyvin mieluisia. Myös ammattikoulun liittovaltuustoon minut valittiin vuonna 1954. Olin valtuuston jäsenenä 35 vuotta, josta viimeiset 16 vuotta puheenjohtajana. Olen suurta tyytyväisyyttä tuntien seurannut koulun kehitystä ja iloinnut siitä, että niin moni nuori on saa-

Kulttuuripaneeli Sylväällä 1973. Vas. Esteri Huvinen, Kirsti Ollisbacka, Rauno Laitinen, Terttu Vuori, Herkko Järvinen, Veikko Koivu ja Veijo Hukkanen.

nut ammattiin johtavan koulutuksen ja että koulu on tänään korkeatasoinen ja arvostettu.

Kirjasto on aina ollut minulle tärkeä asia ja se on ollut aina myös osa elämääni. Olinhan ollut Tyrvään pääkirjaston käyttäjä jo 10-vuotiaasta lähtien. Ollessani Vammalan valtuustossa viimeisiä vuosia, kuului valtuuston iloisimpiin päätöksiin uuden kirjastotalon rakentaminen Meijerinlahteen sekä Jaatsin kunnostaminen taide-tiloiksi. Tässä yhteydessä myös Kotiseutuyhdistyksellä on syytä avian erityiseen iloon.

Tyrvään pääkirjasto sai omat tilat, kun Varilan koulu rakennettiin vuonna 1958. Tyyne Lehtimäki jätti tällöin kirjastonhoitajan tehtävän ja hain avoinna olevaa kunnan kirjastonhoitajan sivuvirkkaa johon tarvittavan pätevyyden oli suorittanut. Minut valittiin ja hoidin tehtävää 12 vuotta.

Kirjasto oli kasvavan asu- toalueen keskeinen kulttuuri- ja kokoontumistila. Uusien kirjastotilojen myötä oli nyt myös mahdollisuus laajentaa kirjaston muuta toimintaa. Siellä kokoontui parin vuoden aikana keskustelupiiri, oli kirja- ja taidenäyttelyitä ja

pidettiin runsaasti erilaisia esitelmää. Kuultiin mm. Hilka Pietilää, Arvo Poika Tuomista, Eino Kolaria ja K. E. Rinnettä. Vammalan Teiniterikerikin esitti ajan tavan mukaan Lorcaa ja Brechtiä. Tilaisuudet otettiin hyvin vastaan.

Yllättäen Vammalan kaupunginvaltuusto päätti sitten kesällä 1992 lopettaa Varilan kirjaston toiminnan ja myydä kirjat. Päätös oli hämmästyttävä, sillä olihan kirjasto vakiinnuttanut asemansa 35 vuoden aikana yhä kasvavan asutuksen keskellä.

Näitä elämäni kohokohtia ja tapahtumia muistelllessani,

tulee mieleeni Kivivuoren Jannen ajatukset Väinö Linnan "Täällä Pohjantähden alla" -kirjassa: "Hän ajatteli lapsuuttaan ja nuoruuttaan: pientä elämää kuttuineen, lehtikerpoineen ja taksvärkkeineen. Sitä taustaa vasten hänen nykyinen olonsa ja elämänsä tuntui tehneen huikeman kaaren. Mutta mitä siitä oli jäänyt hänelle itselleen? Kahden huoneen ja keittiön osake, kunnallisneuvoksen arvonimi ja tyhjä mieli. Mihin hän sitten oli pyrkinyt? Ei oikeastaan niinkään selvästi mihinkään. Toiminta oli vienyt hänet mukanaan, tehtävä oli synnyttänyt uuden".

Putouksella Kevon vaellusreitti

On elokuinen ilta. Jo päivä levon saa.
Myös Kevon vaeltaja rinteeseen seisahtaa.
Nyt koittaa aika levon, on matka puolillaan.
Mutt' uuden nuotin soittaa putous kuohuillaan.

Kas päältä jylhän rinteiden nyt laakso aukeaa.
Se valloittaapi katseen. Sen luonto lumoo.
Tään kattilan voi löytää vain siellä kulkeissaan
mutt' näkymää sen rinteiden ei pysty unhoittaan.
Miss' revontulet öiset luo laaksoon hohdettaan.
Miss' tunturit nuo harmaat vartioi kohdettaan.
Siellä Kevon jokeen syöksyy putous voimallaan
ja kattilan tään jylhän se täyttää pauhullaan.

On varjopuolen rinteet sen karut, kiviset.
Vaan jäkälästä saavat ne värit, kiiltehet.
Pien' pensas katajainen kuopassaan värjöttää
ja jossain halkeamassa yks' mänty kyhjäyttää.
Tuon rinteiden eteläisen, sen pensaat pehmentää,
ja pitkät, hoikat haavat sen kuruiss' vihertää.
Täällä' vuosisatain männyt on karhut raapineet
ja oksat kippuraiset on tuuleen taipuneet.

Se laakson tasapohja saa nähdä kuohuntaa
kun vesi voimassansa uomassaan vaahtoa.
Pien' turvekammia harmaa se hetken lämmön suo.
Se, ihmiskäden luoma, niin yksinäinen tuo.

Onni Kallio

Sanottua Myllymaassa

Eerilän Yrjö sanoi, että myllymaalais- ta ei loukkaa millään sen verisemmin kun kysymällä, mitä sinne Kotajärven maahan kuuluu?

"Hei kuikeli, ostaks kaloja"? huuteli Suomi Eevi Vammalan torilla jo vähän vanhuuttaan kräpistyneelle Wegeliuksen rouvalla, joka lähemmäksi tultuaan kysyi: "Miten te sanoittekaan"? "Eiks okkin kaksisia kaloja, hihkaisi Eevi".

"Ohoh, kun pääsi kynsistäni", sanoi Lakkisen Veeli piarua.

Maijalan Vihtori kysyi Juusefiinalta: "Peseks mun paitani"? Saatuaan myöntävän vastauksen, tiedusteli Vihtori: "Peseks aina mun paitani"? Juusefiina lupasi ja sen keskustelun pohjalta mentiin myöhemmin vihillekin.

"Ei vaununperäläinen elä ainoastaan leivästä, se tarttee joppia päälle" sanoi Innan Lauri vihaselle Vaununperän emännälle, kun maitokuskista palasi.

"Kuka siellä morjensta huutelee", sano Makkosen Voitto kun humalapäis- sään kutun prökötykseen heräsi.

"Lähtekäämme täältä", sano Hakala kun saunanparvi putos.

"Kyllä minä sen aikaa kykytänkin" sano Virtas Kalle vihillä, kun pappi kehoitti polvistuun.

Aarne Mustanoja

Voimistelijattaria, keskellä opettajatar Sylviä Hanhinen, naisvoimistelun ja tanhujen tulisielu.

Esko Kairavirta

Lopenkulma

Nuorisoseuran puuhamiehet

Lopenkulman nuorisoseura perustettiin Tyrvään Stormissa 8.6.1902. Seuran perustamispuuhun innokkaimpia ajajia olivat ylioppilaat Pekka Katara ja Vilho Mäkelä. Perustamiskokous pidettiin Toivolon kansakoululla mainittuna päivänä. Väkeä oli koulun tiloissa tungokseen asti ja innostus oli korkealla ylioppilas Kataran selostettua nuorisoseura-aatteen yleviä periaatteita. Vilkkaan keskustelun jälkeen päätettiin perustaa nuorisoseura paikakunnalle sekä hyväksyä seuralle säännöt. Kokouksen puheenjohtajana toimi kunnan isännöitsijä Kaarlo Prusi. Säännöt vahvistettiinkin samana kesänä Karkun Hiedal-

la, jossa vietettiin laulujuhla.

Seura järjestäytyi

Ensimmäinen vuosikokous pidettiin 27.7.1902. Kokouksessa valittiin seurann ensimmäinen johtokunta. Puheenjohtajaksi tuli Taave Junnila, sihteeriksi Linda Katara, rahastonhoitajaksi K. Sotka ja muiksi jäseniksi K. Satimus ja V. Jaakola. Jäseniä liittyi seuraan sadan henkilön vaiheilla. Kokoontumispaikaksi saatiin kansakoulun tilat. Ensimmäisenä vuonna oli kokouksia peräti 18, lisäksi pidettiin lukuisia iltamia. Seuralla oli laulukööri, seuralahti Esikko, lukutupa jopa oma lainakirjasto. Toiminnassa kiinnitettiin erityistä huomiota jäsenten itekasvatukseen ja kaikinpuoliseen kehittämi-

seen. Raittiasiaa ja juopotelun vastustamista harrastettiin voimallisesti.

Nousua ja laskua

Seuran toiminta oli ensimmäiset viisi vuotta monipuolista ja vilkasta. Toiminnalle suureksi onneksi oli, että mukana oli oppilaista sivistystä saaneita henkilöitä kuten ylioppilaita ja opettajia, joiden mukanaolo antoi seuran toimintaan vauhtia ja järjestelmällisyyttä. Vuodesta 1907 alkaa seuran toiminta taantua. Syinä olivat kiihtyneet puolueolot ja kokouspaikan, Toivolon kansakoulun käyttöoikeuden menettäminen.

Talohankkeita

Muutaman lomaannusvuoden jälkeen alettiin hankkeet

oman talon saamiseksi. Niinpä vuonna 1913 ostettiin Jartulta talo, joka kuitenkin sijainniltaan liian syrjäisenä myytiin ja tilalle ostettiin kylän keskustasta Varren talo vuonna 1916. Varren talo korjattiin seuratoimintaan sopivaksi ja näin alkoi jälleen vilkkaampi kausi seuran toiminnassa jopa niin, että mainittuna vuonna voitiin ottaa Lopenkulmalle Satakunnan Nuorisoseurain Liiton kotiseutupäivät järjestettäväksi.

Toiminta kukoistaa

1918-19 vuosien laskukauden jälkeen toiminta alkoi täysin voimin ja jatkui aina sotavuosiin saakka. Seura järjesti lukuisia Satakunnan Ns.-liiton jopa Suomen Ns.-liiton talvipäiviä, kotiseutupäiviä, näyttelyjä ja kursseja. Seurassa toimivat ompeluseura, laulukuoero, jouhiyhdye ja urheiluosasto. Aika-ajoin oli lausuntoharjoituksia, näytelmiä, lehden toimittamista ja kotiseututyötä. Seura järjesti kotiseudullisen valokuvauksen, jonka tuli halvalla toteuttamaan taiteilija Kalle Havas, jonka tunnettu taito takasi työn ensiluokkaisen onnistumisen. Näin mainostettiin paikallisessa lehdessä. Seuran talo on myös laajennettu ja korjattu ja vierelle on raivattu urheilukenttä.

Niin saattoikin seuran silloinen puheenjohtaja opettaja Kalle Hella vuonna 1928 ottaa vastaan pidettyjen valtakunnallisten talvipäivien päätteeksi seuraavan viestin Suomen nuorisolle: "Syttytkää soihtuja! Avatkaa suomalaiselle sivistykselle tietä! Kohotkoon onnen Sammon taonnasta uusi, onnellisempi ja uudistunut ihminen!"

Nuorisoseuran jouhiyhdye 1927. Jussi Haunia, Tuomo Vettenranta, Heikki Haunia, johtaja Kalle Hella, Aili Haunia.

Lopenkulman Nuorisoseuran talo, Varren talo v. 1916.

Kaisu Mikkeli

Perunajauhon valmistusta.

Ilman perinnettä - mitä myytävänä?

Maailma rakoilee, Eurooppa järkkyy. Yritykset kaatuvat. Päivän uutiset opettavat meitä shokkien kautta. Jääkö osaksemme sopeutua shokkeihin vai pyrimmekö ennakoimaan tulevaisuutta?

Lama on meidän suomalaisten erityisen vaikea kestää, koska identiteettimme rakentuu taloudelle ja koulutukselle. Näin totesi sosiaalipsykologian professori Klaus Helkama äskettäin. Eri kulttuureissa, eri kansoilla identiteetin perusta vaihtelee. Esimerkiksi unkarilaisilla sen perusta on kirjallisuudessa ja kulttuurissa.

Toisaalta Suomen olemassaolo kertoo määrätietoista panostuksesta kulttuurisiin prosesseihin. Ei kai Suomea kansakuntana olisikaan ilman viime vuosisadan pyrkimystä löytää omaleimainen suomalainen kulttuuri.

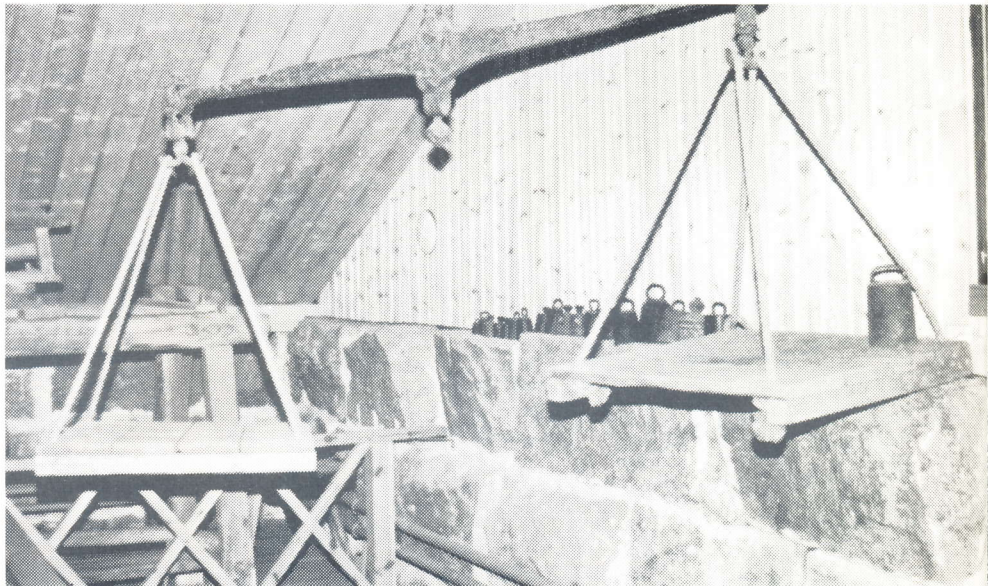
Siksi tuntuukin ihmeelliseltä, että silloin tällöin, erityisesti näin taloudellisen laman keskellä, kuulee sanottavan: "Ei perinne pitkälle elätä." "Vakantekoa ei tarvitse enää näinä aikoina opetella".

Vieras näkee kulttuuripiirteet paremmin. Tästähän meillä on hyvänä esimerkkinä Satakuntalaisten laulu, jonka sanat kirjoitti karjalaissyntyinen. Eri puolilla maata matkustaessa olen huomannut, että matkailun edistämiseen pyrkivillä seuduillakaan ei myyntitehtävissä olevilta saa vastausta kysymyksiin: Mikä on paikkakunnallenne omin-

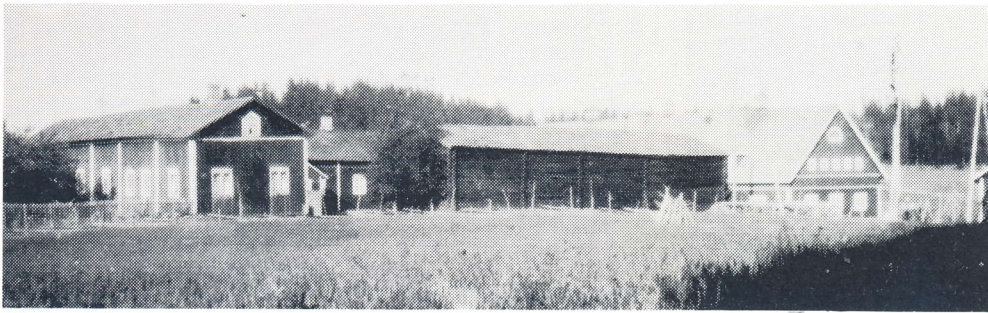
ainen leipä? Miten pitäjänne eroaa muista maakunna pitäjistä? Mistä kylässänne olette ylpeitä? Elämän laatu liittyy viivahteiden, laadun taju. Historia, perinne ja fyysiset elinolosuhteet ovat muovanneet yhteisön, rakentaneet sen omaleimaisuuden, kulttuurin. Yksilön kokemukset, historia on muovannut ihmisen omaleimaisuuden, persoonallisuuden. Ihminen ei ole ihminen ilman historiaansa. Erilaiset kokemukset ovat rikkaus.

Valitettavasti monet tutkimukset ja kokemukset kertovat, että me suomalaiset siedämme erilaisuutta kovin heikosti.

Keskustelutaitomme ei ole parhaimpia. Henkinen pahoivointi on myös taloudellinen ongelma. Mielenterveydelliset häiriöt lisäävät sairautta, eläkekuluja. Henkinen ilmapiiri on kulttuuripiirre, joka selittyy menneisyyden kokemuksilla ja nykypäivän ongelmanratkaisutavoilla. Kielteisiin kulttuuripiirteisiin pitäisi pyrkiä aktiivisesti vaikuttamaan. Yksityisen kansalaisen mahdollisuudet muuttaa kulttuuriin liittyviä piirteitä ovat rajalliset. Johtajan ja päätöksentekijän tehtäviin muutospyrkimys sensijaan keskeisesti kuuluu.

Vanha viljavaaka Huittisten museosta.

Useissa Sarkolan taloissa oli kaksi asuinrakennusta, jotka yhdessä navetan ja luhdin kanssa muodostivat nelimäisen turvallisen pihanpiirin. Kuva vuodelta 1928.

Tuovi Jokinen

Elettiinpä ennenkin, vaikk' ojan takan' oltiin

Suoniemen pitäjä, joka v. 1973 liitettiin Nokiaan, oli keskiajalla Ylä-Sastamalan eli Karkun neljänneskunta, jonka alue käsitti lukuisia kyliä. Kuloveden etelärannalla sijaitseva Sarkola lienee ollut niistä syrjäisimpien joukossa. "Mettämaaksi" sitä kuuluu kutsutun, tuskin aiheetta.

"Tullee maailmanloppu..."

Kylän kehityksen jarruttajina olivat sen sijainti ja liikenneolot, jotka vaikeuttivat yhteydenpitoa seudun ulkopuolelle. Rautatie oli Kuloveden pohjoispuolella. Kyläiteitten kunto mahdollisti vain hevos- ja apostolinkyydillä liikkumisen. Kerran sentään muuan hurjapää viuhahti Harley Dawidsonillaan Myllykulman tanhualla. Kujanpään Tiina ehti hädintuskin alta pois, ojaan, josta selviytyttyään riensi tohkaantuneena ilmoittamaan lähitalon väelle: "Kiesus siunakkoo! Nyj juur tullee maailmanloppu, kum mää näin päättömäh hevose!" Kylän elämä oli vaatimatonta: asumukset yleensä maalista osattomaksi jääneitä, valaisuna öljy- ja kynttilätuikut, työvälineet kehonlaiset ja vaateparret yksinkertaisia rötti- ja villavalmisteisia. Mutta kauneutta ei puuttunut! Keväisin omenapuiden kukkalumi kätki sisäänsä harmaat pirtit ja kesemällä valkoiset ja "kretliinit" syreenipensaat ja juhannusrusut kukkivat joka mökin nurkilla.

Sarkola

Edellä kerrottu on vanhemmiltani kuultua. Oma muistini yltää noin seitsemään vuosikymmenen taakse. Silloin Sarkola oli jo pääsyt muun maailman yhteyteen, "ihmisvilinään", jommoisena Virtas-Manta sanoi joutuneensa, kun hän kävi talo-Makkosella, jossa oli paljon väkeä. Sähkövalokin oli jo hankittu kylään. Pian ilmestyi myös puhelimia ja radiokin, jonka puhuvaa torvea ällisteltiin ensimmäisenä Kesson vieraskammarissa. Lautakylän Auton Sarkolan kautta Tampereelle avaama linja mahdollisti kyläläisten pääsyn kaupunkiin hankimaan sellaisia tarvikkeita, joita ei oman kylän kauppiailta Nybackalta, Kouvolta ja Mekkoselta eikä kulkukauppiaiden kantamuksista ollut saatavissa. Asiointia kunnan toimipaikoissa, jotka kaikki sijaitsivat Siuron puolella helpotti kesäisin Tasson laiva.

Maanviljelykseen tuli uutta puhtia kun hankittiin kunnollisia pelto- ja puintikoneita, maita opittiin lannoittamaan sopivasti ja lajittelemaan siemenviljat. Satojen suurennuttua voitiin lisätä karjaa, jonka tuottoa kävi tarkastusyhdistyksen assistentti valvomassa. Maidon käsittely hoidettiin Sarkolan Osuusmeijerissä, sitä ennen yksityismeijerissä, kauppias Mekkosien perustamassa. Hän myös hankki kylään ensimmäisenä auton Tampereelle ja Turkuun suuntautuneita tavaranhakumatkoja

vaarten. Jokisen ja Tarkan myllyt jauhoivat leipä- ja puuroaineksia. Samojen omistajien sahat työstivät rakentamiseen tarvittua puutavaraa.

Palveluksiin nähden Sarkolassa oltiin omavaraisia. Kylässä asui joka alan ammattilaisia, lukuunottamatta lääkäriä ja kättilöä. Viimemainitun asuinpaikasta johtuen syntyi hokema "Karkussa Kutalassa Vahakivej juuresa kapalokääröjä kasvaa." Lääkäriin kohdistui toteamus: "Kylä se Hentriksonni o siten viksu miäs, sillä o kolhvarikki ja sinpsetikki ja höveliksi se ossaa olla, ja se pokkallee vähän hianosti, ku sille viä prikalla kahveeta ja paakelsia."

Erkkilä

Siurosta Erkkilän toimiipaikkaan tuotu postisäkki paisui vuosi vuodelta pulleammaksi tilatuista Aamu- ja Kansanlehdistä, joille teki seuraa monenlaisten aikakauslehtien joukko. Kansanvalistusseuran Kalentereita, jotka olivat paksuja kuin romaanit, postipussi sisälsi. Koulun kirjastosta saatiin lisää lukemista, josta oli aina ollut puute.

Rekola

Jokakesäisillä Rekolassa järjestetyillä Japaninlähetyksen ja Evankeliumijuhlilla kuultiin oman pitäjän papin Karhenmaan ja matkapuhujen Kytömäen ja Lepolan sananjulistusta. Kirkkokuoroa harjoitti Matti Saari, pitäjän kanttori. Lasten mieluisa py-

häkoulumatka suuntautui Sorrille. Talot antoivat Diakonia-ompeluseuralle tilaa pirteissään. Suuntaviivoja, joiden ohjauksella juuri itenäistynyt isänmaa saatettaisiin uuteen kasvuun ja kehitykseen selvitettiin sarkolalaisille Kotikasvatusyhdistyksen taitava puhuja Eveliina Alakulju. Koulutietoa jakoivat opettajat Alhoniemi, Mekkonen ja Pälv. Suojeluskunta, työväenyhdistys, lotat ja nuorisosekälä maamiesseura toimivat. Torppareille koitti viimeinkin mahdollisuus oman mannan omistamiseen ja vapautuminen taksvärkin teosta. Kotitalouskonsultin ansiosta terveelliset ruokatuotteet parantuivat. Kasvuruokiin miesväki suhtautui aluksi epäluuloisesti. Muuan isäntä antoi määräyksen: "Meillä on ruohot pantava eri kuppiih!" Emäntien kiertävillä kutoma- ja ompelukurssilla lisääntyneitä kädentaitoja esiteltiin maamiesseuran kesäjuhilla Pauhun talossa.

Eero Nelimarkka

Eräänä kesänä pyrähti Sarkolan joukko ylioppilaita Satakuntalaisesta Osakunnasta. He merkitsivät muistiin vanhaa tietoa ja kuvasivat asumuksia sekä järjestivät mahapaikkassaan Hoikkalassa hyvin myönteisesti vastaanotettuja illanviettoja. Perhejuhliin antoi tervetulleensa Lyyli Siukola, laulajatar, joka asusti kesät taloa Mekkosella ja Mattilassa. Pianon sointuja kuunneltiin lumotuneina Hannanpäiväkutsuilla Mattilan suuressa salissa, jonka upeita kattomaalauksia saatiin samalla ihailua. Taiteilija Eero Nelimarkka ihastui Sarkolan näkymiin ja talletti luonnonkaunista seutua kankaalle. Keväisin reippaat tukkipojat selvittelivät kekseineen sumia Miemojoella, joka polveilee Sarkolan läpi. Mittamiehet häärasivat Lassinahteella, jota piti madallettaman.

Sarkolassa ennen olleista kuudestatoista talosta on jäljellä useita. Sukuviiri talon pihalla kertoo monisatavuotisesta "isältä pojalle"-perinteestä ja kannustaa yrittämään eteenpäin nykyajan asettamista epävarmuustekijöistä huolimatta. Olet, lapsuuskyläni, auvoisten muistojen tyysijä, jota en ikänäni unohda!

Hannu Mäkinen

Sammaljoen maaperällä

Sammaljoki on eräs huomattava kylä paikkakunnallamme, ja se muodostaa ympärilleen eräänlaisen talousalueen, jonka Sammaljoen postiosoite kattaa. Siihen kuuluvat entiset Sammaljoen ja Rautaniemen kansakouluupiirit, pieniä poikkeuksia lukuunottamatta, eli Vammalan kaakkoiskulma.

Sammaljoki on kylä myöskin sanan alkuperäisessä, suppeammassa merkityksessä. Se ei ole pelkästään sellainen kulmakunnan nimi, kuten on esimerkiksi Illo, Rautaniemi tai Ekojärvenmaa, vaan se on todellisuudessa kylä, mikä tarkoittaa sitä, että siellä on vanhan asutuksen aikaiset kantatilat, ja niiden pohjalle rakentuva maarekisterijärjestelmä.

Tämä varsinainen maarekisterin mukainen Sammaljoen kylä ei kuitenkaan kata koko Sammaljoen talousaluetta, vaan siinä on paljon muidenkin kylien maita mukana, varsinkin Rautaniemessä. Maarekisterin mukaisesti Sammaljoen kylästä jää taas eräs pieni alue Sammaljoen talous- ja postialueen ulkopuolelle.

Sammaljoki on myös joen nimi, ja joesta kyläkin on saanut nimensä, vaikka nimen alkuperäinen muoto onkin "Sammanjoki", josta Sammaljoki on vääntynyt. Tämän joen latvapuolella Sammaljoen kylä ja sen talousalue sijaitsevat. Tämä joki myös kuljettaa suurimmalta osin

alueen vedet Kokemäenjokeen. Vain pieniä alueita jää sen valuma-alueen ulkopuolelle, niistä vesi kiertää Pungalaitumenjoen kautta Kokemäenjokeen, tai Suonojärven kautta Sarkolanlahteen.

Koska Sammaljoki on kylä, ja siellä on vanhoja kantataloja, niin siellä on myös vanhaa asutusta, niiden kantatalojen osalta. Mutta koska Sammaljoki on syrjässä pitäjän keskeisiltä alueilta, niin ne vanhat talotkin on myöhemmin asutettu kuin ison veden varressa olevat kylät. Milloin Sammaljoen kylään ovat tulleet ensimmäiset asukkaat, siihen eivät historiankirjoittajat anna yksiselitteistä vastausta, mutta 1600-luvun alusta lähtien on kuitenkin varmoja tietoja kylästä ja sen vanhoista taloista.

Sellaiselle seikalle, että Kaltsilan kyläkin on Sammaljokea vanhempi, voidaan löytää lisävahvistusta sellaisesta, että Sammaljoella aivan keskustan lähellä on Kaltsilan kylään kuuluvia kartasmaita. Joen varressa, pohjoispuolella, vähän matkaa Myllyhaudasta ylös päin, oli vielä tämän vuosisadan alkupuolella Kaltsilan kylän taloihin kuuluvia niittyjä, kunte vanhat ihmiset muistavat. Koska ne niityt sijaitsevat siinä aivan Sammaljoen kylän tuntumassa, niin voidaan arvella, että tuskin siitä aivan toisten ihmisten nurkista kukaan kaltsilalainen olisi tullut itselleen niittykaita valtaa-

maan, vaan että ne on vallattu jo ennen, kuin Sammaljoen kylässä oli vielä kukaan asunut.

Sammaljoen kylän vanhat kantatalot

Antero Varelius kertoo kirjassaan "Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853", lyhyesti Sammaljoesta: "Rautaniemenmaa on tölliläisiltä asuttu, mutta siitä alaspäin Sammaljoen varrella, on Sammaa eli Sammaljoen kylä, 7-taloinen, kolme taloa tehty uudemmilla ajoilla virstan päähän kylän vanhoista asemista".

Tämän enempää ei siinä yhteydessä ole tietoa Sammaljoen kylästä, eikä niinollen mainintaa siitäkään, mitä ne seitsemän taloa olivat nimiltään. Tölliläiset ovat torppareita, Antero Varelius ei käytä kirjassaan torppasanaa lainkaan, vaan hän käyttää aina sanaa tölli.

Helvi Eskolan kirjoittamasta kirjasta, "Tyrväänkylän- ja talonnimistä", on niille taloille kuitenkin nimet löydettävissä, ja perimätietokin niitä on vielä muistanut. Kylän keskellä oli kaksi Kuuttia ja Perttuli, ja vähän kauempana Höyly. Ja ne Vareliuksen mainitsemat kolme taloa virstan päässä kylän vanhoista asemista olivat, kylästä itään päin oli Laitajärvi eli Kallio, ja Latvajärvi eli Koivu, ja suunnilleen päinvastaiseen suuntaan kylästä, Houhajärven päässä, oli Harsunkorpi, jonka nimi myöhemmin on muutettu Maurialaksi, ja jolla nimellä se on nykyisinkin. Mauriala kuuluu siis Sammaljoen kylään, ei Houhajärven kylään, vaikka se Houhajärven päässä onkin.

Laitajärveä ja Latvajärveä ei enää myöhemmin ole käytetty talonniminä, ne ovat vain järvien nimiä, ja talot ovat Kallio ja Koivu. Helvi Eskolan mainitsema Laitajärvi varmaankin tarkoittaa Lailujärveä, ei Laitajärvi-nimistä järveä ole, eikä nimen muuttamisestakaan voi olla kysymys, koska jo Varelius kertoo Lailujärvestä. Tiedossani ei ole, että mitään järveä siltä seudulta olisi kuivattukaan. - Höylyn talon nimi on viime vuosisadalla muutettu Penttiläksi, mutta tällä vuosisadalla se on jälleen palautettu Höylyksi. Talon kuitenkin tunnetaan enemmän omistajien ni-

mellä Melkas. -Perttulin talossa on myös omistajien nimet olleet käytössä, sitten kun omistajat eivät enää olleet Perttuli-nimisiä, ensiksi Häyhä ja myöhemmin Hellsen.

Kaksi Kuuttia oli tullut, kun Kuutin talo oli jaettu kahtia, mutta kummallekaan puolikkaalle ei oltu keksitty uutta nimeä eikä pantu nimeen mitään etuliitettä, vaan molemmat olivat jääneet Kuuteiksi. Helvi Eskola ei kirjassaan mitenkään puutu tähän Kuutin jakamiseen, mutta v. 1964 painetun Maatilakirjan mukaan Kuutin ratsutila on ostettu kruunutalosta perintötaloksi v. 1760 ja jaettu kahtia v. 1805 ja toiseen puolikkaaseen, joka on myöhemmin tunnettu Eero-Kuuttina, on 1840-luvulla liitetty puolet Perttulin perintötalosta.

Viime vuosisadan vaihteessa näitä Kuutteja kutsuttiin isäntien nimien mukaan, oli Juha-Kuutti ja Kalle-Kuutti. Kun sitten molemmilla Kuuteilla tapahtui sukupolvenvaihdos, niin silloin tuli Juha-Kuutista Eero-Kuutti ja Kalle-Kuutista tuli Lomma-Kuutti. Jälkimmäiseen tuli isännäksi vävy, Sakari Lomma, joka oli kotoisin Katsilan kylän Lomman talosta. Sittemmin on Lomma-Kuuttia alettu sanoa vain pelkkä Lomma ja Kuutin nimi on jäänyt entiselle Eero-Kuutille.

Ennen Sammaljoelle tuloaan Sakari Lomma ei jo useita vuosia pitänyt kotitaloaan Kalsilan Lommaa. Mutta joku perimätieto on kertonut, että Sakarin vaimo, Santra, määräsi Lommalla missä kaappi seisoo ja hän oli sitten ehdottanut sellaistaakin, että myydään Lomman talo ja siirrytään Sammaljoelle pitämään Santran kotitaloa. Sakari oli alistuvainen ja niin Lomman talo myytiin ja he siirtyivät Sammaljoelle pitämään entistä Kalle-Kuutin taloa, mutta talosta kuitenkin lohkaistiin Louttu, Kuusela ja Pervonmaa-nimiset tilat, Santran toisille sisaruksille.

Lomman talo myytiin naapurin isännälle, Herman Sallille. Siitä talokaupasta kerrotaan Erkki Kaasalaisen kirjoittamassa kirjassa "Herman Salli, tyrvääläinen vaikuttaja". Kauppa tapahtui v. 1917.

Lomma-nimestä on siis huomioitava, että ennen edel-

lä mianitun Lomman perheen tuloa Sammaljoelle, ei Sammaljoella mitään Lomman taloa ollut. Lomma oli ikivanha talo Kaltsilassa, mutta sen monisatavuotinen historia päättyi siihen, kun se yhdistettiin Sallin taloon. Lomman nimi vain siirtyi Sammaljoelle, se sopi sinne luontevasti, koska Sammaljoella oli sitä ennen kahdella talolla sama nimi, oli vähän niinkuin nimen puute.

Molemmat Kuutin talot sijaittivat aikoinaan lähellä Sammaljoen rantaa, ja maantie kulki niiden välistä. Kun Sammaljoen kylä kapinassa paloi, niin sen jälkeen Eero-Kuurin talo rakennettiin uu-

delleen toiselle tontille, sinne missä Kuutti on nykyisinkin. Lomma-Kuutti jäi entiselle paikalleen, siihen missä se on nykyisinkin. Entisellä Eero-Kuutin tontilla on nykyisen Sammaljoen pappila.

Myös Perttulin talo on kokenut uudelle tontille siirtämisen. Talo on tämän vuosisadan alussa siirretty nykyiselle paikalleen, sitä ennen se sijaitsi sillä tontilla, missä nykyisin on Sammaljoen rukoushuone. Perttulin entistä talonpaikkaa sanotaan "Kissalanmäeksi" ja mahdollisesti Perttulin taloakin on joskus kutsuttu "Kissalaksi". Kissala on kuitenkin ilmeisesti ollut vain puhekielessä käytetty nimi, koska Helvi Eskola ei kir-

jassaan mitään sellaisesta mainitse. Siellä kyllä mainitaan Perttulille joskus käytetty rinnakkaisnimi "Lusikka", mutta ei Kissalasta mitään puhuta. Hassunkurisiakin nimiä kyllä on muuten käytetty, niinpä Kaltsilan kylän Sorvan talo on entiseltä nimeltään "Katinhätä".

Sammaljoen kirkkomaalla kasvavasta suurimmasta ja jykevimmästä kuusesta on kerrottu sellaista tarinaa, että se on aikoinaan pienenä taimena istutettu "Kissalan Hessun" haudalle. Ja samasta Kissalan Hessusta on joku toinen tarina kertonut, että hän oli juoppo mies, ja joi talonsa ja tavaransa, niin että lopulta ei jäänyt jäljelle muu-

ta kuin patakoukku. Ne ovat kuitenkin vain hämääriä perimätietoja, joiden pitävyyteen ei voida luottaa, perimätieto voi sekoittaa ihmisiä ja asioita keskenään. Ei niiden perusteella voida varmana pitää, onko Perttulilla sellaista Hessua ollut.

Näiden seitsemän vanhan kantatalon entisiä maita on kokonaisuudessaan alkupeäinen Sammaljoen kylän alue, talot ja tontit ja kaikenlaiset maa-alueet. Muut maa-alaistalot ovat niistä taloista eri tavoilla lohkotuja, ovat entisiä torppia tai perinnönjaoissa erotettuja ja nuorimmat talot ovat Karjalan siirtoväelle ja rintamamiehille muodostettuja.

Osmo Paulasto

Tyrvään kunnan köyhäinhoidon meno- ja tuloarvio vuodelle 1918

I Köyhäinkoti:

Johtajan palkka	1000,-
Työnjohtajan palkka	900,-
Mielisairastenhoitajan palkka	750,- 2650,-

Ruokatarpeet:

Rukiita 108 heht. á 84/-	9072,-
Ohrria 24 heht. 72/	1728,-
Kauraryyniä 600 kg á 2/50	1500,-
Maltaita 200 kg á 3/-	600,-
Perunoita 300 heht. á 40/	12000,-
Naudanlihaa 150 kg á 1/70	255,-
Sianlihaa 300 kg á 6/50	1950,-
Woita 160 kg á 14/	2240,-
Kuorimatonta maitoa 5400 litr. á -/70	3780,-
Kuorittua maitoa 17000 litr. á -/20	3400,-
Silakoita 1300 kg á 1/50	1950,-
Suolaa 10 säkkiä á 65/-	650,-
Sokeria 100 kg á 4/-	400,-
Kahvia 15 kg á 26/-	390,-
Sekalaisia ruokatarpeita	300,- 40.215,-

Sekalaisia:

Saippuaa 48 kg á 6/-	288,-
Sairashoitotarpeita	500,-
Tupakkaa	100,-
Kahvitusrahaa	170,- 1.058,-

Lämpö ja valo:

Halkoja 200 sylt. á 50/-	10000,-
Sähkövalo	400,- 10.400,-

Talonhoito:

Lainojen korot	5500,-
Palovakuutusmaksut	300,-
Rakennusten kunnossapito	500,- 6300,-
Siirto	60.623

Talousskalusto:

Hevosvaljaisiin	100,-
Waatteiden hoitoon ja jalkineet	1000,- 1100,-

Karjanruokaa:

Hevosia varten	800,-
5 lehmän ruoka	2000,-
Sikaen ruoka	300,-
Yhden lehmän ostoa varten	1500,-
Yhden hevosen ostoa varten	1800,- 5.400,-
Satunnaisia menoja varten	1.000,-

II Avonainen köyhäinhoito

Kotiavustukseen	10000,-
Hoitoavustukseen	9000,-
Maidon ja voin avustukseen	3600,- 22.600,-

Laitoshiito:

Mielisairaaloihin	1000,-
Sairaaloihin	700,-
Mykkäin ja sokeainkouluihin	300,-
Apteekin lääkkeet	1200,- 3.200,-

Palkat:

Hallituksen esimiehen	600,-
Hallituksen jäsenten vak.	400,-
Hallituksen jäs. satunn.	300,- 1.300,-
Arvaamattomiin menoihin	5.000,-
Summa	100.223,-

Säästöt ja tuloja

Säästöt vuoden 1917 lopussa rahaa arviolta	3000,-
Rukiita 17 heht. á 84/-	1428,-
Herneitä 2,5 heht. á 150/-	425,-
Perunoita 64 heht. á 40/	2560,-
Kauroja 20 heht. á 60/-	1600,-
Juurikasvit 60 heht. á 10/-	600,-

Heiniä 35 kuormaa á 50/-	1750,-
Kauran rehuja 10 á 20/-	200,- 11.563,-

Odotetaan tuloja Hopun maista

Rukiita 30 heht. á 84/-	2520,-
Ohrria 10 heht. á 72/-	720,-
Kauroja 80 heht. á 40/-	3200,-
Perunia 150 heht. á 25/-	3750,-
Juurikasveja	100,-
Heinät ja rehut	1000,-
Halot 200 sylt. á 15/-	3000,- 14.290,-

Navettatulot:

Maitoa arvattu 8000 litr. a -/70	5600,-
Naudan lihaa 150 kg 1/50	255,-
Sianlihaa 300 kg á 6/50	1950,- 7.805,-
Hevosen myynnistä	400,-
Perunkirjoitus prosenttia	200,-
Satunnaisia tuloja	3000,-

Kuntalaisilta taksoitettu

Henkilömaksuja	4000,-
Weroäyrin perusteella	58965,- 62.965,-
Summa	Smk. 100.223,-

Tyrväässä 7. päivänä marraskuuta 1917.

Hartolankosken voima koetteli rajusti tokeen pitävyyttä. Taustalla näkyvät myllyt.

Esko Pietilä

HARTOLANKOSKI lohia, myllyjä ja energiaa

Kokemäenjoen varsille syntyi jo nuoremmalla roomalaisajalla, lähes kolmetuhatta vuotta sitten asutusta, joka silloin luonnollisesti perustui erätalouteen. Koska kalastus oli erätalouden tärkeä osatekijä, se varmaankin synnytti Hartolan rannoille Kaukolan ja Tyrväänkylän asutuksen. Kalastus olikin tärkeä aina Kustaa Vaasan päiviin saakka, sillä viljely oli niin vähäistä, ettei sillä tultu toimeen. Valtiovalta katsoi kuitenkin, ettei kenelläkään ollut oikeutta ainakaan siikaan ja loheen nähden. Niinpä jo 1282 päätettiin Helgeandsholmissa, että kaikki Norrlannin ja Suomen joet, missä lohta, ankeriasta, siikaa ja säynävää suuremmissa määrässä kalastetaan, oli luettava kruunun omaisuudeksi.

Hartolankosken tokeet

Vanhoissa asiakirjoissa mainitaan lohen- ja siianpyyntipaikkoina mm. Hartolan koski, jossa jo vanhastaan mainitaan olleen kylän asukkaiden rakentamia kalatokeita (fiskeverk). Vuoden 1555 tilikirjassa mainitaan kruu-

nunkalastamon olleen myöskin Hartolan koskessa, joskin siinä ei ollut merkitty kuninkaanjuopaa (kungsårda) ja jonka sanotaan olleen lyömättä, mitä tuo tarkoittaneekin. Joh. Christ. Wirzéniuksen laatimassa kalastuslaiteskartassa vuodelta 1814 näyttää tokeita olevan Hartolassa neljä. Ne määrättiin kuitenkin hävitettäväksi Senaatin päätöksellä 12.3.1824, koska ne estivät joenperkausta. Tähän päätökseen alettiin kuitenkin pian myöntämään poikkeuksia ja 2.7.1832 Turun ja Porin läänin kuvernööri myönsi maanmittari F. Gyldenille oikeuden rakentaa lanapatoja Hartolan koskeen, samoin 225.9.1833 rustitilallinen Henrik Gustaf Wirzénille. Sen jälkeenkin vielä vuosina 1836, 1838, 1844 ja 1849 useille tilanomistajille lohen- ja siianpyyntiä varten. Kalastuksen tarkastaja oli kirjelmässä 20.3.1871 Senaatille esittänyt kaikki oikeudet poistettaviksi kalastukselle vahingollisina. Ne lopetettiinkin läänin kuvernöörin päätöksellä 18.1.1871, jonka Senaatti vahvisti 13.11.1873. Vuodesta 1912 siirtyivät kaikki oikeudet Kokemäenjoen uittouyhdistykselle.

Papiston kymmenykset

Näillä hallintatoimilla ja määräyksillä kosken rannalla asuvilta oli viety oikeus kalastukseen omassa rannassaan, vieläpä he siitä joutuivat maksamaa. Alkuaikoina maksu suoritettiin kaloina, in natura, mutta myöhemmin rahana. Jo 1500-luvulla tuli antaa puolet saaliista, minkä lisäksi vouti kanto neljänä päivänä vuodessa koko saaliin. Lisäksi tuli jo 1300-luvulta alkaen suorittaa kaloista papiston kymmenykset. On ymmärrettävää, että verotusta ja kieltoja pyrittiin kaikin keinoin kiertämään, sillä rantaa pidettiin taloihin kuuluvana ja kruunu verotti monin muinkin keinoin raskaasti talonpoikia. 1800-luvulla kalastusoikeudet alettiin huutokaupata valtion lukuun. Kalan saanti lienee ollut hyvin tuottoisaa merkittävä ruokatalouden osa, koska kerrotaan palvelusväen vaatineen pestuusopimuksensa ehtona, ettei lohta saanut tarjota päivittäisenä ruokana.

Urheilukalastus

Kalastuksen merkitys koskessa kuitenkin väheni ja muotiin tullut urheilukalastus sai merkitystä Hartolan

koskessakin. Tiedetään kirja-kauppias Suvannon usein uistelleen kosken niskalla, yhdessä urkuri Salon kanssa. Mutta Hartolan uskalsi vain aniharva laskea, saatikka siten kalan kanssa. Voimalaitosrakentaminen lopetti nousukalan tulon kokonaan vuoteen 1921.

Hartolan myllyt

Hartolan myllyistä näyttää olevan perin vähän tietoja, mutta kauan niitä koskessa on pyörinyt. Todennäköisesti myllyt ovat alkuaan ja pitkään olleet vain Kaukolan kyläläisten käyttämiä. Samoin kuin kalastuksesta pyrki kruunu saamaan osuutensa myös myllyjen käytöstä. Kaikki yksityiset myllyt katsottiin vero- eli tullimyllyjen kilpailijaksi, minkä vuoksi jopa käsikivien käyttö oli aikoinaan kiellettyä ja myllyjä määrättiin usein purettaviksi. Kaukolassa on varmaankin saatu lupaa pitää myllyjä sen vuoksi, että Pesurin tullimylly oli joen toisella puolella ja sinne oli pitkä ja hankala kulku. Varelius mainitsee Kaukolassa olleen 1853 neljä myllyä, joista yksi kahdella kivi-parilla. Yksi myllyistä on ollut Tyrväänkylän puoleisella rannalla. Myllyt muutettiin

myöhemmin tullimyllyiksi ja niiden merkitys laajeni huomattavaksi. Mutta jälleen kehitys kulki niidenkin ohi koskivoiman käytössä.

Energiaa

Sähkön tuotto vesivoimalla oli Kaukolassa alkanut jo 1907, joka oli tuolloin maaseudulla uraauurtava yritys. Laitos siirtyi kuitenkin jo 1913 Hartolankoskeen, Tyrväänkylän puolella olleen vanhan myllyn paikalle. Vuosikymmenten kuluessa energiantarve seudulla kasvoi siinä määrin, että koko Hartolan voimavaraa suunniteltiin otettavaksi käyttöön. Rosenlew ja Yhtyneet Paperitehtaan olivat hankkineet koskiosuudet omistukseensa ja sotavuosien viivytyksen jälkeen rakensi vuosina 1946-1950 nykyisen Hartolan voimalan.

Uudelle sähkölaitokselle riitti Hartolan vesivoimaa.

Rautavesi
Liekovesi
Vammaskoski virtoinesi
Siellä kauniit rannankaaret,
niemet, kalliot ja saaret.
Siellä uivat lintuset,
joutsenet
valkoiset.

Rannoille
kunnalle
Vammaskosken vaiheille.
Saapui muinoin muukalainen.
Lienee ollut mies ja nainen.
Sitten tuli muitakin,
myöhemmin
montakin.

Mökki vaan
laitetaan,
siihen käydään asumaan.
Peltomaita perkaellaan,
karjalaumat kasvatellaan.
Paljon muuta tarvitaan,
tuhutaan
ahkeraan

Niinpä vaan
aikanaan
kansa alkaa kasvamaan.
Talot monet rakennettiin,
kosken yli silta tehtiin.
Toripäivät pidettiin,
tarjottiin
ostettiin.

Laajentuu
vaurastuu
seurakunta uudistuu.
Kirkko tehdään Hätiinieemeen,
meijerikin kosken pieleen.
Rakennetaan tehtaita,
kouluja,
kauppoja.

Ritva Kotilahti

Vammalan synty

Kirkkokatu 1920-luvulta.

Asiat
vaativat
johtomiehet tuumivat.
Keskuksen me kohennamme,
kuntamuodon uudistamme.
Nimeksi on tuleva
Vammala,
kauppala.

Kaikki vaan
aikanaan
tulee aina muuttumaan.
Jo kauppalankin nimi jää
kun alue taas leviää.
Mukaan tuli Karkkukin,
liitettiin
kaupunkiin.

Toivotaan
luotetaan
kaupunkimme kasvavaan.
Että täällä viihtyisimme,
hyvin toimeen tulisimme.
Kunto olis korkea,
Onnea
Vammala.

JAAKKO RAUVA, SATAKUNTALAINEN VOIMAMIES.

Kirj. Ahti Virkkala

Kotiseudun Joulu

Kun nykyisenä urheilun aikakautena puhutaan sellaisista voimaa kysyvistä lajeista kuin kuulantyyttö, moukarinheitto tai paini ja monet muut, niin tulee näillä seuduin kasvaneen, vanhemman polven "urheiluhullun" mieleen ajatus, että "ollappa nyt asettaa ameriikkalaisia ym. muukalaisia vastaan sellainen mies kuin Rauvan Jaakko, niin kyllä näkisivät". Nuorempi polvi ei hänestä ole paljoa kuullut, mutta onhan sekin lukenut joskus Goljatinimisestä miehestä ja ihmeteltyt tämän "kuutta kyynärrää ja kämmenen leveyttä"; mainitun herramiehen pituutta tarjoittava määritelmä.

Jaakko Rauvan aikana 18-sataluvun puolivälin vaiheilla, ei urheilulla nykyisessä mielessä ollut sijaa ihmisten elämässä. Mutta voimalle ja nimenomaan ruumiillisille voimille kyllä annettiin arvoa ja voimamiehiä suuresti kunnioitettiin. Siksi monet kertomukset Mouhijärven jättiläisestä ja kaikin puolin kelpo voimamiehestä levisivät laajalle, ja kerrottiin niitä silmät pystyssä kuuntelevalle nuorelle polvelle. Monet niistä ovat niin toistensa kaltaisia, ettei kaikkia ole syytä tässä yhteydessä julkaista, mutta esitettäköön muutamia näytteeksi "maailmanennätyksistä", jotka eivät liene saaneet tai kaivanneet "virallisia vahvistuksia".

On varsin luonnollista, että Jaakon suunnattomat ruumiivoimat kehittyivät jo nuorella iällä siinä määrin, että helposti voitiin havaita tavallisuudesta poikkeavan voimamiehen olevan kehitymässä. Kasvavalle pojalle annettiin myös toisinaan "isoille miehille" kuuluvia töitä ja varsinkin silloin, kun aikamiehet eivät itse jaksaneet joutakin voimia kysyvää tehdä. Niinpä kerrotaan, kuinka Rauvan taloon eräänä talvipäivänä poikkesi rahtimiehiä, joiden kuormat olivat juuttu-

neet hankiin läheisessä mäessä. Kun nämä tuvassa kysyivät talon miehiä avukseen, saivat he vastaukseksi huomautuksen, että "kotona ei ole muita kuin tuo poika". Kun "poika" kuuli, mistä oli kysymys, meni hän jo edeltäpäin tielle, ja kun rahtimiehet sinne ehtivät oli koko "liikennepulma" jo selvitetty kuin taikakeinoin. Hiljaisille voimamiehille olennainen piirre, että voimat pantiin liikkeelle usein mieluummin todistajitta, ilmeni näet Jaakossa jo varhain.

Rippikouluikässä esiintulivat Jaakon erikoisemmat voimat mm. seuraavassa: Toiset pojat tekivät hänelle kiusaa, hiljainen ja siivohan usein saa sellaista kärsiä, niin kerrotaan Jaakon kerran siepanneen pahimman härnäjäjän lakin, nostaneen läheisen niityladon nurkkaa ja asettaneen lakin sen alle. Saivat siinä pojat joukolla tehdä työtä ennenkuin lakki sieltä jälleen irti saatiin. Oikein kankia kuuluivat hakeneen.

Miehen ikään päästyään Jaakko toimitteli kaikkia talon töitä, ja niihin kuuluivat siihen aikaan markkina- ym. kaupunkimatkat sekä lankkujen ja parrujen sahaus ja kaupunkiin vieminen. Näillä matkoilla Jaakon maine voimamiehenä levisi laajemmalle, sillä aina sattui tapauksia, joissa "salaisten voimien" täytyi tavallaan kuin pakosta tulla ilmi. Toisinaan Jaakko aivankuin muille varoitukseksi antoi näiden aavistaa, mikä voimamies oli mukana ja tavallisesti se vaikutti tyyntäytävästi levottomimpiinkin markkinamiehiin tai pöyhkeileviin suunsoittajiin. Rahdinajossa panivat toiset miehet usein merkille, miten esim. kelirikon aikana Jaakko hevostaan auttaessaan veti itse asiassa koko kuorman. Ränget kurkussa käveli hevonen ylämaat ja oli varmaan enemmän kuin tyytyväinen isäntäänsä. Vain toisella kä-

dellä vetäen hevosen rinnalla astelija vei vankan lankku-kuorman äkäisemmästäkin nikamasta Mouhijärven-Porin linjalla.

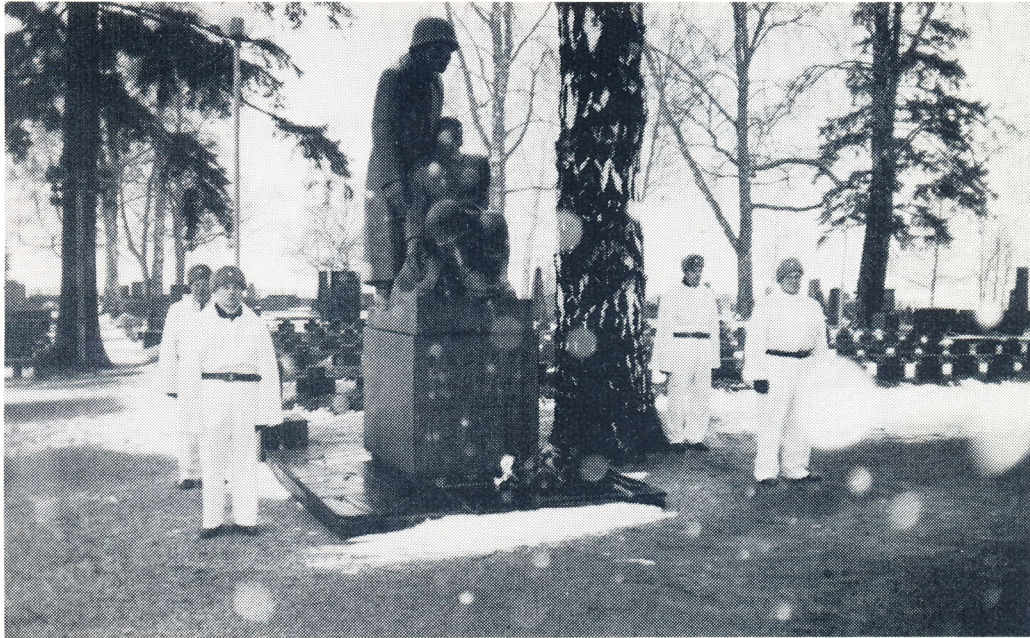
Eräs paljon puhuttu tapaus sattui kerran tällaisella rahtimatkalla. Joku kiertelevä lasikaupustelija alkoi kapeaksi auratulla talvitiellä vaatia varsin suuriäänisesti tilaa, tyytymättä vanhaan sääntöön "puoli tietä ja kortteli kappojen väliä". Jaakko, joka asteli kuormansa varjossa kuunteli vähän aikaa, mutta astui lopulta esiin. Kaupustelija olisi jo varmaan pyörtänyt sanansa, mutta se oli nyt myöhäistä. Jaakko avasi ärhentelijän hevosen rinnustimen, otti hevosen syliinsä ja heitti sen pois tieltä, toisten kertoman mukaan vallon toiselle puolen tieaidan. Kaupustelijan tavara-kompukka seurasi perässä upoten valtaisiin lumihankiin. Kauhistuneena oli äijä kertonut asiasta lähitaloissa, joista riensi apua hakemaan. Jaakon tavallisen rahtireitin varrella hänet kyllä joka talossa tunnettiin, ja niin ollen voitiin lasikauppiastakin rauhoittaa tiedolla, ettei hän minkään "käsittämättömän" olennon kanssa ollut yhteen tiellä osunut.

Toinen vähän edellisen luontoinen tapaus sattui kerran Tampereen markkinoilla. Jaakko oli hevosiineen tullut jonkin kauppiaan pihaan, riisunut ajokkinsa aisoista ja kiinnitteli sitä puomiin. Silloin syntyi tappelun rähinää juopuneiden markkinamiesten kesken pihassa aivan Jaakon lähistöllä. Jaakko katseli vähän aikaa ja tuumi sitten: "Antakaas olla, pojat, vähän aikaa, minä vien hevoseni parempaan turvaan." Hän otti hevosen syliinsä kuin koiran ja asteli pihan toiselle puolen. Kun edessä oli kuormia, hypäsi hän jonkun yli, astui kerran pari lamuskarekien pohjille, jolloin nämä luonnollisesti rämähtivät poikki. Piha-

maalla kyllä tuli hiljaista joksin hetkeksi.

Samoilla markkinoilla oli jokin ulkolainen sirkusseure, jonka johtaja, Jaakosta kuultuaan alkoi houkutella häntä mukaan luvaten runsaan palkan. Tällä kertaa Jaakko ei suostunut, sillä häntä ei kiertävä sirkuselämä lainkaan miellyttänyt. Mutta rauhaa ei hänelle enää annettu, vaan tarjoukset uusiutuivat kerta toisensa perästä ja lopulta Jaakko suostui. Silloin alkoi kiertäminen paikasta ja maasta maahan. Mitä Jaakon sirkuksessa tuli esittää, sitä ei ole vaikea arvata. Mm. mainitaan hänen kantaneen näytöksissä hevosta selässään siten, että hevosen etujalat olivat olkapäillä. -Sirkusseurue kävi jonkin kerran Suomessa Jaakon siinä ollessa, mutta häipyi jälleen muille maille ja Norjasta kerrotaan Jaakon viimeisen kerran lähettäneen terveisiä kotipuoleen. Missä päättyivät tämän voimamiehen elinpäivät, siitä ei Alasarkin vaari, joka näitä juttuja allekirjoittaneelle kertoili lähes neljäkymmentä vuotta sitten, tiennyt mitään varmaa sanoa. Muistipahan vain vielä mainita, että hän hyvin usein istui Jaakon vieressä kirkonpenkissä ollessaan nuorikkoinen, ja silmätessään vierustoveriaan "kasvoista kasvoinhin", sai katsoa hyvin korkealle ylöspäin kohti kirkon kupolia.

Jos joku nykypolven jäsen uskaltaa näitä juttuja epäillä, menköön Satakunnan museoon Porissa ja kysyköön Rauvan Jaakon tallukkaan lestiä, niin totta tulee vakuutetuksi ja on valmis uskomaan lisääkin. Lisää voimamekin jäädä odottamaan ja kernaasti myös tarkistusta edelläolevaan Mouhijärven kotiseutuharrastajilta, joiden keskuudessa olemme kuulleet vanhan kirkon ym. asiain johdosta olevan hyvää ennustavaa liikehtimistä

Lauri Leppänen: Tyrvään sankaripatsas.

Veteraani

Vartiassa

Kun rintamalla vartiopai-
kalleni astun, ajatuksissa koti
eteeni avautuu. Lapsuuden
muistot mieleeni palaa. Edes-
säni on kuin se maisema, mi-
kä koti-ikkunasta avautuu.
Mitä vakavampi on tilanne
rintamalla, sitä herkemmin
koti mieleeni palaa. Koko
nuoruuteni on kuin helmi-
nauha edessäni, eletty elämä-
ni siinä lävitse käydään.

Monet kerrat olemme rin-
tamalla miettineet, että vää-
rään aikaanko me syntyneet
olemme. Sotaako varten
meistä piti miehiä kasvattaa
ja nuorena rintamalle komen-
taa. Vuosikausia kun siellä
jossakin taistelimme, elämi-
sentapa siitä meille suruineen
ja iloineen tuli.

Kun tänäpäivänä sotaa
muistelen ja sen taustoja ajat-

telen. Tunnen, että sota mei-
dän käydä piti. Olemme saa-
neet vuosikymmeniä elää va-
paassa hyvinvointivaltiossa.
Ilman aseisiin tarttumista oli-
si meiltä vapaus riistetty. Uh-
rit olivat vapaudesta suuret.
Vapaa isänmaa oli suomalais-
sille kallis. Jumalaan luottaen
peräksiantamatta taistellen
teimme mahdollisista mah-
dollisen.

Jeesuksen syntymäpäivänä

Augustuksen aikaan
talliin siimekseen
syntyi Jeesuslapsi
olkivuoteeseen.

Iloa, vapahdusta,
enkeli julisti,
ja syntymällään Jeesus
joulumme siunasi.

Paimenien pelko
riemuks' käännettiin.
Lasta katsomaan he
riensi kaupunkiin.

Kunnia Jumalalle
enkeli kiihtyi,
ja syntymällään Jeesus
joulumme kirkasti.

Sytti jokaiselle
yöhön synkimpään
Beetlehemin tähti
tietä näyttämään.

Ihmisten kesken rauhaa
enkeli toivotti,
ja syntymällään Jeesus
joulumme pyhitti.

Veikko Pihlajamäki

Markku Esko

14.6.1992 Sisä-Suomen Sotilasläänin komentaja paljasti Karkussa muistomerkin "Sodan ajan naiselle". Muistomerkki on kansalaisjärjestöjen ja jälkipolven kiitos niin rintamalla kuin kotirintamalla arkisilla askareillaan hienosti tukeneille lotille, sotilaskotisisarille, teollisuudessa ja maataloudessa työskenneille ja perheitään yksin kasvataneille äideille.

Viipurin linnan ympäristöä.

Raine Jokisalo

Tapautui Viipurissa 1940

Helmikuun puolivälissä pääsimme irtautumaan Summan helvetillisestä tulimyrskystä, jossa ilma oli sakeana terästä, multaa ja kitkerää käryä ammusten räjähtäessä ympärillämme. Oli huutoa ja valitusta. Huudettiin avuksi äitiä ja Jumalaa. Olimme Kohon kanssa ainoat miehet, jotka säilyivät "ehjinä" konekivääriryhmästämme.

Lavolan kartano

Summan jälkeen pääsimme Lavolan kartanoon, jossa saimme lepoa, saunaa ja lupautusta päästä lomalle. Saunassa iho alkoi kutista ja teki makeaa hakata vihdalla ja jopa raapia kutiavaa ihoa. Säärestäni meni nahka rikki, joka alkoi pakkasessa "vihotelä". Lavolassa oli myös lääkäri ja hän pani sääreeni jotain salvaa ja sanoi, että ei sidettä tarvitse avata ennenkuin sääri on terve.

Kolikkein mäki

Lavolasta jouduimme Viipuriin Kolikkoin mäkeen, jossa ensitöiksemme aloimme rakentaa kk-pesäkettä jäätyneeseen maahan. Eräänä päivänä kävin komppaniasta hakemassa lisää räjähteitä ja tulilankaa isojen kivien irrottamiseksi jäätyneestä maasta. Palatessani takaisin pienen metsikön kohdalla räjähti ilmassa ns. "Pitkä Pertan" ammus aivan lähelläni. En uskaltanut liikkua minnekään, vaan seisoin paikallani kun ympärilläni ropisi. Ajattelin, että jos pienikin sirpale osuu kassiini, joka on puolillaan herkistettyä kloraattia, toinen mantelin tasku täynnä dynamiittipötkyjä, toinen tasku puolillaan dynamiittinalleja, kädessäni vyhti tulilankaa.

Korkeimman varjelusta

Oli Korkeimman varjelu,

ettei sirpaleet osuneet. - Asuimme Kolikkoin mäessä erään omakotitalon kellarissa ja sääreni alkoi kutista ja avasin siteen. Se oli "pahan" näköinen. Ei muuta kuin yöllä jps:lle, jonka piti olla Kolikkomäen kansakoulun kellarikerroksessa. Päästyäni sinne oli taloon tullut ammus, jolloin koko yllä oleva kerros oli sortunut, haudaten siellä olevia ihmisiä alleen. Kulkiessani koululta menevää tietä alas, tuli vastaan pioneeri-komppanian mies ja kysyi, mistä minä tulini. Vastasin, että tuosta tulini mäkeä alas. Älä sitten mene siitä takaisin. Se on juuri miinoitettu, sanoi poika. -Taas Korkeimman varjelu. Löydettyäni jsp:n oli sinne juuri tuotu pahoin loukkaantuneita miehiä, jotka olivat jääneet talon kerroksen sortuman alle. Sanoin tutulle lääkärille (Henrik "Heikki" Bäckman), että hoi-

da noita ensin, minulla ei ole kiirettä.

"Kylmä Kalle"

Siinä sivummalla seisoesani astui ovesta sisään eversti Heiskanen "Kylmä Kalle" lähetteineen. Katseli hetken loukkaantuneita miehiä ja havaittuaan minut, tuli luokseni ja kysyi: "Mikäs teitä vaivaa?" Vastasin, että raavin Lavolan saunassa sääreni verille, joka alkoi vihoittelemaan ja että tulini tänne sitä hoitamaan. Eversti sanoi: "Olisi pitänyt hieroa saippuaa kutiseviin paikkoihin" ja kysyi lisäksi: "Millä lohkolla minä olen? Sanoin että Kolikkoin mäessä." Mikä siellä on tilanne? Vastasin, että emme ole siellä vielä ryssiä nähneet. Eversti katsoi minua tuimasti, kääntyi sitten katsomaan lääkärin työskentelyä.

Katri Tupamäki

Lottien toiminnasta Vammalan seudulla

**Katri Aarnio (Tupamäki)
Kellokosken sairaalassa
talvisodan aikana v. 1940
lääkintälottana.**

Suomessa ovat naiset osallistuneet maanpuolustustyöhön itsenäisyyden alkutaipaleelta lähtien. J. L. Runebergin runo "Lotta-Svärd" kertoo Suomen sodan 1808-1809 aikaisesta nuoresta naisesta, joka kulki sotajoukon mukana pitäen kanttiinia. Vapausodassa oli mukana muonittajia ja sairaanhoitajia, joita alettiin kutsua Lotta-Svärdeiksi. Kun sitten v. 1921 perustettiin naisten maanpuolustusjärjestö, niin sen nimeksi otettiin Lotta Svärd -järjestö.

Lottien toimintaa ohjasi Helsingissä Keskusjohtokunta, jonka puheenjohtaja oli Fanni Luukkonen. Lotat jakaantuivat piireihin, joita lopuksi oli 38. Tämän seudun lotat kuuluivat Etelä-Satakunnan piiriin, jonka keskuksena oli Vammala. Piirin puheenjohtaja oli Hilja Hemmo ja sihteeri Ina Rydman. Piiriin kuului 16 paikallisosastoa ja 48 kyläosastoa.

Lotta-Svärd Tyrvään paikallisosasto perustettiin ensimmäisten yhdistysten joukossa. Aluksi siihen kuului maalaistalojen emäntiä ja tyttäriä sekä virkanaisia ja myöhemmin jäseniä tuli kaikista yhteiskuntapiireistä. Johtokuntaan kuului pontevana puheenjohtajana Hilja Hemmo, varapuheenjohtajana Elsa Sarasto, sihteerinä Päivä Liakka ja muonituspäällikköinä Elin Ryti, Laina Reku sekä Irja Lehtinen.

Tyrvään lotilla olivat muonituksen laajin ja työteliäin sarka. Kohteita olivat suojeluskuntien juhlat ja harjoitukset, Ravannin leirillä Ulvilassa suoritettavat muonitukset, joissa miesvahvuus saattoi olla yli tuhatkin, lottien hiihtokilpailut ja juhlat, Satakuntalaisen Osakunnan kesäjuhla sekä monet muut tapahtumat. Oman lukunsa ansaitsee Vammalan seudulla järjestetty kurssitoiminta. Eri tehtäviin kaivattiin sodan aikana koulutettuja lottia ja ainakin kaksi lääkintäkurssia pidettiin seudulla. Tyrvään lotat

osallistuivat myös muualla pidettyihin muonitus- ym. koulutuksiin.

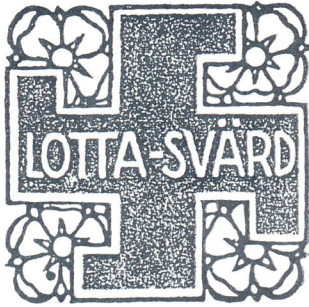
Rahavaroja hankittiin eri tavoin. Työilloissa tehtiin käsitöitä ja yhteisesti valmistettiin voittoja arpajaisiin, jotka olivat tärkeä toimintamuoto ansaitsemisessa. Voitot olivat hyviä ja arvat menivät kaupaksi. Esimerkkinä päävoitoista oli komea hevonen kumipyörärattainen sekä eräänä vuonna kapiokirstu täynnä tavaraa ja tämän voittaja sai pian miehekseen mukavan tohtorin, joten kapiot otettiin käyttöön. Seuratalo oli usein

lottien kokoontumispaikkana ja siellä säilytettiin astias- toa. Tosin ompeluseuroja pidettiin usein muuallakin. Eräänä tulolähteenä oli Lotta-kampaamo.

Sota-aikana lottia oli mitä moninaisemmissa tehtävissä. Muonituksia jouduttiin järjestämään joukkojen kokoontumiskeskuksissa, vartiotehtävissä oleville, koulutuskeskuksiin ym. Lääkintälotat olivat sotasairaloissa ja korjattiin sotilasvarusteita ja ommeltiin asepujuja, tehtiin kanttiinitöitä, myös ilmavalvonta ja puhelinkeskuksissa

Kuvassa mm. Päivä Liakka, Aili Uotila Metsäpirtillä. Kotimme, "Lauttakylä" ja kopukkakyyti. (Kuva Virpi Aaltosen).

Kanttiinilotat maastossa. Helvi Maijala (Salo), Sylvi Soini ja Virpi Sarasto (Aaltonen).

työskentely olivat tärkeitä. Toimistolotat työskentelivät suojeluskuntapiirin esikunnassa ja muissa kanslioissa. Myös sankarihautajaisten järjestelyt olivat lottien työtä. Tyrvällä emännät ja lotat leipoivat eri taloissa armeijalle leipiä. Kun melkein kaikki työkykyiset ja -ikäiset miehet olivat asepalvelussa ja useita kymmeniä lottia rintamakomennuksella, niin lottia tarvittiin monen työn suorittamiseksi ja kotirintaman pyörittämiseksi.

Paikallisosaston yhteyteen perustettiin 1930-luvulla tyttöosasto. Tarkoitus oli kasvattaa pikkulotista isänmaataan rakastavia kansalaisia, jotka myöhemmin jatkaisivat lottien työtä. Johtajina toimivat tarmokkaat lotat Martta Heinonen, Aili Hongisto, Esteri Salli ja Hilka Innola. Pikkulotat käyttivät lottapukua, jossa kaulukseen kiinnitettiin oma pikkulottien merkki. Heillä oli omat kokoontumiset ja toiminta enemmän tyttöjä kiinnostavaa, varttuneemmat lottatyötöset olivat isojen lottien mukana muonituksissa, kanttiineissa, keräyksissä ja myyntitoissa. Pikkulotta oppi, että kunnia-asia oli osallistua talokootyöhön oman maansa hyväksi. Moni tyttöosastossa kasvanut lotta uhrautui myöhemmin lähtemään komennukselle rintamatehtäviin.

Tyrvään naapuripitäjässä lotat toimivat samantapaisesti.

ti. Huittisista mainittakoon lottien kahvila-ravintola Lauttakylän linja-autoasemalla, jonka avulla paikallisosasto ansaitsi rahaa runsaasti. Karkku taas saavutti kautta maan kuuluisuutta Sorjastaan, joka aluksi oli kotinsa menettäneiden evakkolottien yhteisasuntona ja jatkosodan alusta v. 1941 lottien kurssi-paikkana. Siitä käytettiin nimeä lottien korkeakoulu. Sorjan opistossa pidettiin radio- ja viestikursseja, mutta myös muita lääkintä-, tyttötyön johtaja-, muonitus-, il-mavalvonta- ja huoltokursseja.

Tyrvään ja naapurikuntien paikallisosastot lähettivät useita kymmeniä lottia rintamakomennuksille. Lotta joutui noudattamaan komennuksella ollessaan kenttälö-tan sääntöjä, joissa määrättiin, että lotta pukeutuu aina lottavarusteisiin, lotalla on sotilasasioissa vaihtolovelvollisuus, työpaikalta poistuminen ilman lupaa oli kiellettyä ja oli liikkumisrajoituksia ym. kieltoja. Olot olivat usein hyvin puuttelliset ja jopa vaarallisetkin.

Liitän tähä kirjoitukseeni Vammalasta kotoisin olevan rintamalotan Virpi Aaltonen muistelman:

Lotta-Motti tuli kotiseuduilta

JR 36:n komentaja ev.ltn Hannes Raikkala ja II/KTR

12:n komentaja maj. Mauno Metsola saivat aikaan yhdes-sä puheenjohtaja Hilja Hemmon kanssa sen, että Tyrvältä lähti Lauttakylä-niminen vanha linja-auto lottineen kanttiiniksi etulinjaan. Ja ko-measti me tulimmekin erinomaisten johtajamme Päivä Liakan kanssa 15.9.1941 Metsäpirttiin. Meidän kanttiinijoukkoomme kuuluivat: Helvi Maijala Kiikasta, Lotta Knuutti, Sylvi Soini ja Aili Uotila Tyrvältä, sisarukset Terhi ja Virpi Sarasto Vammalasta sekä Irja Rekola Huittisista. Kodiksemme siel-lä saimme Juho Ahtiaisen talon. Se oli kuurattu ja kiilloit-tettu meitä varten. Illan tul-len kuitenkin huomasimme, että liikkuva "puna-armeija" oli pesiytynyt seinän rakoihin ja aloimme sitä nitistellä puukkojen kanssa.

Kanttiinimme kierteli aika-aulun mukaisesti Lauttakylällä etulinjoissa ja kauppa kävi kovasti. Myyntimatkat sujuivat hyvin ja aina meillä oli sotapoikia kuskeina. Vai-keimmilla keleillä matkat tehtiin hevosella. Myyntiartikkelieinamme oli korvike, pullat, pastillerit, kortit, paperit, kirjekuoret ja kynät. Majapaikassamme keitimme korvikkeen ja kaadoimme tonkkaan, itse leivoimme pul-lat. En ole kuullut, että muu-alla rintamalla lottakanttiini olisi ollut yhtä liikkuvainen. Myöhemmin kanttinimme siirrettiin pysyviin rakennuk-siin ensin Saarioisiin ja jäl-

keenpäin Korleeseen Lumi-suon laitaan.

En unohda tuota aikaa! Toivoin ja uskoin tekeväni sellaista työtä, josta peijat tulivat ankeassa, harmaassa ar-jessa iloisiksi ja joka auttoi kestämaan sodan vaikeutta. Lainaan lotta Päivä Liakan sanoja: "Nuo muistot Lotta-Mottimme ajoilta nykyttävät meille kuin kedon kukka-set, vaatimattomat kedon kukkaset".

Edelläoleva kertoo erään lottaryhmän toimista. Monet lotat tekivät toisenlaista työtä sodassa. Itse toimin lääkintälottana kenttäsairaalassa Rukajärven suunnalla. Siinä näki paljon kärsimystä ja nopea auttaminen oli tärkeätä.

Lottien määrä sodan lo-pussa v. 1944 oli 230.000. Yhteisissä töissä ja harrastuksis-sa kehkeytyi hyvä ystävyys ja oikea, reilu lottahenki. Kun Lotta-Svärd -järjestö 23.11.1944 valtioneuvoston määräyksestä lakkautettiin, oli se kuin kirveen isku lotille. Lotta oli heti aina valmis läh-tämään, tuli sai määräyksen ja silloin tuli käsky lakata olemasta ollenkaan lotta. Ei missään maassa ole ollut yhtä voimakasta naisten työtä ja panosta maanpuolustuksessa kuin Suomessa viime sotien aikana ja sen synnyttämässä ja kehittämässä Lotta-Svärd -järjestö täytti tehtävänsä isänmaan vapauden säilyttä-misessä.

Matti Leimu keväällä 1943.

Matti Leimu

Me kävimme "turistimatalla"

Oli kevät v. 1942. Olin aloittanut opiskeluni Tampereen Teknillisessä Opistossa. Kevään aikana alkoi Tampereella kuulua huhua, että Saksaan värvätään suomalaisia nuoria miehiä Saksan armeijaan. Kerroin tästä myöskin kurssitoverilleni Soinin pojalle Lempäälästä. Aluksi me keskustelimme vain tästä asiasta ja sitten asia alkoi yhä enemmän meitä kiinnostaa ja kun kumpikaan ei vielä ollut armeijassa käynyt, päätimme ilmoittautua Saksaan, jos meidät hyväksytään. Niin meidät kutsuttiin toukokuussa Helsinkiin, tutkittiin ja hyväksyttiin ja niin meille tuli lähtö kesäkuun alussa vieraan maan armeijaan. Näin alkoi minun kohdallani 2 vuotta kestänyt "turistimatka", joka oli sekä erikoinen että monivaiheinen.

kukseen Gross-Borniin. Sinne mahtui kerralla 2 divisioonaa harjoittelemaan. Täällä sopi sitten meidän "turistiryhmämme" suomalainen vapaaehtoispataljoona loppukoulutuksen.

Tuntematon päämäärä

Joulukuun alussa olimme sitten valmiita lähtemään kohti tuntematonta päämäärää. Niinpä juna vei meidät Varsovan kaupunkiin, jossa me siirryimme mukanaamme tuomiin (joka ryhmällä oli omansa) kuorma-autoihin. Jouluaatoksi saavuimme lopulta sitten Dnapetrovosiin. Täällä vietimme ikimuistettavan jouluaaton. Saimme ylimääräisenä ruo-

Mius-joen rannalla Ukrainassa.

Saksaan

Matka alkoi Helsingistä, "raivausleiriläisinä", ensin junalla Turkuun, josta saksalainen höyrylaiva Adler lähti kohti suurta seikkailua. Danzigissa astuimme Saksan maaperälle ja sieltä junalla pieneen Strahlsundin kaupunkiin. Tähän jäivät meidän siviiliasut. Viikon päästä matka jatkui saksalaisessa siviiliasussa junalla Berliiniin ja Prahan kautta Wieniin. Täällä tutustuttiin kasarmielämään. Yhtenä sunnuntai-ilta-päivänä saatiin nähdä kuinka kaunis kaupunki Wien on. Mutta matka jatkui. Palasimme ensin takaisin Strahlsundiin ja sieltä muutaman viikon päästä Pohjois-Saksassa olevaan suureen harjoituskes-

15.10.1941 valantekotilaisuus Gross-Bornissa.

Matkalla Itä-Kaukasuksessa.

päivän kuluttua lähdin sitten tavarajunassa palelemaan Puolan Lembergiin ja täältä sitten vihdoin ja viimein sairaalajunalla pääsin Saksaan pieneen Apoldan kaupunkiin. Sinne saavuini marraskuun lopulla. Täällä minua sitten leikeltiin muutaman kerran. Olin ainoa suomalainen tässä sairaalassa, mutta niin vain aika kului ja toukokuun alussa sain sitten jättää haikeat jäähyväiset Apoldan sairaalalle, jossa olin melkein puoli vuotta ollut. Kierreltyäni välillä jopa Itävallan puolellakin löysin patajoomamme vihdoin lepäämässä Ruhpoldingissa (pieni kylä lähellä Müncheniä).

ka-annoksen, jokainen n. 1/2 kg suklaata ja pakillisen hyvää rommitteetä. Joulumäntykin löydettiin ja illalla kirkkoherra Kurkiala piti aattohartauden. Joulupaketit Suomesta saimme kuitenkin jostain syystä vasta joskus vapun tienoilla. Parin lepopäivän jälkeen jatkoimme autoillamme edelleen matkaamme. Talvi oli jo saavuttanut meidät kovine pakkasineen. Niinpä meidän ryhmämme joutui ottamaan vuoden 1942 vastaan keskellä Ukrainan lumista ja tuulista aroa ja pakkasta oli noin 20 astetta. Automme oli jäänyt paksuun lumeen.

Mius-joki

Tammikuun puolivälin jälkeen olimme sitten saapuneet ensimmäiseen päämääräämme pienen Mius-joen rannalle, jossa sitten kävimme puolustussotaa huhtikuun loppuun saakka. Itäisen vihollisen lisäksi jouduimme myöskin lujille pakkasen ja ainaisen itätuulen kanssa ja ei ruokakaan liikoja ollut. Hirssikeittoa päivästä päivään. Toukokuusta heinäkuun puoliväliin saakka olimme edelleen tämän pikkuisen joen länsirannalla kuitenkin vähän etelämpänä. Tämä aika oli sellaista hiljaiseloa molemmiin puolin rintamaa.

Kohti Kaukasusta

Saksa valmistautui v. -42 suureen kesähyökkäykseen ja

meidät siirrettiin rintamalinjan taakse jatkokoulutukseen ja saamaan lisäaseistusta. Noin 3 viikon koulutusjakson jälkeen olimme valmiita uusilla aseilla ja kuorma-autoilla varustettuna jatkamaan matkaamme kohti Länsi-Kaukasusta ja tämä tapahtui 10.8. Kolmessa vuorokaudessa ajoimme n. 700 km ja sen jälkeen olimme Viking-divisioonamme kärjessä. Täältä me lähdimme 17.9. kohti itä-Kaukasusta ja ajettuumme n. 500 km olimme jälleen koko Saksan eteläisen armeijan etujoukkona, sen tarkoituksena oli valloittaa Neuvostoliiton suurimmat öljyseudut ja Bakun kaupunki, mutta haaveksihan se jäi. Pysäys tuli n. 600 km:n päähän Bakusta. Taistelut olivat täällä hyvin verisiä ja meidänkin pataljoonan taisteluvahvuus meni alle 200 miehen. Viimeisessä onnistuneessa hyökkäyksessä 16.10. sain minäkin sitten osuman eli räjähtävän luodin oikeaan käteeni ja niin alkoi minun "turistireisuni" viimeinen osuus.

Sairaalaan

Ensin moottoripyörällä ja sitten ambulanssilla Mineraly-Wodiin, jossa pantiin käsi kipsiin ja sen jälkeen vanhalla Junnalla (lentokone) 4 tunnin ajo Zaporotzeen (kaupunki Dneprin varrella). Siellä sain lahjaksi malariakuumeen sairaalassa ja niin minut siirrettiin jälleen lentokoneella Kiovaan. Muutaman

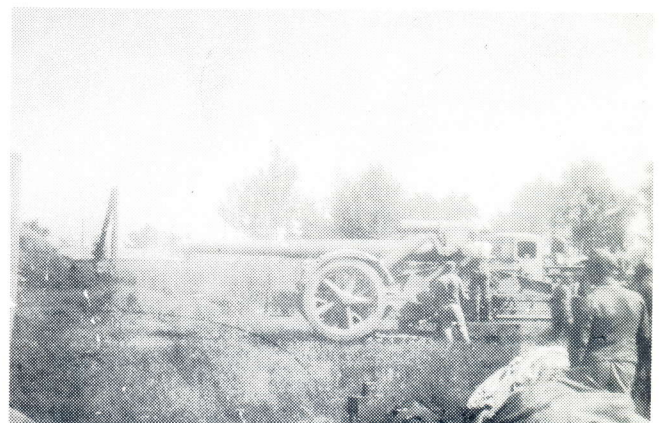

Apoldov-sairaala Itä-Saksassa.

Suomeen

Pian sen jälkeen pataljoonamme lähti junalla kohti Suomea ja Tallinnasta tultiin meren yli laivalla Hankoon, jossa olimme kesäkuun 1 päivänä. Näin päättyi tämän pojan vaiherikas ja yllätyksiä

täynnä oleva "turistieissu" ja matkaa kertyi yhteensä n. 12000 km. Matka tapahtui moottoripyörällä, autolla, laivalla, lentokoneella, panssarin päällä istumalla, milloin kävellen, juosten, kontaten tai jopa ryömimällä.

Raskas tykki.

Onni Kallio

Terveisiä Karjalan tasavallasta

Kirjoittaja hotelli Karjalan parvekkeella.

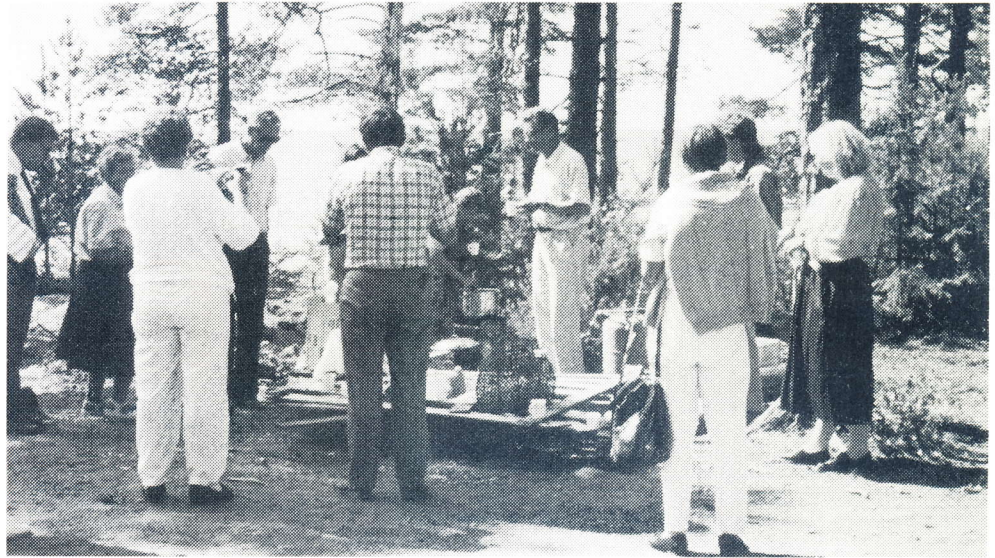
Viimeaikaisten konsensus-ten takia on kanssakäyminen rajantakaisten sukulaiskan-sojen kanssa käynyt huomattavasti aikaisempaa helpommaksi. Elämä on vapautunut myöskin entisessä sosialismin "ihannevaltiossa". Päätimme käydä katsomassa ja meitä lähti 16.7.92 vajaan parinkymmenen hengen ryhmä Lauhamon bussilla kohti Karjalaa.

Ränsistynyt Sortavala

Tieosuus rajalta Sortavalaan oli työn alla ja kuoppainen. Kuskimme Kallion Juha ajeli 20 km:n tuntinopeudella ja meille se oli todellista lanti-ohierontaa.

Sortavalassa eli se venäläisväestö, jonka Stalin sinne aikoinaan siirteli. Kaupunkiin oli rakennettu uusia taloja. Suurin osa kuitenkin oli suomalaisten rakentamia ja nyt jo pahasti rappeutuneita. Puistot olivat hoitamattomia ja nurmikot leikkaamatta. Järjestelmällinen katukaupustelu oli kiusallista. Jatkovasti joku oli kauppaamassa Valamo-kirjaa, karttaa, korttisarjaa tms.

Vietimme Sortavalassa kaksi yötä. Majapaikaksemme saimme entisen suomalaisen teollisuusmiehen kesähuvilan läheisestä saaresta. Sitä isännöi nykyään venäläinen aviopari, joka omiana yrityksenään hoiti majoitustoimintaa. Huvila sopikin siihen tarkoitukseen kohtalaisen hyvin.

Kahvitauko Laatokan rannalla.

Vieraanvarainen Tshalan-kylä

Sortavalasta ajoimme Aunuksen kautta Petroskoihin, jossa majoituimme Hotelli Karjalaan. Tuloamme oli odoteltu jo useamman tunnin ajan. Meillä oli kaikilla omat vastaanottajamme hotellin edessä. Eräs perhe vietiin suoraan kotimajoitukseen. Me toiset jäimme hotellimajoitukseen. Kirjoittajan tuttavat, äiti ja tytär, asuivat

20 km:n päässä Tshalnassa. Tshalna on harmaa kylä. Rakennukset ovat vanhoja ja ränsistyneitä valtion vuokrataloja. Niiden välissä olevasta maatilusta on jokainen neliö viljeltynä. Niissä viljellään juurikasveja ja perunaa. Löytyypä jostakin pieni muovinen kasvihuonekin, jossa kasvatetaan tomaatteja. Näin saadaan omatoimisesti helpotusta ruokamenoihin, jotka viime aikoina ovat nousseet hurjasti. Sisältä nämä asu-

mukset ovat siistejä. Asukkaat ovat kunnostaneet itse omalla kustannuksellaan niitä. Katot ovat puhtaan valkoisia ja seiniä koristavat kauniit tapetit. Lattiapalkit kyllä notkahtelevat, mutta ehjät matot peittävät pienet kuopat ja kynnykset.

Perheissä, joissa vierailimme, puhuttiin suomea. Vanhemmat puhuvat hyvin, nuoremmat vähemmän. Kielikysymystä on ohjailtu entinen elämänmeno. Nykyään Suo-

Eräs Valamon kunnostettu kirkko.

Kuva Petroskoista (Äänislinna) Lotta Liisi Männistö (Kallio) kuvassa rappujen alapäässä. Hän asui tässä talossa v. 1941-1944 toimien silloin puhelinvälittäjänä.

men kieltä opiskellaan hyvin paljon sekä kouluissa että yksikseen. Vieraanvaraisuus on erinomaista. Saimme kuulla, että kun he saavat vieraita, he turvautuvat naapuriapuun. Kaikkea lainataan ruokatarpeista pöytiin asti. Näin sitten katetussa pöydässä on herkullista syötävää. Saimme itse tämän kokea. Vaikka palikat ja eläkkeet ovat pieniä ja hinnat nousseet, ihmiset ovat iloisia ja tyytyväisiä. He ovat vähään tyytyväisiä. Suurin syy tyytyväisyyteen on se, että enää ei tarvitse pelätä.

Uusia kokemuksia kirkossa

Sunnuntaina kävimme kirkossa. Lähdimme sinne jo tunteja ennen jumalanpalveluksen alkamista, koska tiesimme kirkon täyttyvän. Kirkon vieressä oli seurakuntatalo, jonne poikkeutimme kahvipaketimme ym. pikkupaketimme.

Ev.lut kirkko on pieni puutalo, mutta se sopi hyvin tarkoitukseensa. (Entinen kirkko on museona, eli niinkuin oppaat täällä sanovat: "otettu muihin tarkoituksiin"). Päätyyn oli kiinnitetty puinen risti, joka ilmensi talon tarkoituksen. Astuessamme etuoven kautta sisään, jouduimme kävelemään saarnatuolin ja alttarin välistä. Kirkko oli aivan täynnä. Ainoastaan kolmessa oikeanpuoleisessa eturivin penkissä oli vähän vapaata tilaa. Katselin tilannetta hieman hölmistyneenä.

Silloin eräs neljännessä penkirivissä istunut mies sanoi minulle osoittaen penkkiä. "Tässä on teidän paikkanne". Meille suomalaisille oli varattu kolme ensimmäistä penkiriviä.

Aivan uutta oli että ennen jumalanpalveluksen alkua kansa veisasi virsiä omasta tahdostaan ilman urkusäestystä. Joku aina ehdotti, mikä virsi veisattaisiin. Näin siinä ennätettiin veisata 4-5 virttä. Ennen alkua tuotiin vielä lapsia ja vanhempiakin kasteelle. Samoin toimitettiin ruumiinsiunaus kolmelle aika-kojalle sitten muualle haudatulle ruumiille. Siunaushiekka annettiin pienessä pussissa omaisille vietäväksi vainajan haudan päälle. Pienessä seurakuntasalissa meille tarjottiin kirkkokahvit jumalanpalveluksen päätyttyä. Samalla saimme kuulla seurakuntalaisten kokemuksia siitä ajasta, jolloin tällaiset kirkolliset menot olivat rangaistavia tekoja.

Ystävällinen Petroskoi

Petroskoissa asuu noin 280 000 henkeä. Vanhassa keskustassa komeilee vielä mm. Otto-Ville Kuusisen upean valkoinen palatsi. Samoin siellä on löydettävissä puisia asuintaloja, joissa 50 vuotta sitten meikäläiset pitivät majaansa.

Uusin asuinalue sijoittuu Äänisen rannan pohjoiskaaralle. Sinne on asemakaavoitettu ja rakennettu aivan uu-

denaikainen kerrostaloryhmä kaikkine palvelukeskuksineen. Alue näyttää väljältä ja viihtyisältä. Se on täysin verrattavissa mihin tahansa suomalaisenkin asutustaajamaan.

Ihmiset olivat kauttaaltaan hyvin pukeutuneita ja siistejä. Rikkinäisiä "farkkuja" ei näkynyt kenelläkään. He olivat hyvin ystävällisiä ja avuliaita meikäläisiä kohtaan. Suomen kielen taito on yleisempää kuin mitä tilastot kertovat.

Pietarhovissa kajahti Maamme-laulu

Pietarista teimme kotiillähöpöpäivän aamuna pikavierailun Pietarhoviin n. 30 000 asukkaan kaupunkiin Suomenlahden eteläpuolella. Tässä entisessä keisarillisessa linnassa, joka nyt on muse-

ona, välkehtivät kullat ja suihkuavat vedet. Astuessamme portista sisään kajautti torvisoittoakunta komeasti "Maamme"-laulun. Mikä huomionosoitus meille! Maamme-laulu soi niin oikeaoppisesti, että sellaisena sitä harvoin ulkomailla kuulee.

Kotimatalla meitä seurasi valtakunnan rajalle asti tuttu "myymäläautojen" letka, jotka heti automme pysähtyttyä ryhtyi kaupantekoon. Pääartikkelina oli vodka sekä nättejä nukkeja, jotka tuntuivat käyvän kaupaksi meillekin. Matkamme ei siis ollut mikään edustusmatka. Ei kauppa-eikä kumarrusmatka. Se oli tutustumiskäynti suoraan sikäläiseen ytimeen, suomensukuisten kansojen elämään. Omaa elämäämme matka rikastutti huomattavasti.

Petroskoin vanhoja puutaloja.

Heikki Koivuranta

Heimopataljoona

Syksyllä 1942 sain siirron Karjalan korvesta kauniin Savonlinnan lähituntumaan Aholahteen Saimaan rannalle. Siirryin perustettavaan Heimopataljoona 3:een.

Savonlinnassa

Koulutus oli tehokasta ja monipuolista. Jos ei oltu jätillä sulkeisharjoituksissa, silloin oltiin maastossa. Tulokset koulutuksesta alkoivat näkyä yllättävän nopeasti. Se oli hyvin ymmärrettävää, sillä heimoveljet eivät olleet alokkaita. Kaikilla heillä oli jo jonkinlainen sotilaskoulutus Venäjän armeijassa. Heistä suuremmalla osalla oli jopa pidempi koulutus kuin suomalaisilla. Poikkeuksen tekivät ne nuoret, jotka eivät olleet ehtineet saamaan kunnollista sotilaskoulutusta ennen rintamalle joutumista. Sotilaskoulutuksen alkeet Neuvostoliitossa annetaan jo koulun alaluokilla. Nuorimmat eivät olleet kun seitsemäntoistavuotiaita. He olivat armeijaan joutuessaan todella nuoria, koska heistä oli ehtinyt jo useimmat olla toista vuotta vankina. Suurimman työn koulutuksessa teetti komentosanojen ymmärtäminen, koska heitä oli aikaisemmin komennettu vain venäjäksi. Heidän tietämyksensä mukaan Neuvostoliitossa ei ollut yhtään suomenkielisiä joukko-osastoa. Parhaiten heistä suomenkielen hallitsivat inkeriläiset. He puhuivat ihan sujuvasti suomea.

Aholahti

Patajoona oli armeijan ylimmällekkin johdolle hyvin

mielenkiintoinen joukko. Jo koulutuksen alkuaikoina marsalkka vieraili Aholahdessa.

Pataljoona oli järjestäytyneen katselmusta varten Aholahden jätillä. Marsalkka huomasi rivissä vanhan sotaherran, hänkin ilman arvo-merkkejä. Hän oli tosi sotilaallinen ryhdikäs tsaarinaikainen ratsumestari. He olivat aikoinaan kuuluneet samaan plutunaan Venäjän armeijassa. Ratsumestarilla oli tosi hieno käytös. Hän oli iso komia mies, vielä vanhanakin oli hänellä ryhti säilynyt.

Mannerheim

Marsalkka puhutti useampaa heimoveljeä, seurasi myöskin suljetun harjoituksia suurella mielenkiinnolla. Harjoitusta käytiin myöskin ryhmien puitteissa, ollen koulutusta samalla niin ryhmän miehille kuin johtajillekin. Marsalkka löysi toisesta komppaniasta hyvin mielenkiintoisen heimoveljen. Samainen heimoveli komenteli ryhmäänsä määrätietoisesti ja selvällä suomenkielillä. Marsalkka kysyi häneltä, että kuinka on mahdollista, kun te hallitsitte kaikki suomalaiset komentosanat ja puhutte niin selvää suomea. Ryhmänjohtaja antoi tyhjentävän vastauksen: ” Olen syntynyt ja aikuiseksi kasvanut Kiikan pitäjässä, siksi osaankin suomenkieltä, nimenikin on supi suomalainen Nurminen. Kävin aikamani Tuusulassa aliupseerikoulun enkä ole vielä 12 vuoden aikana siellä saamiani oppeja unohtanut”. Nurminen oli niitä Amerikasta värvättyjä, jotka oli kutsuttu Neuvostoliittoon tekemään sinne maanpäällistä paratiisia. Marsalkka pyysi Nurmista sivummalle muun seurueensa mukana. Siellä sitten tuli Nurmisen elämä paperille. Hän oli varmasti jo lyhyen elämänsä aikana ehtinyt paljon kokea ja näkeä, sekä tullut petetyksi lupauksilla.

Koivuranta - vääpelit neuvottelivat

Ensimmäisessä komppaniassa oli vääpelinä kantaväepeli Seppänen. Sain häneltä paljon arvokasta tietoa vääpelin tehtävistä, varsinkin nopeasti uudistuvasta toimistotyöstä. Paperisota oli kovaa vauhtia lisääntymässä armeijassakin. Pitikin laatia jos jonkinlaista tilastoa ja ne piti määräaikaaisesti toimittaa esikuntaan. Vääpeleillä olikin usein yhteisiä palavereja, joista aiheutui lisätyötä. Oli aika yleistä, että me niitä yhdessä Seppäsen kanssa pohdimme. Seppänen olikin jo vanhempi, hän oli jo nelissäkymmenissä. Seppänen oli syntynyt Pietarissa ja oli täysin venäjänkielentaitoinen, koväääninen, lyhyt, lihava, oikea vääpeli Ryhmy. Hän näytti joskus mallia komppanioiden vääpeleille kuin käskynjako pidetään kahdella kielellä. Ensiksi hän piti suomeksi ja sitten venäjäksi. Häneltä se kävi, koska hänen äidinkielenensä oli venäjä. Hän tekikin heimoveljille selväksi, että ei häntä pystytä venäjäksi haukkumaan. Muisti hän aina varoittaa heimoveljiä kehtään kouluttajaa haukkumasta ja puhumasta missään tilaisuudessa venäjää. Pataljoona on suomenheimoisista

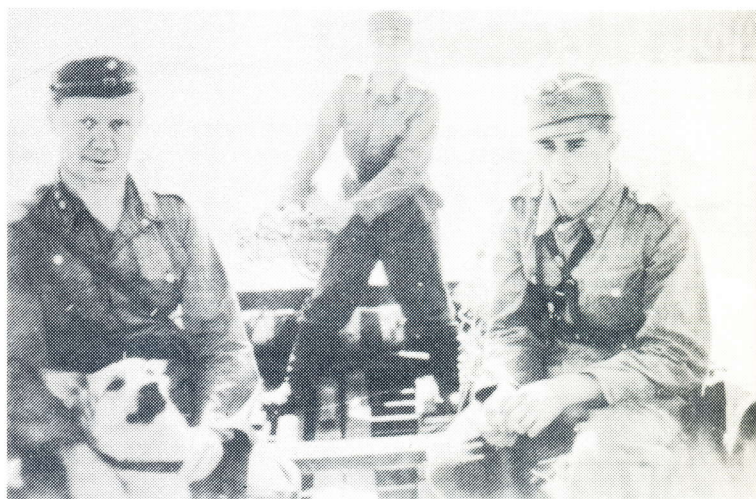
miehistä kokoonpantu ja on Suomen armeijaan kuuluva sotilasyksikkö.

Tunnusmerkki

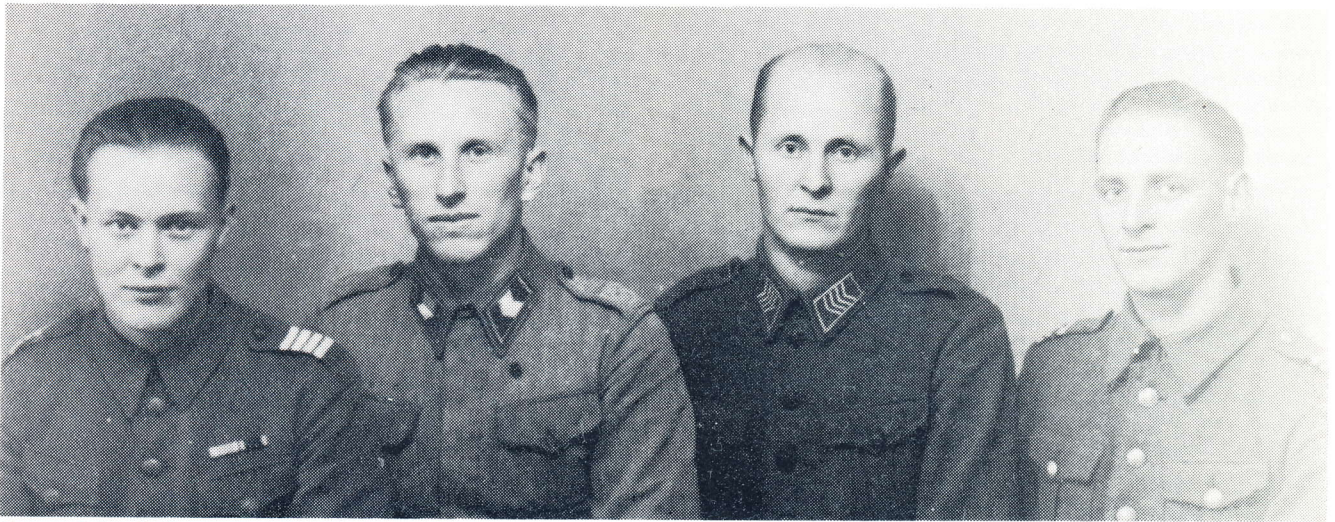
Rintamalla heimoveljen mielialojen seuranta oli suomalaisille jo turvallisuusyistäkin pakon sanelemaa. Heimopataljoonaan kuuluville tuli oma tunnusmerkki, lakin vasemmalle sivustalle pyöreä halkaisijaltaan noin kolmesenttinen sinivalkoinen metallinen laatta. Tunnus oli pakollinen kaikille pataljoonaan kuuluville, myöskin suomalaisille.

Ylennykset

Heimoveljistä ryhmänjohtajat ylennettiin alikersanteiksi, heimoupseerit saivat komentohihnan käyttöönsä. Heimoveljet saivat myöskin tilaisuuden suomentaa nimensä. Tosin heistä suurella osalla olikin suomalainen nimi varsinkin inkeriläisillä. Keväällä alkoi kuulua ennakkotietoa rintamalle lähdistä. Koska jo syksyllä koulutuksen alettua oli ilmoitettu, että koulutus tulee kestäämään kuusi kuukautta. Suomalaisista oli hyvin kiinnostavaa saada tietää, mille rintamalle Heimopataljoona tullaan sijoittamaan. Suomalaiset toivoivat, että päästäisiin Kan-

Heimop. 3:n komentaja everstiluut. Mäntylä. Vuoksen ylitys 1944.

Suomalaisia heimopataljoonan aliupseereita.

nakselle. Jännittävää oli suomalaisille upseereille ja aliupseereille mennä heimoveljien kanssa rintamalle.

Saksa itärintamalla

Saksan voimavarat olivat huvonneet itärintamalla arojen kovaan talveen. Samanaikaisesti alkoi myöskin Suomen asema heikentyä, koska ei meillä ollut tukena kuin häviämään tuomittu Saksan armeija. Monesti heimoveljet iltaisin yhdessä pohtivat omaa asemaansa. Lähtivät siitä, että mikä tulee olemaan heidän kohtalonsa jos Saksa ja Suomi siinä rinnalla sodan lopullisesti häviävät. Osasivat jo silloin aavistaa, että ei heitä tulla päähän taputtamaan, kun käyvät sotaa suomalaisina omaa isänmaatansa vastaan. Kyllä sen saivat suomalaiset kouluttajat monesti kuulla kun veljet joukolla pohtivat omaa asemaansa meidän yllättäin mennessä illalla tupiin.

Suur-Suomi

Heimoveljet kävivät kovaa väittelyä keskenään tulevasta kohtalostaan. Osa heistä vielä silloin uskoi Saksan-Suomen voittoon ja haaveilivat tulevasta Suur-Suomesta. Veljet tajusivat, että jos he alkavat puheissaan esiintyä suomalaisvastaisesti, tulee heille siirto takaisin vankileirille. Näin olikin jo muutamien kohdalla tapahtunut. Siinä vaiheessa ei ollut mitään mieltä mennä takaisin vankileirille. Oli siinä monella kommunistiaatteellisella

heimoveljellä miettimistä että mitä tehdä. Koska oli todennäköistä, että sota tulee vielä vuosia jatkumaan.

Rintamalle

Keväällä sekin päivä koitti, kun käskynjaolla ilmoitettiin päivä, koska pataljoona lastataan junaan Savonlinnan asemalla. Lähtöpäivää edellisenä iltana pidettiin läksijäiset kaupungilla ja aamulla oli tiin huonossa kunnossa.

Metsäpirtti - Viisjoki

Juna- ja sen jälkeiseen marssimatkaan meni pataljoonalta noin vuorokausi. Pataljoona oli siirtynyt Metsäpirttiin Viisjoen rannalle. Alue oli jo vanha rakennettu majoitusalue. Siellä olikin kaikki valmiina. Majoituumme alueella oleviin pahvitelttoihin. Paikka oli ihanteellinen kesäpaikka, missä joki kierteli syvällä uomassaan. Koko alue oli kivetöntä hiekkakangasta. Joen rannoille oli rakennettu korkeita kaihteita, joilla oli liukuja ja niillä oli tosi suuri nautinto laskeella laskiessa syntyi hirvittävä vauhti ja sen voimasta meni syvälle jokeen.

Tapparanlohko

Päivisin käytiin pienempinä ryhminä tutustumassa etulinjaan, matkaa sinne oli noin kymmenen kilometriä. Edessä oleva rintamalohko oli nimeltänsä Tapparanlohko. Oli viisasta tutustua lohkon tukikohtiin, ennenkuin otetaan rintamavastuu. Aloitteestani

alettiin komppanian leirintäalueella pitämään iltaharjauksia. Komppanialta kävi virrenveisuu aivan mallikkaasti kun oli saatu muutama virsikirja.

Etulinjassa

Heimopataljoonan suomalaiset upseerit ja aliupseerit elivät elämänsä jännittävimpä hetkiä. Oli suuri arvoitus, että mitenkä etiset neuvostoarmeijan sotilaat tulevat käyttäytymään kun ase pitää suunnata kohti entistä aseveljeä.

Kun pataljoona sitten sai asemat haltuunsa jo ensimmäisen tunnin aikana, vihollinen tiesi, että Heimopataljoona on siirtynyt etulinjaan. Tuntui käsittämättömältä, että mistä vihollinen oli saanut siitä tiedon. Vihollisen kovaääniset huusivat, että tulkaa takaisin omienne luo ja tuokaa ne suomalaiset lahtarit mukanaan. Emme tule teitä rankaisemaan, vaikka olettekin tietämättömyyttänne liittyneet Mannerheimin-Tannerin rikoskoplaan. Kovaääniset toistivat sitä ja käyttivät vielä paljon lisähoukuttumia kertomalla, että teitä odottaa vaimot, äidit, lapset ja morsiamet. Heillä kaikilla on ikävä teitä.

Loikkaarit

Kun nyt heti tullette, niin pääsette heti lähtemään lomalle rakkaimpienne luo. Niiden lupauksien seurauksena kolme heimoveljeä loikkasi naapurin puolelle. Loikkauksien jälkeen olo linjassa tuli täysin kestävämmäksi. Paineet kävivät suomalaisille

ylivoimaiseksi. Ei siksi, että vihollinen olisi tulittanut, päin vastoin he ampuivat hyvin vähän ja heidän aseensa oli suunnattu kohti taivasta.

Tulitus suomalaisten asemia kohti oli täysin loppunut, koska he odottivat lisää loikkareita, eivätkä halunneet vaarantaa heidän henkiään. Olivat purkaneet miinakenttiänsäkin asemiansa edustoilta. Oli pelättävissä, että heimoveljiä lähtee isompi joukko ja voivat toteuttaa sen vihollisen kehoituksen ja vievät suomalaiset mennessään. Olikin viisaampaa siinä vaiheessa vetäytyä nopeasti pois etulinjasta. Vetäytyminen tapahtui jo seuraavana iltana. Loikkareita ei ollut enempää, vaikka vetäytymisen aikana olisi siihen ollut hyvä tilaisuus.

Pataljoonan matka suuntautui Lempaalaan. Majoitautettiin etulinjan läheisyyteen.

**Kapteeni Laakso
2. komp. päällikkö**

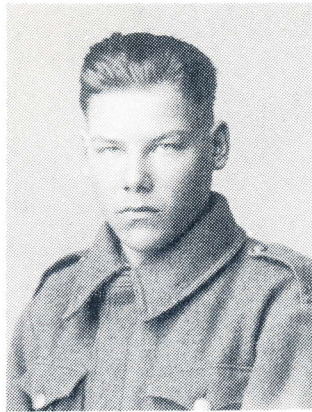
Muutamia vuosia vapaus- sodan jälkeen hämäläisessä torpparipitäjässä syntyneenä minulle on jäänyt ensimmäisinä muistikuvina monia kertomuksia maamme itsenäistymiseen johtaneista tapahtumista. Keskusteluja käytiin kotini pirtissäkin muistaakseni melko kiihottomasti, vaikkakin osallistujina saattoi olla vapaus sodan molempia osapuolia, isänikin ollessa oman vaiherikkaan pakomat- kansa jälkeen yhtenä osallistujana valkoisten saapuessa kotipitäjäni huhtikuun loppupäivinä.

Vapaaehtoista maanpuolustustyötä

Vapaaehtoisesta maanpuolustustyöstä aloin tajuta jotta- kin varsin varhaisessa lapsuudessa. Paikallisella suo- jeluskunnalla kun ei ollut omia harjoitustiloja, pidettiin harjoitus- kun muutkin tilaisuudet kotini avarassa pihara- kennuksessa ja kotini nave- tantakaisella pelloll asuoritet- tiin monet ammunnat korke- an ”Vasikkahaan kallion” muodostaessa hyvä suo- javal- lin ampumataulujen taakse. Isän ja äidin kymmenen vuot- ta vanhemman veljen ja kol- men sisaren myötä kasvane- na huomasin olevani mukana paikallisen Sk. poikaosaston toiminnossa erottamattoman kasvinkumppanini, naapu- rinpojan, Humalojan Jukan kanssa. Vaikkakin Jukan isä ja minun isäni olivatkin va- paussodan aikana joutuneet eri puolille, ei se myöhemmin tuntunut haittaavan talojen välillä tapahtuvaa monen- moista yhteistyötä, hevoslai- nat ja koneavut Humalojaan olivat tavanomaisia Humalo- jan korvatesa lainat omalla tavallaan. Mieleeni on myös- kin jäänyt monet navetanta- kaiset Jukan kanssa suorite- tut luvattomat ampumahar- joitukset, joista saatiin jopa korvillekin ja kielto harjoit- tusten jatkamisesta. Vapaus- sodan jäljiltä löytyi kuitenkin patruunoita ja annetut kiellot tahtoivat unohtua. Kun jat- kosodan ensimmäisen joulun alla kuulin Humalojan Jukan kaatuneen Äänislinnan val- taustaistelussa, tunsin menet- täneeni läheisimmän lapsuu- teni kasvinkumppaneista.

Aaro Olavi Pajari

Suojeluskunnan saatua omat toimitilat ei kanssikäy-

Heikki Ylinen

minen Pohjois-Hämeen silloi- sen Sk. päällystön kanssa suinkaan loppunut. Kotini oli syrjäpitäjän kestiekvaritalo- na kievarilaitoksen loppumi- seen -30 luvun puoliväliin asti. Niinpä pitäjällä harjoituk- sia pitäviä piirin henkilöstöä yöpyi usein kotonani. Piiri- päällikkönä -30 luvun alku- puolelle toiminut jääkäriup- seeri Onni Purhonen kertoili iltaisin kotini pirtissä omia kiintoisia muisteloitaan ja hä- nen jälkeensä piiripäälliköksi tullut, myöhemmin legendaar- isen maineen saanuttan eversti, myöhemmin kenraali Aaro Olavi Pajari toi useita värikkäitä iltapuhteita kotini pirttiin.

Paavo Nurmi

Piiripäällikkö Pajarin mu- kana tuli Pohjois-Hämäläi- seen maanpuolustustyöhön luonnollisesti uusiakin piir- teitä, joskin toiminta varmasti oli ollut vertailua kestävää koko maatakin ajatellen. Sk. poikatyön kohdalla Hämees- sä taidettiin olla edelläkävijöitä kun alettiin kouluttaa

Ryhmän- ja joukkueenjohtajiksi valittuja suo- jeluskunta- poikia koulutettiin vanhempien suo- jeluskuntalaisten toi- mesta tehtäviinsä mahdollisimman monipuolisesti. Maas- tokoulutuksen perustana oli suunnistustaito.

Sotilaspojat valmistavat häikäpöntön polttoainetta.

Heikki Ylinen

Suojeluskun

poikatyöhön johtajia poikien keskuudesta. Niinpä minäkin havaitsin kesällä 1935 olevani yhtenä osallistujana kaksi- viikkoisilla ryhmänjohtaja- kursseilla Etelä-Pirkkalassa. Kurssin jatkuessa talvella Messukylässä ja seuraavana kesänä leiripäivien yhteydes- sä Pälkäneellä. Kuri ja järjes- tys oli mallikelpoinen ja kou- lutus osanottajien iän huomi- oonottaen tiivistä, mutta nähdäkseni myöskin tehokas- ta. Olihan kouluttajina usei- takin hyviä poikatyöhön kuin myöskin miehistön koulutus- seen perehtyneitä henkilöitä. Erikoisesti on mieleeni jäänyt kaksi silloista Pohjois-Hä- meessä toiminutta sotilasoh- jaajaa, jotka myöskin toimi- vat kurssien johtajina. Jussi

Kirjavainen, joka vielä pit- kään sotien jälkeen kirjoitteli urheilupakinoitaan parillakin nimimerkillä Aamulehteen ja Jussi Leimun, joka kohtasi sankarikuoleman talvisodan Tolvajärvellä Aaro Olavi Pa- jarin joukoissa. Kävipä itse Paavo Nurmikin meitä Etelä- Pirkkalassa tervehtimässä, ollen nämä pari päivää jää- neet erään nuoruutemme ko- hokotina meidän kaikkien mukana olijoiden mieliin.

Kalle Liihala

Isäni kuolema keväällä 1937 aiheutti muutoksia elä- mään. Ei yksin siirto miehis- töön hieman kai alaikäisenä, vaan seuraavana vuodenvaihteen muutto Tyrvälle toi siirron Satakuntaan ja Tyr- vään Suojeluskuntaan, jota Liihalan Kalle mielestäni kovalla, mutta oikeudenmukai- sella kädellä luotsasi. Liiha- lan johtamisperiaatteisiin kuului ajan tavan mukaisesti, että järjestöön liittyminen oli vapaaehtoista, mutta toiminta sitä ei enää ollutkaan, vaan harjoitus ja muuhun toiminta- an ja myöskin kuriin oli kaikkien mukauduttava. Tä- hän saimme me tyrväläiset omakohtaisen opetuksen Ra- vanin kesäleirin yhteydessä. Leirille oli menty junakulje- tuksena juhannuksen alla sunnuntaina ja leiripäivät kestivät seuraavaan sunnun- taihin, leirin päättyessä komeaan maakuntajuhlaan. Lau- untaina oli kuitenkin Mus-

kertoivat tähytyspallon tarkoituksen, todeten naapurin ilmeisesti pallosta käsin seurailevan, mitä tällä puolen rajaa puuhaillaan. Eipä itäinen suurvalta muutoinkaan ollut kovin tarkka rajan sijainnista, punatähtisten lentäjien vieraillessa jopa Muolaan korkeudella. Lokakuun kuudennen päivän iltana oli kai linnoitusmiesten järjestämänä tanssit Kangaspellon kylässä, joka oli yksi Muolaan venäläiskylistä. Silloinen "hitti" heili karjalasta soi parhaillaan, kun kolme paikalle saapunutta sotilashenkilöä alkoi jakaa paikallisille reseviläisille Yh. määräyksiä. Mieliala oli matalalla ja juhلاميeli poissa, tanssien päättyessä kenenkään käskemättä.

miehiä Reposaassa olevalle rannikkotykkijaokselle, komennuksen ollessa kai lähinnä keskeneräisten varustelutöiden teko. Muistan siellä olleen miehiä useistakin Satakunnan pitäjistä, jopa reposaarelaisiakin, joiden kanssa olimme yhdessä linnoittaneet Karjalan kannasta muutama viikko aikaisemmin. Majointus oli Reposaaren kansakoululla, tykkiasemien sijaitessa kapeahkon metsäkaistaleen takana. Päivät kuluivat kaapeliojien kaivuussa ja suoja-kaivantojen rakentelussa ja taisimmepa pyrkiä jopa mukaan harjoitustoimintaan, vaikkapa ei se meidän tehtäviimme olisi kuulunutkaan. Saimmepa olla seuraamassa tykeillä ehkä ainoan kerran suoritettua kovapanosamuntaa, tykkien ampuessa muutman laukauksen hinaajan hinaamaa maalilauttaa kohden. Päivien kuluessa komennusmiesten määrä väheni, mutta olihan meitä siellä vielä vähäinen joukko talvisodan puhjetessa, vääpelin tullessa marraskuun viimeisen päivän aamupäivällä patterille, ilmoittaen, että venäläiset ovat aamuhämärissä ylittäneet monin paikoin maamme rajat. Talvisota oli alkanut.

Lähtö Leipäsuon asemalta

Edelläkerrotun illan tapahtumia seurasikin vilkastuvaa toimintaa, suojajoukkomuodostelmien siirtyessä rajaseudulle. Sotilaat alkoivat osallistua keskeneräisten puolustuslaitteiden rakentamiseen ja me vapaaehtoiset linnoittajat saimme paluukäskyn, matkan kotiin alkaessa aamuyön tunteina kymmenes lokakuuta Leipäsuon asemalta junalla, joka samanaikaisesti oli tyhjentymässä keskityspaikalleen siirtyvistä sotilasta. Parivuorokautisen vaiherikkaan matkan jälkeen olimmekin Tyrvällä ehtiäksemme sopivasti "juoksupojiksi" paikallisen Yh:n alkaessa seuraavana iltana ja yönä.

Talvisota alkaa

Marraskuun puolenvälin aikoihin koottiin komennus-

Reposaari

Reposaarelta on mieleeni jäänyt saamani rangaistus, joka oli kohdallani sotilaspalveluun liittyvän ensimmäisen ja joka myös jäi viimeiseksi. Kansakoululla sijaitsevasta majoituspaikasta käytiin muutaman sadan metrin päässä olevalla suojeluskuntatalolla ruokailussa suljettuna osastona. Meno sinne sujui aina niinkuin pitikin, mutta paluumatkalla tahtoi kuri joidenkin kohdalla nohtua ja lähdettiin omille teille. Niin joulukuun alkupäivinä kävi pari kertaa minunkin kohdallani ja tämän havaitsi isällisellä tavalla kuria valvova Vöyrin koulussa vapaussodan aikana sotilaskoulutuksensa aloittanut vääpeli. Seurauksena oli useita ylimääräisiä vartiovuoroja, joskaan tuomiota ei välittömästi alettu soveltaa käytännössä. Näinollen vartiovuorot jäivätkin tekemättä kun komennusmiehet siirrettiin kotipitäjiinsä, jossa tehtävät sitten jatkuivat kulloistenkin tarpeitten mukaisesti.

tien poikatyö

tanojan suulilla tanssit ja monen mieli paloi Mustanojan suulille. Niinpä muutama meistä soudattikin itsensä lauantai-iltapäivällä Kokemäenjoen yli Haistilan pysäkille ja sitä tietä mahdollistivat osallistumisensa Myllymaalaisiin suulitansseihin. Kyllä minunkin mieleni teki lähteä mukaan, mutta pelko seurauksista voitti mielteen, leirielämän näinollen jatkuessa. Liiuhan Kallen saapuessa sunnuntaiamuna paluulittrat mukanaan, saimme me paikallaolevat jo alustavasti tietää niistä seuraamuksista jotka odottivat luvatta poislähteneitä kurinpitolautakunnan aikanaan Tyrvällä kokoontuessa.

Linnoitustyöt

Kahdet leiripäivät ja joitakin viikonkin verran kestäviä kursseja ehti katkaista kotoista elämään, kun syyskuun puolessavälissä 1939 alkanut neliviikkoiseksi suunniteltu vapaaehtoinen linnoitustyö Muolaajärven ja Muolaalammen välisellä kannaksella antoi jo aavistuksen tulevasta. Elokuun alussa alkanut toinen maailmansota oli jo jakanut Puolan, Saksan ottaessa länsiosat, Neuvostoliiton katsoessa Puolan itäiset osat omakseen. Baltian maat saivat itänaapurin esittämät neuvottelukutsut, joka myöskin lokakuun alkupäivinä esitettiin meille suomalaisille. Näitä kaikkia, silloin hyvin-

kin ajankohtaisia uutisia me linnoitusmiehet kävimme kuuntelemassa hyvinvoivassa karjalaistalossa, joka sijaitsi aivan yhden työkohteemme etumaastossa Viipurista Kivennavan kautta Pietariin johtavan tien varrella. Silloisesta työstämme on vieläkin muistona räjäytetyt konekivääripesäkkeet tien kahta puolta. Paikka on pitkään ollut virallisuontoisena pysähtymispaikkana Pietarin suuntaan matkaajille.

Tähytyspallo

Muolaassa näin elämäni ensimmäisen tähytyspallon. Hakiessamme sementtiä perkjärven asemalta, ihmettelimme idästä näkyvää meille outoa esinettä. Asemamiehet

Kartta ja suunnistusharjoitus Sk.poikaryhmänjohtajakursilla Etelä-Pirkkalassa 1935.

Veikko Pihlajamäki

Linnoittajan linjanvetoa

Tässä mainittu Suomen poika syntyi "kapinan jälkeen", kuten tuota mieliin painuvaa ajanjakajaa sanottiin ja sanotaan vieläkin. Sen jälkeen tulleita historian "täysiä tunteja" olivat pulavuodet sekä Talvisota ja Jatkosota. Näiden jälkeen on syntynyt ja kasvanut kokonainen sukupolvi uusia Suomen poikia.

Suomen Pojan kotona ei paljon kerrottu lapsille kapinasta. Se kyllä kosketti hänen vanhempiaan, mutta näiden suhde siihen jäi laimeaksi ja täten köyhän puusepän lapset saivat vastaväitteitä omak-sua kansakoulun antamat opit ja tulkinnat historian kullusta, samoin viitat tulevaan.

Koulu aika

Kouluajana olivat Suomen Pojan tärkeimmät juhlat Suojeluskuntien hiihto- ym. kilpailut, joita koko pitävä kunnioitti läsnäolollaan. Vain joku intomielinen "toveri Tannerin" kannattaja loisti poissaolollaan.

Suomen pojan ollessa 10-vuotias hänen isänsä kuoli ja kahdeksanlapsinen perhe jäi puoliorpona kunnan vaivaisiksi, mikä arvonimi oli armottomin pulavuosien Suomessa. Kun poika pääsi rippikoulusta ja sopivia maan töitä ei ollut, hän hakeutui kokeeksi kaupunkiin asiapojaksi; muuta työtä ei ollut tarjolla ammattitaidottomalle.

Kesä 1939

Tuli kesä 1939. Johtajan piti mennä Kannasta linnoittamaan. Kun hän kumminkin oli turmellut terveytensä, hän pyysi Suomen Poikaa sijaisekseen. Tämä saisi täten viikon ylimääräistä lomaa täydellä palkalla. Ei ollut mahdollista kieltäytyä, eikä oikeastaan ollut hullumpaa nähdä vähän maailmaakin.

Se oli Suomen Pojan ensimmäinen junamatka, här-

kävaunulla halki Suomen: harjoitusta tulevaan.

Suomen Poika ei siis ennen ollut matkustanut junalla eikä nähnyt paljoakaan rakasta isänmaataan, vaikka oli jo 18-vuotias. Muut matkaaajat nukkuivat ja kuorsasivat lavereilla, mutta Suomen Poika valvoi pää härkävaunun oven raossa junan kulkua halki kauniin maan, kohti Viipuria ja Karjalan kannasta.

Linnoitustyöt

Ankaran linnoitustyön päätteeksi piti tehtävän kuorma-autoilla rajaretki, vierailu kautta Kannaksen. Suomen Pojalla ei ollut sitä varten määrärahaa, mutta teltan vanhin sanoi ykskantaan, että kyllä minä lainaan, täytyyhän Pojan nähdä Inon patterit.

Terijoki

Romanttinen Terijoki ja meren näkeminen oli unohtamaton elämys, samoin muut maisemat. Entä Lintulan luostari ortodoksisin taide-artein: Silmiä juovuttava näky. Kaunein nunna oli pantu myymään nunnien teemiksi sanottuja matkamuis-toja ja kauppa kävi. Inon patteri oli nurmikkoimaisena kuin unimaisema, samalla herrtainen ja pelottava, ajatteluttava nähtävyys. Rikki räjäytetyt tykit ja muut linnoituslaitteet olivat arvoituksellisia, vetoavia.

Talvisota

Kunnes lopulta alkoi se outo asia, jota sittemmin sanottiin Talvisodaksi, joka on Suomelle yhtä tunnepitoinen asia kuin Neuvostoliitolle heidän oma Suuri Isänmaallinen Sotansa. Suomen kansa oli kaikkien ihmeeksi 105 päivää täysin yksimielinen.

Talvisodan uhrin olivat mo-lemilla puolilla säikähdyttä-

vän raskaat. Ankara pakkas-talvi osoittautui kuitenkin vaikeammaksi hyökkäjälle, joten venäläisten suuret uhrin ja uhraukset tulevat täten ymmärrettäväksi.

Hitler

Epämääräinen, epäluoloinen tila maailmassa jatkui Suomen Talvisodan loppues-sa. Hitlerin avoin unelma herrakansasta, sekä myös suuren ja epämääräisen avustajajoukkonsa, jotka hekin kätkeytyivät osin Hitlerin selän taakse ihastuksesta ja pelosta. Hitler riehui avoimesti, heidän uskollisuuteensa luottaen. Saksalaisten luonteen erinomaisesti tuntien ja heidän hienoon järjestelykykynsä luottaen Hitler onnistui töissään, joihin voi sanoa myös kuuluvan osuuden juutalaisten tuhoamisessa. Mutta myös tuhoajat ja tuhoamistuotteiden toimittajat rikastuivat ja hyötyivät suuresti systeemistä.

Hitler on eräs maailman suurimmista epäonnistuneista taiteilijoista, sillä Taisteluni-kirja ei ole teoksena niin suuri kuin vaikutukseltaan. Hitler oli sallimususkossaan suuri ja puhujana hämäävä, pelkuruudessaan uhkarohea ja kunnianhimoisena hän oli valinnut viimeiseksi valtiikseen itsetuhon ja siihen hän suistuikin, suuren mainospäällikkönsä Göbbelsin kanssa. Tämän suhde omiin lapsiinsa paljastaa koko koplän raukkamaisuuden, pelirimaisuuden.

Jatkosota

Talvisodan haavoja poteva Suomi joutui Jatkosotaan Neuvostoliittoa vastaan ja erityisesti Karjalan menetys sai suomalaiset taistelemaan aluksi rohkeastikin, mutta rintaman jäykistyessä ja koti-huolien vaivatessa sotimisiin-tokin laantui.

Karhumäki

Sota-aikana Suomen Poika palveli Karhumäessä 3 vuotta ja vaikka se oi joka-päiväistä palvelusta kirjurina ja halonhakkaajana ehti hän kuitenkin joskus - lupien puitteissa - hiukan katsella kaupunkiakin ja aistia Neuvosto-Karjalan elämän kulis-seja, harmaita hirsitaloja, niiden kalkittuja muureja ja laudoitettuja jalkakäytäviä ka-duilla.

Sotakorvaukset

Presidentti J. K. Paasiki-velläkin oli opettelemista ja opettamista muuttuneissa oloissa, mutta tarvittaessa vaikka räjähtelemällä hän raivosi tahtonsa läpi ja loi hyvät henkilökohtaiset suhteet Neuvostoliittoon ja sen korkeisiin johtajiin.

Tavalliselle kansalaiselle oli vaikeinta kestää sodan jälkeinen, loputtomalta tuntuva sotakorvausten maksaminen, mutta onhan siitäkin urakasta selvitty, kuten vielä Saimaan kanavastakin. Rauhalla on ollut kova hinta, mutta halvempi sodan kärsimysksiä. Eniten ovat kärsineet koko mylläkästä eloon jääneet nuoremmat ikäpolvet. Heidän paikkansa ehtivät ottaa heidän jälkeensä syntyneet, vartuttuaan heidän poissaollessaan aikuisiksi ja oppineiksi työssä ja johtamisessa.

Suomessa tullaan kuitenkin jatkamaan hyvää suomalaishalevalaista elintapaa ja elämänmuotoa. Jos sanassa kalevainen onkin eräs salasana, valtiomiehen nimen osa, miehen joka mielellään haluaisi esiintyä kansanomaisena, mutta on siihen liian älykäs, kunnianhimoinen. Mutta peitsentaitaja hän on, miekanmurtaja, rauhantekijä.

"Ruotsiin voimme mennä, Neuvostoliitosta voimme tulla: olemme siis kalevaisia urhoja.

Kenttähartaus talvisodassa.

TUNTEMATON

Maaliskuun 13. päivää 1940
muistellessa.

Ei kumpua luoda,
ei kukkia tuoda
sinun hautapaikalles, tuntematon.
Vain taivahan valot,
vain tähtien palot,
vain yksinäisyys sinun ylläsi on.

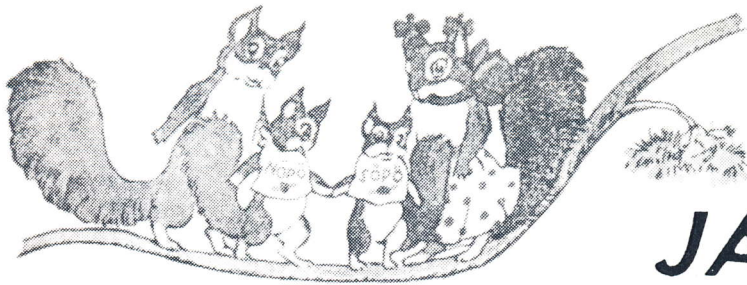
Jäit sille puolle,
jäit Summan suolle,
sinä veljeni suur'osa sinulla on.
Ne voi ruumiis viedä,
en hautaas tiedä,
vain kunnia tuntee sen kuolematon.

Olit parhain meistä,
kun Karjalan teistä,
kun Karjalan kunnasta kamppailtiin.
Sinä kylmenit sinne,
mut mistä ja minne
vei tie, sua muistaen iskettiin.

Ja nyt tultua rauhan,
kun tuulen lauhan
yli sankarikumpujen kulkevan nään,
sinut, pojista parhaan,
sodan sortumatarhaan
pyhin otsin siunaan sua lepäämään.

Unto Kupiainen

KURRE JA KIRRE

SANAT: RAUL ROINE

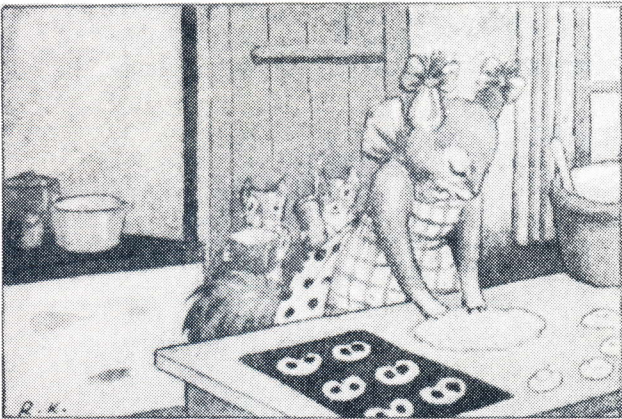
KUVAT: R. KOIVU

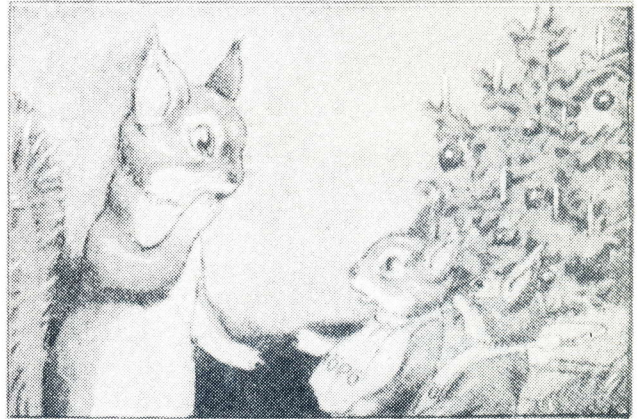
1. Oli satanut lunta ja Söpö ja Nöpö hiihtivät tonttu Äreän luokse. He näkivät tontun sullomassa tavaroita laukkuunsa.

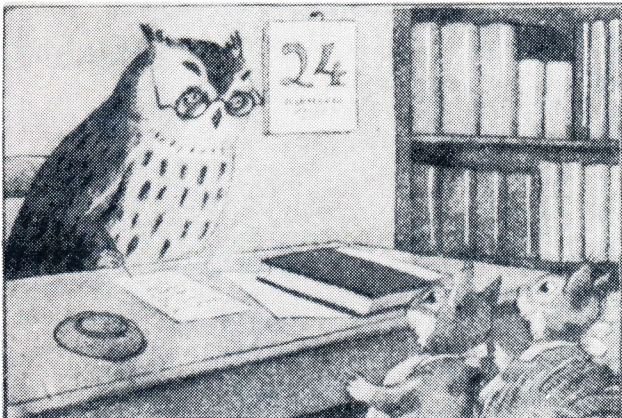
2. "Minä lähdän pitkälle matkalle", selitti tonttu. "Joulupukki on pyytänyt minua luokseen Korvatunturille, sillä hänen työpajassaan on sellainen kiire, että siellä tarvitaan apumiehiä rajaton määrä."

3. "Ota meidätkin matkaasi", pyysivät Söpö ja Nöpö. "Mikäpä siinä", vastasi tonttu. Ja niin siinä kävi, että koko Oravaisen perhe astui Metsolan pikajunaan.

4. Juna mennä pyyhälsi läpi lumisten metsien ja parin päivän kuluttua oli matkaseurue Lapissa, Korvatunturin asemalla.

5. Itse pitkäpartainen Joulupukki oli tulijoita vastaanottamassa. Hän johdatti heidät suureen työpajaansa, jossa kävi vimmatunmoinen vilске.

6. Tässäpä näemmekin koko Oravaisen perheen valmistamassa mikä mitäkin - jotta ei kukaan jäisi ilman joululahjoja.

Kuvasatoa vuoden varrelta

Vammalasta, Kiikasta, Tyrvältä ja Punkalaitumelta 18.1.1941 sotaan lähteneet vuonna 1923 syntyneet nuorukaiset kokoontuivat Punkalaitumelle muistelemaan menneitä 50 vuoden kuluttua ensi lähdöstä. Joukko, johon kuuluivat mm. kuvassa vasemmalla seisova Erkki Lehtinen ja kuvassa neljäntenä oikealta seisova Toivo Tuomi sekä joukko muita vammalalaisia, mm. Osmo Vainiomäki ja Matti Eno, laski seppeleen Punkalaitumen sankarihaudalle ja kokoontui sen jälkeen veljesaterialle. - Vammalassa vietettiin toista ns. tammisunnuntain etappia vapaussodan muisteloiden merkeissä. Vapaussodan ja itsenäisyyden perinneyhdistys Sastamalan järjestämässä tilaisuudessa puhuivat puheenjohtaja, rovasti Timo Kökkö ja eversti O. R. Bäckman, ja paikalla oli myös kaksi vapaussodan veteraania, Heikki Pakarinen ja Yrjö Lehtinen.

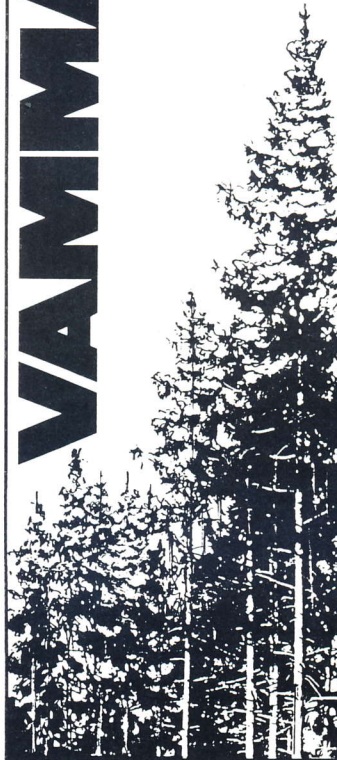
Tule Joulujokiselle!

Jokinen

PUISTOKATU 9

VAMMAS

Joulupukkia odotellessa.

Aili Uotila

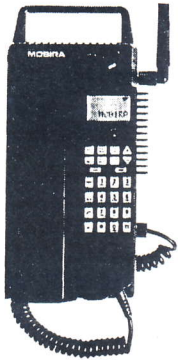
JOULUNA

Tule joulumieli elämän aamun aikaan
ota mukaasi hiljaiseen joulun rauhaan.
Hyvä Luoja suo jouluisten tähtien loistaa
anna iloisen Sanoman pimeys voittaa...
Leijuen lumihiutaleet maahan pudoten
valkoisilla katseillaan kertovat kauneuden.

Hyvin kaunista katsoa paikkaa lyhteen,
joka kokoaa monta lintua yhteen.
Tuntuu kuin olisi korkeammalla
kun luja on alusta varpaiden alla.
Höyhenpuku voi olla myöskin vilpoinen
rakas muisto lämmin ja ikuinen.

Tänä jouluna on kuin tuulikin kertoisi
vielä menneitä aikoja kaipaisi
rakas kotiseutu omilla vaiheillansa
Sastamalan historian aiheillansa
saa kauneimmat joululaulut kaikumaan
ja joulunajan kynttilät valaisemaan!

Uuden teholuokan matkapuhelin Mobira Talkman® 520

**MOBIRA
TALKMAN®
520**

Hinta

5250,-

VALTUUTETTU
MOBIRA
KAUPPIAS

Etelä-Satakunnan Puhelin Oy
Marttilankatu 5, Vammala, puh. 932-1991

**Uusi Pohjois-Euroopan kattava
matkapuhelin Mobira Talkman® 520**

Uusi Mobira Talkman 520 toimii koko Pohjois-Euroopan kattavassa NMT 450-järjestelmässä.

Se on pieni ja kevyt uuden teholuokan matkapuhelin.

Halutessasi se on myös täydellinen autopuhelin.

Lujatekoisena se sietää kovaakin käyttöä: matkalla, mökillä, veneessä.

- Helppokäyttöinen ja luotettava. Kevyt kantaa
- Vakiona tehokas 1.700 mAh akku, kääntyvä antenni, verkkolaturi ja autolaturi.

Monipuoliset lisävarusteet:

- Autoasennussarja, autoantenni ja kädet vapaana -varustus.
- Lisäantenni, joka parantaa kuuluvuutta äärioloissa, esim. mökillä.

ALUEVIESTI

KUN KUVISTA ON KYSYMYS

*Tunnetut kauneudenhoitosarjat
Luotettava kosmetiikan ostopaikka*

Mouhijärven KUMIKORJAAMO Ky

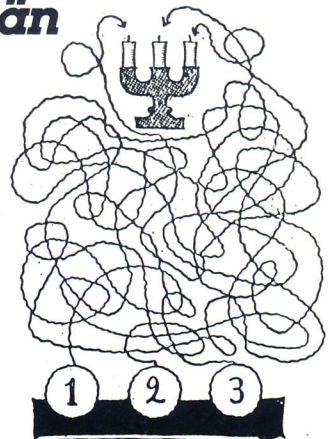
Häijää, puh. 932-873 50, 873 46

Hyvää Joulua asiakkaillemme
Tyrvään apteekin henkilökunta

Joulukynttilän sytytys

Pelissä on kolme osanottajaa. Kukin valitsee itselleen numeron ja koettaa ennakoita arvata, minkä kynttilän hän saa sytyttäväkseen kuljetuaan numerosta lähtevää viivaa pitkin.

AUTOTARVIKKEET,
VAIHTOMOOTTORIT,
VARAOSAT

A-OSAT_{ky}

LIEKOLANKATU 15, VAMMALA P. 418 11

*Hyvää Joulua
ja
Onnellista
Uutta Vuotta*

LVI-LIIKE
Antti Tamminen Ky
VAMMALA, Hopunkatu 6, puh. 410 55

- Leipomo
- Konditoriat
- Merkkipäivä-
palvelu

NIEMELÄN LEIPOMO OY

Trakinkatu 8 Vammala puh. 43 143

Villen Kello Ky

PL 20 38201 VAMMALA
Puh. (932) 417 88

Villen Optiikka Oy

PL 20 38201 VAMMALA
Puh. (932) 417 88
LIIKEKESKUS 31200 PUNKALAUDUN
Puh. (923) 701 73

*Kiittäen kuluneesta vuodesta
toivotamme asiakkaillemme
RAUHALLISTA JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA*

Vammalan
OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Puistokatu 2, 38200 VAMMALA

K RAUTAKAUPPA
V. KIVIRANTA Ky
Marttilankatu 10 VAMMALA puh. 932-120 02

URHEILU JA KODINKONETALO

JÄRVINEN **HAUHONSALO**

palveleva Itsenäisyydentie 8, VAMMALA, puh. 12831
kesport urheilukauppa

kuljetusliike

 kauko mäkinen oy
VAMMALA Pesurinkatu

43311

Tarvitsetko
PUUTAVARAA?
Meiltä sitä saa

- sahattuna myös laude-apachia
 kyllästettynä listoina
 höylättynä paneleina

KOIVULAN SAHA KY
38250 Roismala 932/302 01

*Kodikasta Joulua ja
Väriästä Uutta Vuotta*

**Vammalan
Väriaitta KY**
ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

PUHELIN
12895

Kaunista - Kodikasta - Kestävää

Vammalan Kaluste Ky

Itsenäisyydentie 10 38200 Vammala
Puh. 932-410 77

TEKNIKUM OY
SUOMEN SUURIN TEKNISTEN
KUMITUOTTEIDEN VALMISTAJA

Teknikum Oy suunnittelee, valmistaa ja markkinoi monipuolisen valikoiman kumi- ja TPE-tuotteita. Vahva kumiteknologian tuntemus ja tuotekehitys takaavat luotettavan ratkaisun vaikeissakin olosuhteissa.

PL 13, 38211 Vammala
Puh. (932) 1911
Telex 22 152 gummi sf

Telekopio
(varasto) 932-431 37
(letku) 932-191 276
(muottituotteet) 932-191 260

PUUTAVARAA

kotiin toimitettuna, sahattuna,
kyllästettynä ja höylättynä

HAKASEN SAHA

38250 ROISMALA - Puh. 301 82

Roismala
Puh. 301 02

Palvelemme
ark 9.30-19.00
la 9.00-16.00
su 9.00-18.00

Lämmintä ylle talveen.

*Esim. Arola-neuleita
"Ne varmat kotimaiset".*

Sydämellisesti tervetuloa tutustumaan!

Kasemets

Puistok. 18 38200 Vammala, puh. 932-433 09

**NIEMEN
TEHTAAT OY**

LAADUKKAAT KOTIMAISET SÄNGYT

LOJER LIFT EL SÄHKÖTOIMINEN KOTISÄNKY (lisävarusteina kohottumisteline, urasivulaidat sekä luku- ja ruokailutaso)

Mallistoomme kuuluvat sähkötoimiset ja hydrauliset sängyt vanhainkoti-, sairaala- ja kotikäyttöön. Sähkötoimiset kotisängyt valmistamme toiveenne mukaisin mitoin valmiiksi muutamassa viikossa.

Sängyjen lisäksi tuotevalikoimaamme kuuluu LOJER-potilasnosturit, LOJER-suihkuvanut, SERVANT-monivamma potilas-sängyt sekä erityyppiset hoitoa helpottavat lisävarusteet.

Vammalan Konepaja Oy on monessa mukana. Valmistusohjelmaamme kuuluu myös leikkauspöydät, fysikaalisen hoidon pöydät sekä harjoituslaitteistot.

Vammalan Konepaja Oy –
laatutuotteita vuodesta 1919

VAMMALAN KONEPAJA OY

PL 54, 38201 Vammala Puh. (932) 126 67 Telefax (932) 43 134 Telex 22661 NIRA

**RAVINTOLA
AVOINNA:**

Ma-to 12-01
Pe 12-02
La-su 09-02

Puistokatu 32, 38200 VAMMALA
Puh. 932-12 460

Hanakat.

LVI MYYNTI LVI

HUOLTO

ASENNUS

SUUNNITTELU

N VESINIEMINEN

Hopunkatu 9 38200 Vammala puh. 932-1831

ISORA

ISORA-ELEMENTIT

ERISTYSLEVYT

SOKLEX SOKKELI-
ELEMENTIT

ISORA

— PL 48 38200 VAMMALA
PUH. 932-1881

TILAUSMATKAT

- PARHAASTA PÄÄSTÄ
- PALVELEVA PERHEYRITYS

LINJA-AUTOLIIKENNE

ANTTI LAUHAMO KY

VAMMALAN TURISTIAUTO OY

ROISMALA ★ 304 12 304 11 ja 302 46

KALLIOKOSKI

VAMMALA
(932) 123 23
neljä kerrosta
torin reunassa

- * HUONEKALUT * VERHO-, PEITE-, ym. SISUSTUSKANKAAT
- * MATOT
- * VALAISIMET * VUODEVAATTEET
- * MARIMEKKO-VAATTEET

Hyvien ajattomien laatuotteiden ostopaikka

ARTEK

ASKO

INTERFACE

VALLILA

MARJA KURKI PETERZENS

LAUKAA LUNDIA MUURAME SOPE MARICKEN MARIMEKKO

VAMMALAN

PUH. 932/129 44

**Vammalan
I Apteekki**

Marttilankatu 21 38200 VAMMALA
Puh. 422 71

FACOM

OIKEA OTE TYÖHÖN

**Maailmankuulut
työkalut meiltä**

TULE - MEILLÄ PALVELLAAN

tuottajalta kuluttajalle

- Laatu lihasta -

**MAMIN
GRILLI**

Puistokatu 15
Puh. 13976

**VAMMALAN
LÄÄKÄRIASEMA**

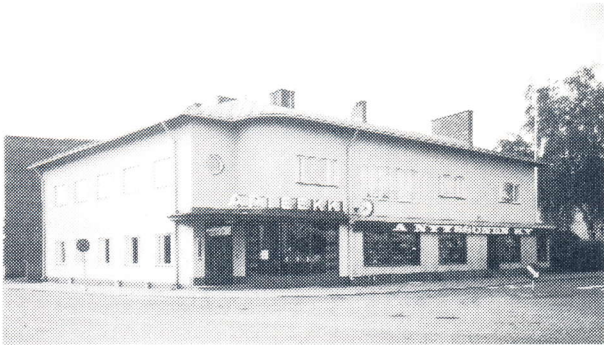
PUISTOKATU 18 A 12
38200 VAMMALA
PUH. (932) 134 00

**SÄHKÖASENNUS
ARO OY**

Pesurinkatu 4, 38200 Vammala, puh. 932-41960

PALVELEVA OPTIIKKA-, KELLO- ja KULTA-ALAN ERIKOISLIIKE

 NYYSSÖNEN

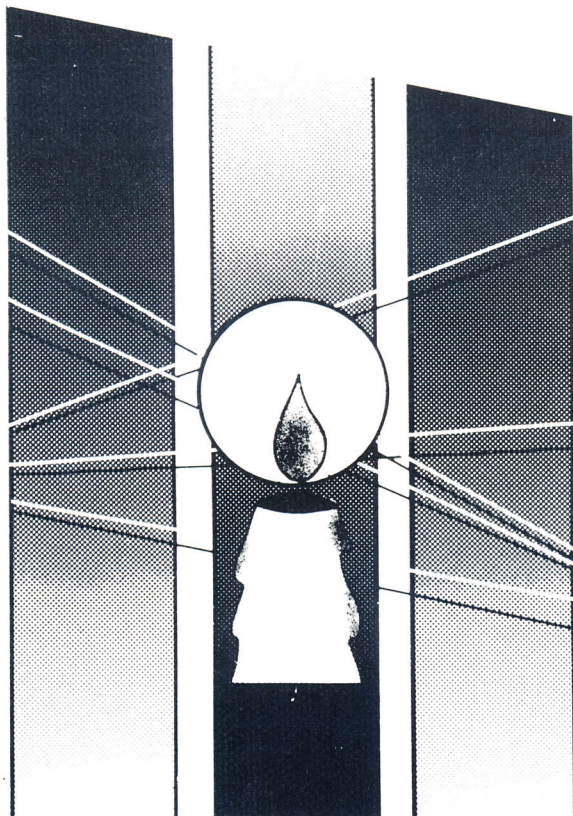
ONKINIEMENK. 11 VAMMALA PUH. (932) 126 76, TELEFAX 128 76

Buokareovintola

- ravintolatilat 120 henkilölle
- kokous- ja av-välineitä
- kabinetti
- pitopalvelu, herkkukeittiö
- 10 gasthaus huonetta

- perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 932-43 662

Rauhallista Joulua

Tyrvään Sanomat

INARIA®

KODIN KOLMAS ULOTTUVUUS

Inaria kaapistot antaa tilaa tavaroille

Lattiasta kattoon, eteisestä olohuoneeseen.
Kaunista peilipintaa, liukuovia – ja sisällä
kätevät lankakorit tai levyhyllyt, tilaa kodin
kaikille tavaroille.

Vain Sisustajan K Raudasta tai KaunisKoti-lukkeesta

FINNMIRROR®

SKANDINAVIAN SUURIN PEILITALO

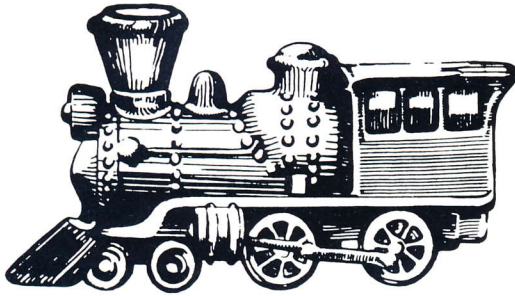
**hieroja
Tuula Lehtomäki**

Puistokatu 27, 2. krs. Vammala, puh. (932) 140 07

KUKKATALO

Asemakatu 11, 38210 VAMMALA
ja TORIKESKUS. Puh. 932-415 18

KVETURI

om. Arto Kulmala Asemakatu 20 Vammala puh. 41956

**KAMPAAMO
MERVI**

Puistokatu 27, Vammala
Puh. 427 31

KAIJAMAJA

TORIKATU 1 VAMMALA
PUH. 433 60

*Laadukkaat liivit
ja alusasut*

PUTIIKKI
Naiselle

Puistokatu 18, Vammala
Puh. 932-426 65

INFO Tyrvään
Kirjakauppa Oy

MARTTILANKATU 18, 38200 VAMMALA
PUH. 932-439 11

Harjulan lasiliike ky

Hopun teollisuusalue 38200 VAMMALA puh. 932-412 32

**Meiltä joulun
laadukkaat lahjat**

Hämeenheikki
KONE PISTE
VAMMALA
Marttilank. 8, p. 427 77

*Tätä luonto
ei sulata.*

ALKO

**LEVORANNAN
AUTOLIIKE**
oy
Vammala puh 12051

Vammalan
Seurahuone

*Toivotamme
Rauhallista Joulua
ja Menestyksellistä
Uutta Vuotta*

Vammalan
Seurahuone

Puistokatu 4, 38200 VAMMALA puh. 932-1941

Tuule

**Meiltä löydät
lähes kaiken
mitä sisustukseen
tarvitset:**

- Maalit • Matot
- Parketit • Kaakelit
- Tapetit • Liimat
- Työvälineet
- Tarvikkeet

Rastilla tavataan

ASIAANTUNTEVAA VÄRIALAN PALVELUA

VÄRIKASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA PUH. 432 20

ELEKTRIA

- MYYNTI
- ASENNUS
- HUOLTO

**SÄHKÖASENNUSLIKE
MATTI RANTALA KY**

Hopunkatu 3 38200 Vammala - Puh. 932-41311

**Meillä osataan
ja neuvotaan.
Tervetuloa.**

POHJOLA-YHTIÖT

SAMPO

TAPIOLA

VAKUUTUSYHDISTYS

Yrittäjien Fennia

EDULLINEN PALVELEVA

KIMMONTORI
LIHA-ALAN ASIAANTUNTIJA
TORIN LAIDASSA puh. 41123

**AVOINNA ARK. 9.00-19.00
LA 8.00-15.00**